

BALTA DROBULĖ

Romanas

Palaiminti idiotai, nes
jie yra laimingiausieji
žmonės žemėje.

Didžiausioji išmintis lyg
kvailumas; didžiausia
gražbylostė lyg mikčiojimas.

L a o D z ė

Lapių vargonininkas mikčiojo
kalbėdamas, bet giedojo jis
gražiai.

I š ž m o n i ū p a s a k o j i m ū

ĮVADAS

B. M. T. Broadway line*. Ekspresas sustoja. Antanas Garšva išeina į peroną. Šešios iki keturių popiet. Jis žingsniuoja apytuščiu peronu. Dvi negrės žaliom sukniom stebi išeinančius. Garšva užtraukia škotiskų marškinių ziperį. Šąla rankų ir kojų pirštai, nors rugpjūčio mėnuo New Yorke. Jis lipa laiptais aukštyn. Blizga išblizginti mokasinai. Ant dešinio mažojo piršto – auksinis žiedas, motinos dovana, senelės prisiminimas. Žiede išgraviruota: 1864 metai, sukilimo metai. Šviesiaplaukis bajoras pagarbiai suklupto prie moters kojų. Gal aš mirsiu, gerbiamoji ponai, jei žūsiu – paskutinieji mano žodžiai bus – aš jus myliu, atleiskite už drąsą, aš myliu tave...

Garšva eina požeminiu koridoriumi. Į 34-ąją gatvę. Vitrinose stovi manekenai. Kodėl neįrengia panoptikumų šitokiose vitrinose? Sakysim, vaškinis Napoleonas rymo užkišęs ranką už atlapo, o šalia jo – vaškinė mergaitė iš Bronxo. Suknios kaina tik dvidešimt keturi doleriai. Tik tik tik tik. Širdis per greit plaka. Noriu, kad sušiltų rankų ir kojų pirštai. Negerai šalti prieš darbą. Mano kišenėje tabletės. Tvarkoj. Daugelis genijų sirgo. Be glad you're neurotic*. Knygą parašė Louis E. Bisch, M. D., Ph. D.** Du daktarai viename. Dvigubas Louis E. Bisch tvirtina: Aleksandras Didysis, Cezaris,

* Viena iš Niujorko požeminio geležinkelio linijų.

* Džiaukis, tu esi neurotikas (angl.).

** Medicinos daktaras (*Medicinae Doctor*), filosofijos daktaras (*Philosophiae Doctor*).

Napoleonas, Michelangelo, Pascalis, Pope, Poe, O. Henry, Walt Whitmanas, Moljeras, Stevensonas – neurastenikai. Sąrašas įtikinąs. Pabaigoje: dr. L. E. Bisch ir Antanas Garšva.

Ir Antanas Garšva pasuka dešinėn. Vėl laiptai. Per daug laiptų, jie kartojasi. Siurrealizmas žlunga? Tegul. Aš pamatysiu šventos Onos bažnyčią Washington skvere (tesiunta Napoleonas, norėjęs ją perkelti į Paryžių), ir į vidų įeis dailios vienuolės su geltonom žvakėm nekaltose rankose. Elena matė, kaip iš Vilniaus 1941 metais vienuoles vežė bolševikai. Jas vežė nuvalkiotame sunkvežimukyje, toji gatvė nelygiai išgrįsta, sunkvežimukas kratė, ir stačios vienuolės griuvinėjo, jos nebuvo sportininkės. Kampuose stovėjo sargybiniai ir šautuvų buožėmis stumdė ant jų virstančias vienuoles. Vienai jie praskėlė kaktą, ir vienuolė nenušluostė kraujo, gal ji neturėjo nosinės.

Antanas Garšva pro Gimbels konfekciono stiklines duris išeina į gatvę. Jis prilaukia duris, kol prasmunka šlakuota mergina, krūtys aiškiai dirbtinės, šešiasdešimt septyni centai pora. Jis jos nebematys. Elena – jis jos nebematys. Elena, aš tau padovanosiu karneolio žiedą ir užmirštą tramvajaus vagoną Queens aikštėje. Elena, tu man nulipdysi bajoro galvą, ji namo karnize, Pylimo gatvėje, Vilniuje. Elena... nenorėk, kad verkčiau.

Antanas Garšva eina trisdešimt ketvirtąja. Į savąjį hotelį. Štai užkandinė. 7 up^{***}, coca-cola, sendvičiai su kumpiu, sūriu; itališki su saločiais. Štai krautuvė. Stiprūs batai iš Anglijos, languotos kojines. Elena, tau padovanosiu kojines. Tu nesi tvarkinga, tu kreivai užmauni kojines, siūlė nusisukusi, numauk jas, numauk. Aš pats užmausiu nupirktąsias. Stangriai. Elena, man patinka kartoti tavo vardą. Prancūziško valso tempu. Ele na Ele na Ele na Ele na Ele na a. Truputėlis graudulio, truputėlis skonio, esprit*. Pangloss buvo metaphysicotheologicocosmonigologijos profesorius. Akmenys reikalingi tvirtovėms statyti, skelbė jis. Keliai yra susisiekimo priemonė, skelbė vienas susisiekimo ministeris. Tavo vardas reikalingas tave prisiminti. Viskas išmintinga. Noriu vėl bučiuoti tave. Išmintingai. Tik į lūpas, tik į lūpas. Aš nubrėšiu magišką kreidą Tristano ir Izoldos kardą ant tavo kaklo. Žemiau kaklo tavęs nebučiuosiu. Tik tik, tik tik. Dėkui Dievui, jau nebešąla rankų ir kojų pirštai. Ele na Ele na Ele na Ele na Ele na a. Štai ir mano hotelis.

Antanas Garšva įeina pro duris for employees**, jis mosteli ranka watchmanui*** stiklinėje būdelėje, jis ištraukia iš juodos lentos baltą kortelę. Kortelėje – pavardė, elevator operator****, dienos, valandos. Cakt, išpunchiuoja laikrodį metalinėje dėžutėje. Keturios valandos ir viena minutė. Širdis tik, laikrodį cakt. Watchmenai vaikščioja naktimis, pasikabinę ant pilvų laikrodžius odinėse makštyse, ir punchiuoja laiką. Hotelio užkampuose įmontuoti plieniniai stiebeliai. Cakt – išpunchiuota. Laikrodį lyg kekšė, vaikščiojanti per namus. Po dviejų valandų watchmanas gali surūkyti cigaretę, ir laikrodį ilsisi ant jo nudribusio pilvo. Mano pilies miręs saulės laikrodį miega ant smėlio – rašo lietuvis poetas.

Antanas Garšva lipa laiptais žemyn į rūsį. Jis sutinka negra, kuriam ledams gaminti mašina nutraukė dešiniąją ranką iki alkūnės. Negras klausia:

„Kaip gyveni?“

*** Populiaraus limonado pavadinimas.

* Esprit (pranc.) – gyvas protas, sąmojis.

** Tarnautojams, darbuotojams (angl.).

*** Sargui, budinčiajam (angl. watchman, pl. watchmen).

**** Liftininkas.

Garšva atsako:

„Gerai, o tu?“

Negras neatsako ir lipa į viršų. Vieną kartą jis staiga pajuto karštį, ranka nukrito ant ledo gabalo, turbūt ranka sušildė ledą. Šis negras – fanatikas. Ledui paaukoti nuosavą ranką? Herojiškas žygis. Negrui moka dolerį ir keturiolika centų per valandą.

Antanas Garšva eina rūsio koridoriais. Pasieniais išrikiuotos skardinės statinės. Šildomieji vamzdžiai išrangyti lubose. Jie pasiekiami ranka. Nėra reikalo. Pirštai šilti. Kraujo transfuziją atliko pats organizmas. Leonardo da Vinci be reikalo domėjosi anatomija. Geriau jis būtų nutapęs dar vieną Paskutinę vakarienę, ant drobės vakarienė nepelytų. Geriau aš būčiau nenuėjęs į taverną ir nekalbėjęs su simpatingu Elenos vyru.

Kad įmanyčiau,
Pusiau dalyčiau
Žalių raštų žiurstelius.

Antanas Garšva įeina į nusirengiamąją patalpą. Jis junta pažįstamą smarvę. Pirmame ruime – išeinamoji. Tik pertvarėlėmis atidalytos sėdynės, ir jei gretimojoje tupi kaimynas, matai jo batus ir nusmokusias kelnes. Čia pat praustuvai ir veidrodžiai. Hotelio instrukcijose pažymėta: tarnautojas privalo būti švarus ir glotniai susišukavęs. Uždrausta nepaklusni poeto garbana. Dar uždrausti geltoni batai ir rūkymas tose patalpose, kuriose sutinkami hotelio lankytojai. Aš prisimenu senelio kapeliono žodžius mums, vaikučiams: „Štai pavyzdys se. Vaikutis se, gražutis se, švarutis se, nusiprausęs se“. O, kaip mes neapkentėm pirmojo mokinio!

„Ko toks liūdnas šiandien, Tony?“, klausia keltuvininkas Joe. Jis stambus ir rausvas vaikinys. Jis sėdi ant suolo ir sklaido „Fausto“ klavyrą. Jis mokosi dainuoti baritonu.

„Aš turiu apleisti jau...“, sudainuoja Antanas Garšva.

„Šitai prasideda lietuviškai Valentino arija“.

„Muzikali kalba“, sako Joe.

„Štai ir esu lietuvių tautos ambasadorius“, galvoja Garšva.

Dešinėje – durų anga ir anapus žalios spintelės drabužiams. Antanas Garšva atrakina savąją ir atitraukia škotiškų marškinių ziperį. Jis nusirengia iš lėto. Valandėlę jis vienas. Jei nebūtų Vilniaus, Elena nepasakotų apie jį. Jei nekybotų sienoje moteris (jos rankoje smuikas lyg maldaknygė, jos plaukai palaidi ir mėlyni), aš nekalbėčiau apie ją. Ir aš neišgirsčiau legendos apie klavesiną ir nebūčiau tardomas teisėjų. Ein alltäglicher Vorgang, A hat mit B aus H ein wichtiges Geschäft abzuschliessen...* ir taip toliau. Trikampis: žmona, meilužis, vyras. Sulietuvėjęs aktorius mostelėjo rankute ir ištarė „Buridano asilė“: „Esu meilužis!“ Kas man yra šiandien? Vaizdas seka vaizdą. Gal praryti tabletes? Šiandien sekmadienis, šiandien sunki darbo diena.

Antanas Garšva nukabina keltuvininko uniformą. Mėlynas kelnes su raudona siūle ir burokinės spalvos švarką su mėlynais atlapais, „auksinėmis“ sagomis, pintais antpečiais. Švarko atlapų kampuose blizga numeriai. 87 iš kairės, 87 iš dešinės. Jei svečias nepatenkintas keltuvininku, jis gali,

* Kasdieniškas dalykas. A su B iš H reikia sudaryti svarbų sandėrį (vok.).

prisiminęs numerį, įskūsti jį starteriui*. „87 kalės vaikas, 87 užkėlė mane keturiais aukštais aukščiau, 87, 87, 87, aš sugaišau dvi minutes šioje dėžėje, prakeiktas kalės vaikas 87!“ Smagu kolyti skaičių. Smagu operuoti skaičiais. 24 035 į Sibirą. Smagu. 47 žuvo lėktuvo katastrofoje. Smagu. Parduotos 7 038 456 adatos. Smagu. Šiąnakt Mister X buvo laimingas 3 kartus. Smagu. Šiandien Miss Y mirė 1 kartą. Smagu. Šiuo metu esu vienas ir prarysiu vieną tabletę. Ir man bus smagiau. Antanas Garšva susiranda kelnių kišenaitėje geltoną ir pailgą celiulioido šovinėlį ir praryja jį. Jis sėda ant pamestos dėžės ir laukia. Tik tik, tik tik – mano širdis. Mano smegenyse, mano gyslose, mano svajonėje.

Lineliai, liniukai,
Lino žiedas, ai tūto,
Lino žiedas, ratuto –
Linoji, linoji, tūto!
Lino žiedas, ai ratuto!

Daktaras Ignas mėgsta lietuvių liaudies dainas. Jis cituoja posmus peršviesdamas ligonį, badydamas jį švirkšto adata, rašydamas receptą, spausdamas ranką. „Lino žiedas, ai ratuto, tikėsime, jūs ateisite sveikesnis ketvirtadienį“. Liaudies dainų pamėgimą daktarui Ignui įkvėpė Garšva vokiečių Kaune. Daktaras Ignas ir pats sukuria kokį eilėrašį, belaukdamas pacientų. Jis ilgai tariasi su Garšva dėl kiekvienos strofos. Jo apskritas veidelis sušvinta merginos rausvumu, kai jis išgirsta komplimentą. Jo eilėraščiai nepretenzingi, eilėraščiai sau. Daktaras Ignas jų nespausdina. Jis skaito juos Garšvai ir savo tėvui, kuris vos paskaito laikraščius.

Antanas Garšva aplankė daktarą Igną prieš dvi savaites. Ir vėl šonkauliai rentgene; vėl išsibraižo širdies zigzagai slenkančioje juostoje; ir vėl nuoga ranka apvyniojama guma; ir pakyla gyvojo sidabro stulpelis iki kraujo nuspręsto skaičiaus; ir vėl stebimos akys.

„Vai tu rugeli, vai tu siūbuonėli“, tarė daktaras Ignas, kai juodu susėdo kabinete, prie rašomojo stalo, vienas priešais antrą. Antanas Garšva laukė sprendimo. Daktaras Ignas tylėjo. Jo angeliška galvutė nusviro, spindėjo geltoni plaukai ant plačios kaukolės, dvi liūdnos raukšlės nubėgo pagal nosį, ir raginių akinių veidrodžiuose atsispindėjo subizantintas Garšvos veidas. Tyloje rūko cigaretės. Supilkėjo spalvoti pieštukai, sukaišioti į beisbolo sviedinėlio imitaciją.

„Laukiu tavo naujo eilėraščio“, tarė Antanas Garšva. Daktaras Ignas nusiėmė raginius akinius ir padėjo juos ant receptų knygutės. Jis mirkčiojo kaip ir daugelis trumparegių.

„Aš neparašiau“, tarė jis liūdnai.

„Kodėl?“

„Ar tu galėtumei nedirbti kurį laiką?“, paklausė daktaras Ignas.

„Ar reikalus rimtas?“, paklausė Garšva.

„Nėra tragiškas, bet...“

„...bet aš pareinu ant dvaro ir sutinku močiutę su dviem šviesiom žvakelėm“, garsiai prisiminė Garšva. Ir tyliajame prisiminime grįžo vasaros vakaras, ežeras, geltonos vandens lelijos, tolstąs karvių

* Dispečeriui (angl. *starter*).

baubimas, nudegusios Jonės kojos baltais bateliais ir daina dar iš toliau. Vakaras Lietuvos užkampyje, kurio turtingiausias gyventojas buvo žydas Milleris, pardavinėjęs sardines iš Kauno.

„Gali precizuoti?“

„Nėra taip tragiška. Ateik poryt, apžiūrėsiu tave dar kartą ir precizuosiu. Jei tavo piniginiai reikalai prasti, aš padėsiu“.

Daktaro Igno galva dar labiau nusviro ant krūtinės.

„Norėčiau dirbti iki trečiadienio. Būtų apvalus čekis“ tarė Antanas Garšva.

„Bandyk, bet būtinai ateik poryt“.

Garšva pakilo ir nuėjo į duris. Prie durų juodu spustelėjo rankas.

„Ulioj, bite, ulioj, kadijėle!“, tarė Garšva.

„Bičiute, bitele – kadijo! Laukiu tavęs poryt“, atsakė daktaras Ignas.

Dabar Garšva žvilgteri į rankinį laikroduką. Penkiolika minučių iki starto. Nėra taip tragiška? Nėra tragedijų šituose metuose. Užsilikusiuose New Yorko teatruose rodomos pjesės ir komedijos. Koturnai rodomi muziejuose. Drabužių spintelėje kybo škotiški marškiniai ir rudos kelnės. Sumodernintas Johann Strauss – ši keltuvinininko uniforma. Operetinėje uniformoje gali susirgti žmogus, kurio numeris 87. Aš nenuėjau poryt pas daktarą Igną. Kitą dieną iškviečiau telefonu Elenos vyrą, ir mudu susitikome Stevenso tavernoje. Gal man spjauti į darbą, nusivilkti uniformą ir aplankyti daktarą Igną? Man nejauku. Nusilupusių spintelės durų kontūrai lyg milžiniška ausis. Kas uždraudė siurrealizmą lietuvių literatūroje? Gal Mažvydas? Kaukus, Žemėpatis ir Lauksargus pameskiet, imkiet mane ir skaitykiet. Negaliu nusivilkti uniformos. Esu lietuvis kaukas iš Johann Strausso operetės. Imkiet mane ir numarinkiet, ir tatai marindami permankykit. Nėra tragedijų šituose metuose. Yra nusilupinėjusios spintelės durys, dėžė nuo coca-cola, keliolika minučių iki starto. Tik tik, tik tik – mano smilkinyse, mano gyslose, mano svajonėje. Imkiet mane, bičiute, bitele, kadijo! Celiulioido šovinėlis ištirpo, kartūs milteliai apkutojo smegenis. Jau ir ramiau, jau ir smagiau 87-ajam. Skaičių apvožė cheminiu gaubtu. Elena, aš nepadovanosiu tau karneolio žiedo ir užmiršto vagono Queens aikštėje. Elena, man vis tiek, tuoj bus visiškai vis tiek.

1

Dieną ramu Stevenso tavernoje. Už kampo gyva Bedford Avenue, ir atsitiktiniai gėrėjai retai teužsuka. Stevenso (Steponavičiaus) klientūra – darbininkai. Jie užgriūva vakarais ir savaitgaliais, o nupenėtame ir prityrusiame Stevenso veide įsižiebia paslaugioji šypsena. Ir mechaniškai juda rankos, ir mechaniškas išsprūsta sąmojis, ir Stevens mechaniškai linguoja galvą, jei tenka paguosti nelaimingą gėrėją.

Dešimtą valandą ryto Stevens skaitė Daily News tuščioje tavernoje, kai pro duris įėjo Antanas Garšva. Stevens mėgo šį liekną, linkterėjusį, šviesiaplaukį vyrą. Jis dažnai užsukdavo dienos metu, jo balsas buvo malonus, jis nemėgo girtis ar skųstis. Stevensui tiko dieninio kostiumieriaus* santykis su juo. Beplepėdamas su Antanu Garšva, Stevens juto, kad jo paties gyvenimas teisingai surėdytas.

* Kliento, lankytojo (angl. *customer*).

Antanas Garšva vėl matė pažįstamus daiktus ir žmogų. Šviesius staliukus, užklotus rausvomis languotomis staltiesėmis, dar tebešvarias grindis. Švytėjo iššveistas baras, veidrodžiai, raudona aukštų kėdžių cerata, televizijos aparatas lubų kertėje, grojamoji mašina, švytėjo gėrimai buteliuose. Ir tik senų boksininkų snukiai dulkinai kabojo sienose lyg nevalomos relikvijos.

Antanas Garšva vėl juto lengvą, neišgarinamą net pravirais langais alaus ir šlapimo kvapą, jis išgirdo *Daily News* čežėjimą, jis tarė:

„Sveikas, misteris Stevens!“

„Sveikas, misteris Garšva!“

Smuklininko veide įsižiebė pats švelniausias paslaugiausios šypsenos variantas.

„Motina užsmaugė paduška trejų metų vaikelį, o pati iššoko pro langą iš ketvirtojo aukšto. Tai atsitiko Bronxė“, maloniai painformavo Stevens.

„Tolokai. Gal *White Horse* **?“

„Ar kokio gera žinia, jei geri scotch ***?“, paklausė Stevens.

„Čia netrukus ateis dar vienas kostiumierius. Mudu kalbėsime. Svarbus biznis“.

Garšva sėdėjo prie baro. Jis matė savo veidą veidrodyje, butelių apgaubtą. Šviesus ir pablyškęs, ir tamsūs poakiai, ir melsvos lūpos. Ši atsispindinti kaukė prašyte prašėsi nuimama ir suglamžoma.

„Gera tavo karčema, Stevens. Pirkčiau tokią“.

„Taupyk, o aš tau parduosiu karčemą“, tarė Stevens pildamas scotch iš kliuksinčio butelio.

Skubus gurkšnis ir greitas alsavimas, rausvi rutuliukai skruostų kauluose. „Šis vaikinys nėra sveikas“, pagalvojo Stevens.

„Jei man seksis, pradžiai įsiprašysiu partneriu“, tarė Antanas Garšva.

„Įpilk“.

„O. K. Yea...“****

Saulės ketvirtainiai atgulė grindyse. Sužėrėjo grojamosios mašinos gaubtas – stiklinis burtininko rutulys; jame išsigaubė tavernos vidus, ir ištįso perspektyva, tolimos durys, tolimas gatvės nujautimas. Ir nuožulniame sverdėjime sustingo baldai ir žmonės. Antanas Garšva prarijo antrąjį gurkšnį. Padūmavo veidas veidrodyje ir sublizgėjo akys. „Excited, excited“, jis trina delnais barą“, dingtelėjo Stevensui. Baltas šuneliokas pasitrynė anapus durų ir nubėgo iškėlęs uodegą. Ant baro gulėjo daimai ir nikeliai, grąža – ne tuoj pat sužeriama į kišenę.

„Malonus oras“, tarė Garšva.

„Yea. Jau nebešilta“, sutiko Stevens.

Elenos vyras atidarė tavernos duris. Plačių pečių, tamsiais plaukais, mėlynom akim, seniai glaistytu pilku kostiumu, sportiniais marškiniais, išsikišusiu smakru, atkaklus ir liūdnas lyg paklydęs centauras. Jis laukė prie durų. Garšva nuslinko nuo kėdės. Elenos vyras laukė kiek pasviręs į priekį, ir jo trumpai kirpti, šiurkštūs plaukai pūpsėjo karingai susišiaušę. Garšva žengė keletą žingsnių. Juodu stovėjo vienas prieš antrą, kol akimis nutarė nespaušti rankų. „Jei bus kumštynės, gaus Garšva“, nusprendė Stevens.

** „Baltasis žirgas“ (viskio markė).

*** Škotišką viskį.

**** Gerai, taip (angl.).

* Susijaudinęs (angl.).

„Sėskime“, tarė Garšva. Juodu pasirinko staliuką prie grojamosios mašinos.

„Ką gersite?“

„O ką jūs geriate?“

„*White Horse*. Užsakyti?“

„Aha“.

„Du“, ir Garšva iškėlė du pirštus.

„Ir dvi stiklines selterio“.

Šuneliokas grįžo, vėl pasitrynė į tavernos duris ir dingo. Stevens atnešė stikliukus ir stiklines, o apėjęs barą – pasiėmė *Daily News*. Laikraščio čezėjimas ir greitas Garšvos alsavimas valandėlę tebuvo vieninteliai garsai tavernoje. Elenos vyras įsipylė scotch į stiklinę su selteriu.

„Aš nemaišau“, pažymėjo Garšva.

„Žinau“, tarė Elenos vyras.

Garšva kilsterėjo vokus.

„Man sakė Elena“.

„Ji pasakojo apie mane?“

„Ji prisipažino“.

Elenos vyras ramiai siurbė savo gėrimą.

„Buvau nutaręs jus užmušti“.

„Buvote nutaręs?“

„Buvau. Bet apsigalvojau. Meilė stipresnė už mirtį, ar ne, jūs geriau žinote, jūs poetas“.

„Kvailas reikalas. Aš iškviečiau jus... nes esu priešingos nuomonės“.

Elenos vyras staigiai pastatė stiklinę ant stalo. Keli gėrimo lašai išsiliejo ant rausvos staltiesės.

„Mirtis stipresnė už meilę“, tarė Garšva.

„Esu tik inžinierius“, pasakė inžinierius.

„Ir nemoku miglotai. Paaiškinkite“.

„Jei bus kumštynės, pagelbėsiu Garšvai“, nusprendė Stevens.

„Vakar aplankiau savo daktarą“.

„Žinau. Jūs vakar apalpote“.

„Ji jums viską papasakojo?“

Garšva prarijo trečią gurkšnį. Perbraukė delnu lūpas. Jis stebėjo inžinierių, tarytum anas būtų kunigas, skirias atgailos poterius. „Man nepatinka, kad Garšva bijo“, supyko Stevens ir pravertė *Daily News* lapą. Į taverną įėjo apdriskusi, nenusiskutusi žmogysta ir pareikalavo alaus stiklo. Tyla išsisklaidė. Pasigirdo tolimųjų automobilių dūzgesys, ataidįs iš Bedford Avenue.

„Aš panorau Elenos. Ji nesutiko. Mudu prakalbėjome kiaurą naktį. Būkite ramus, ji ištikima jums. Ji myli jus“. Garšva žaidė su tuščiu stikliuku. Jis sukiojo jį tarp pirštų, lyg vilkiuką, kuris nesiduoda užsukamas.

„Man labai gaila, kad šitaip atsitiko“, tarė jis tyliai.

„Ar jūs mylite Elena?“, paklausė inžinierius, vėl siurbdamas savo gėrimą.

„Labai“, dar tyliau prisipažino Garšva.

„Jūs rimtai sergate?“

„Dar kartą eisiu pas daktarą. Paaiškės“.

Dabar inžinierius iškėlė du pirštus, ir Stevens sunėšiojo stiklines ir stikliukus. „Mano vaikas, matyt, turi neblogą liežuvį. Šis ponaitis jau viežlybesnis darosi“, pagalvojo Stevens, o sugrįžęs už baro, įpylė snūduriuojančiai žmogystai neapmokamą alaus stiklą.

„Ką jūs veikssite?“

Garšva neryžtingai žvilgterėjo į kupiną stiklelį. Jis neturėjo kuo žaisti.

„Nesu romantikas. Todėl nešoksiu žemyn iš trisdešimt penktojo aukšto. Esu estetas, todėl ir nematydamas savęs, nenorėčiau, kad kiti matytų mane neestetiskai sutraiškytą“.

„Nejuokaukite. Ką jūs veikssite?“, paklausė inžinierius, preciziškai maišydamas scotch su selteriu.

Garšvos pirštai lygino staltiesę. Jis įdėmiai pasižiūrėjo į alaus gėriko nugarą, jis pajuto šaltį rankų ir kojų pirštuose, jis panoro išgirsti Elenos balsą, jis žinojo: jei išgers ketvirtąjį stiklelį – tars ką nors šilto ir bejėgiško.

„Aš lauksiu“.

„Velnias, ko jis kruta!“, susijaudino Stevens ir įsipylė sau alaus.

„Mudu blogai pradėjome, – tarė inžinierius, stebėdamas Garšvą nemirksinčiomis akimis. – Šitaip prašnekėsime kelias valandas ir išsiskirsime nieko nepešę. Tarkit savo žodžius, aš savo – ir reziuosime.“

„Nesu parengęs prakalbos. Gal ir be reikalo jus iškviečiau. Elena ir aš buvome sutarę. Prašysiu jūsų skyrybų. Bet... jūs žinote, kas atsitiko. Jau buvau išsižadėjęs moters dėl tų pačių priežasčių. Tenka išsižadėti Elenos. Tai bus paskutinis išsižadėjimas. Turbūt be reikalo susitikome. Atleiskite. Kažkoks atavistinis sąžiningumas tai padiktavo. Ir... man rodos, mudu galime išsiskirti, jei jūs neprieštarosite“.

Ir Garšva pakėlė stikliuką.

„Statyk atgal! Negerk“, griežtai tarė inžinierius, ir Garšva pakluso.

„Tau reikia gydytis. Gulsi į ligoninę?“

„Nežinau. Daktaras nuspręs. Jis tepasakė: man teks mesti darbą.“

„Elena ir aš aplankysime tave. Ligoninėj arba namuose. Brūkstelk atviruką“.

Inžinierius išgėrė Garšvos scotch, jis užgėrė savuoju, jis atsikėlė. Linguodamas jis priėjo prie baro ir, žvilgterėjęs į snaudžiančią žmogystą, tarė:

„Miega iš pat ryto?“

„Toks bomelis“, paaiškino Stevens.

„Aš moku už viską“.

Inžinierius grįžo prie staliuko ir ištiesė Garšvai ranką.

„Sveik. Laimingai. Iki greito pasimatymo“.

„Sudiev“.

Juodu spaudė rankas. Centauras pralinksėjo, sužinojęs kelią į gojų, jis dėkojo simpatyngam ir lieknam faunui. Saulės atspindžiai užkopė ant baro, ir jo veidrodžiuose išrikiuoti buteliai švietė lyg senobiai minaretai.

Inžinierius paleido Garšvos ranką ir išėjo. Garšva stovėjo prie baro. „Na ir story*, nesusimušė!“, nustebo Stevens ir paklausė:

„Biznis O. K.?“

„O. K. Eisiu“.

„Bye.** Ateik šeštadienį. Bus labsteriai***. Užfundysiu“.

„Dėkui. Bye“.

„Bye“.

Garšva išėjo į gatvę ir stabtelėjus žvalgėsi valandėlę. Kur dingo šunytis, kuris trynėsi į duris ir vizgino uodega?

* * *

Penkios minutės iki starto. Antanas Garšva palieka dėžutę. Jis žiūri į veidrodį. Baritonas dingo. Veidas nėra tapybinis. Bet yra žymės. Žali ruožai pagal nosį. Bet mano akys juda, aš jaučiuosi ne per blogiausiai. Elgrekiškasis kardinolas ne konkurentas. Jo rūbo raudonumas nykesnis nei mano uniformos. Aš pralinksmėjau, ir man neberūpi eleniškoji atmosfera. Kvapas? Elenos ar kurios kitos moters – koks skirtumas pagaliau? Ir siūbavimas.

Antanas Garšva eina koridorium į „Back“ keltuvą*. Ir siūbavimas. Tada kvapas aitrus ir nebesvarbus veidas. Kvapas, šlykštus kirpyklos tarnautojams kvapas: pudra, plaukų tepalai, sprandų prakaitas. Tu nesi mano mylimoji. Tu esi paklusnus ir dvokiąs siūbavimas. Aš niekinu tavo gyvulišką patrauklumą. Tu esi sumažinta išeinamosios sėdynė. Tu užmiršta. Nors ir stuksenai į duris ir daužei jas kumščiais. Tu tapai sulyginta su visomis moterimis, nes esu senbernis, kuris pasirenka kvaištelėjusias ponias mieliau nei gatvines. Aš atsargus. Izolda? Aš tik poetas. Ir tu esi medžiaga mano naujiems eilėraščiams. Apie Vilnių. Rašysiu elegantiškas legendas. Apie Vilnių. Aš nebekartosiu tavo vardo. Prancūziško valso tempu. Zola tempu. Na na na, na na na, na na na, na na naa. Elena, jau dvi savaites neturėjau tavęs.

Antanas Garšva kyla į viršų. „Back“ keltuve susigrūdimas. Negrės baltais chalatais; puertorikiečiai išstatuotomis rankomis; room service man**, jo žalios uniformos rankogalyje – penkios auksinės žvaigždės. Po penkerių metų jis įgyja garbę įsisiūti žvaigždę. Nepavadintas žvaigždynas žėri žaliame rankogalyje. Room service man keliuose kliuksi vanduo. Kai jis pasitrauks, į jo vietą įšoks tebeguvus vokietis su dviem žvaigždėm. Antanas Garšva jau viršuje. Siaurame koridoriuje jis išpunchiuoja dar vieną korteliukę: tikslus laikas, dvi minutės iki starto. Jis praveria duris.

Aštuoniamilijoninė niujorkinė didybė telpa main floor lobby***. Architektas sulipdė pavyzdinį maketą turistams. Gelžbetoninė, urbanistinė apoteozė šitoje matematiškai išplanuotoje salėje, ją prilaiko kvadratinės kolonos, tamsiai raudonas dažas siūlo hotelio rimumą, tos pačios spalvos kilimas nebijo degančių nuorūkų, raudona cerata aptraukti foteliai sustatyti lyg gydytojų

* Istorija (angl.).

** Sutrump. angl. „goodbye“ (sudie).

*** Omarai (angl. *lobster*).

* Tarnybinis liftas personalui.

** Valytojas, patarnautojas viešbučio kambariuose (angl.).

*** Pagrindinis vestibulius (angl.).

laukiamajame, kur kabinetuose šimtai gydytojų tiria, operuoja, marina. Šviečia matinės lempos, o vamzdeliai su „saulės šviesa“ nudažo lankytojų veidus Juozapato pakalnės prisikėlimu. Salės viduryje stovi nuodingai žalias Plymouthas, jį galima laimėti įmetus kvoterinį kuponą į urną, šalia kurios sėdi pagal brangiausių šunų pavyzdį nukirpta ir sufrizuota labai linksma panelė, nuo valandinių šypsenų jai skauda skruostų raumenys, ir jos dešimtdolerinio žiedo akutėje atsispindi violetinis lubų gipsas. Mėlynieji kapitonai – sulaižyti, išpešiotais antakiais, garantuotu gebėjimu pažinti klientą, vaikščioja vergiškai išdidūs, kai pro šalį prabėga juodasis menedžierius, plinkas ir akylus, su uniforminiu baltu gvazdiku šilkinio atlapo kilpelėje. *Café rouge** šįvakar groja žinomasis „bandas“**, taip pažymėta įrėmintuose plakatuose, rausvame fone; gaidos – kojūkai nužingsniuoti aplink prancūziškąjį pavadinimą, aplink per trafaretą nubraižytas raides.

Dešinėje lobby pusėje – pertvaros iš politūruoto medžio, ir už jų baltmarškiniai – short cut, brush cut, regular cut*** – klerkai ir tamsiasuknės merginos, begaliniai paslaugūs klientūrai ir įnirtę ant kaimyno, kodėl jis neleido pasinaudoti rašomąja mašinėle. 1843 kriukeliai raktams įmontuoti už šlakuotojo klerko nugaros. Tiek kambarių hotelyje. Šalimais, fikusių įr laurų gojelyje, stovi, lyg numauta iš medinės bažnyčios, ambona, ir pats elegantiškiausias kapitonas (žili plaukai paausiuose, smaili nosis, raudonos nuo kramtymo lūpos) dengtu bosu per metalinį mikrofoną kviečia reikalaujamus, Miss Alison laukia misterio Crampton, būkite malonus, misterio Crampton, būkite malonus, miss Alison jūsų laukia!

Kairėje lobby pusėje – krautuvės. Pirmosios vitrina prigrūsta suvenyrų. Greta stovi kinų mandarinai ir japonų geišos – užsigrimavę ir persirengę europiečiai, sufalsifikuoti Tolimųjų Rytų personažai iš nemirtingos operos „Madam Butterfly“; „vokiškieji“ moliniai ąsotėliai alui, priraizgyti suparodijuotais Halsais ir Dūrieriais; olandiškosios kepuraitės – suamerikonėjusio olando atsidūsėjimai; nulakuotas molis – negriškos kaukės, kurias išvydęs, homeriškai nusikvatotų bet kuris negras iš Kongo arba Sudano; indėniškų raštų staltiesės, stropiai išaustos moderniausiomis staklėmis; begalė porceliano niekučių. Toliau – vyrų reikmenų vitrina. Kiekvienuose marškiniuose, kaklaraištyje, kelnaitėse arba suspensorijuje įsiūta hotelio emblema: prasižiojęs liūtas, kiek primenąs angliškąjį, ir pavadinimas. Toks pat liūtas įsiūtas kaimynystėje – moteriškuose dalykėliuose. Hotelio pasididžiavimas – laikrodžių vitrina lobby centre. Juos bestebint apima paprastumo panika: labai kuklus laikrodis-brasletas kainuoja tūkstantį dolerių, labai smulki moteriška perlų koljė, perlamutriniai auskarai, vos įžiūrimi žiedeliai nusagstyti žaižaruojančiais briliantais.

Main floor lobby surandama drugstore*. Joje skanūs pyragaičiai su žuvies paštetu. Main floor lobby surandama coffee-shop** neturtingesnei klientūrai: senyva pardavėja ryt bus atleista, ji kramtė gumą darbo metu, ir tai įsidėmėjo menedžieriaus asistentas. Main floor lobby surandamas laikraščių ir rūkalų kioskas, plikas ir pilkas savininkas švilpauja fleita sekmadieniais, jis priklauso sektai, kuri teturi 800 narių. Main floor lobby, palypėjus laiptais žemyn, talpus restoranas ir importuotų vynų pavyzdiniai buteliai, sudėlioti ant granitinio pastovo lyg įvairiaspalvės žvakutės

* „Raudonoji kavinė“ (pranc).

** Orkestras (angl. *band*).

*** Trumpas kirpimas, kirpimas „ežiuku“, įprastas kirpimas (angl.).

* Vaistinė; Amerikoje vaistinėje paprastai pardavinėjami ir gėrimai, užkandžiai, įvairios smulkios prekės.

** Kavinukė, bufetas (angl.).

padidintame torte. Main floor lobby galima nusikirpti, išsivalyti batus, praleisti valandėlę pas „Ladies“ ar „Gentlemen“, maloniai besišnekučiuojant su simpatingu negru ar negre, kurių oda išryškina baltutėlius rankšluosčius. Čia galima nusipirkti cigarečių ir iš vaikščiojančios su prikabinutu padėklų merginos, jos suknelė giliai įkirpta ir, jei labai skubu, ji pakvies savo draugę, pardavinėjančią save taip, tarytum tai būtų pavasarinis išpardavimas. Čia galima atlikti įvairiausias pinigines operacijas ir net išeiti iš proto, patyręs daktaras atzvimbs iš dešimtojo aukšto.

Nuolatinį lobby ritmą pjausto raudoni bellmenai***; jie puola atvykstančiųjų ir išvykstančiųjų lagaminus, jie užkalba svečius, jei pastarieji pageidauja plepumo; jie diskretiškai tyli, jei atvykėlis tylus; dažnas jų psichologijoje ne mažiau išmano už dažną psichoanalitiką. Labai sunku pakliūti į bellmenus. Panašiai kaip į Prancūzų Akademiją. Nebent kuris pasitraukia ar miršta. Ištreniruotas bellmenas surenka arbatpinigių iki šimto dolerių per savaitę.

Viena minutė iki starto. Antanas Garšva eina ir stebi save veidrodžiuose. Štai Garšva, štai Garšva, štai 87–asis. Aš įsigijau naują herbą. Mano genealogijos medis išsišakojo. Mano motina herbe stačia žuvis: ne tai karpis, ne tai karosas. Prasižiojęs liūtas surijo pašvinkusią žuvį. Tegyvuoja svetimtaučių virškinimas. Tegyvuoja suparaližuota Anglija, kuri reinkarnavosi į žuvies ir liūto hibridą. Tegyvuoja greipfrutas ir hidrogeninės bombos elementų susijungimas prieš sprogimą. Tegyvuoja mano poilsio valandos. Amerikoniškasis idealas. Ir rūkas. Jūs negalite priartėti. Jūs – hotelio svečiai, menedžierius ir starteris. Net starteris. Paskutinis veidrodis. Paskutinį kartą žvilgterk į save, Antanai Garšva. Tu staiga, gal per apsirikimą, panašus į savo tėvą. Kviestieji arbatai su žemuogių uogiene sakydavo: „Laaabai panašus į motiną! Apsisuk, Antanukai. Iš tikrųjų – kopija!“ Jeigu tau įspraustų į rankas smuiką, tau pritiktų groti Wieniawskio čigoniškąsias variacijas. Mano draugas baritonas Joe jau laukia. Ir mano draugas girtuoklis Stanley laukia.

Antanas Garšva atsiduria talpiame lobby įdubime, kurio abiejose pusėse keltuvai. Šeši iš kairės, šeši iš dešinės. Kairėje – lokalai. Jie tepakyla iki dešimto aukšto, stabtelėdami kiekviename, ir grįžta. Dešinėje – ekspresai. Jie pirmą kartą stabteli dešimtame, ir aukščiau kiekviename, o aštuonioliktas aukštas – aukščiausiasis. Hotelio keltuvai Westinghouse sistemos, jie automatiški. Lobby įdubimo sienose įmontuotos signalinės mašinos, žalia ir raudona šviesa reguliuoja keltuvų judėjimą. Panašiai kaip gatvių sankryžose. Lobby įdubimą užbaigia gėlių krautuvės vitrina. Už iššveisto stiklo – rožės, gladiolės, rododendronai, gvazdikai, azalijos, oranžerijiniai lapai, kuriuos puošia baltos ir raudonos gyslelės, žmogaus nervų ir kraujo audinys anatominiame atlase.

Prie gėlių vitrinės naujos keltuvininkų pamainos laukia starteris. Aukštas airis mėlyna uniforma, sergąs skilvio žaizda, ūmus ir vikrus, netikėtai užsiliepsnojęs jam pačiam neaiškiu pykčiu. Jis surenka korteles ir paskiria keltuvus.

„Devintasis, Tony“, sako jis, paduodamas baltas pirštines. Virš keltuvo – skaičiai ir strėlės. Antanas Garšva laukia nusileidžiančio draugo. 12 – rodo strėlė, stop, žemyn, vienuoliktame nesustota. Tuojau devintasis atzvimbs į lobby. Štai ir užsimoviau chirurgines pirštines. Pasislėpė senelės žiedas iš sukilimo laikų. Gerbiamoji ponija, tu keista, man nebesvarbi Elena. Esu svajotojas kaip ir mano tėvas. Esu lietuvis kaukas didžiausiame New Yorko hotelyje. Vien keturiasdešimt keltuvininkų. Devintasis atskrenda. Durys atsidaro. Septyni keleiviai nuteka. Mažasis italas sako:

*** Pasiuntiniai (angl. *bellman*, pl. *bellmen*).

„Šiandien vienas girtas kvailys įbruko man dolerį. Tu turi savo raudoną*. Good bye, Tony“.

„Good bye“.

Garšva įeina į poliruotą vidų. Į dėžutę galvijams, šitaip pakrikštijo keltuvus keltuvininkai.

2

IŠ ANTANO GARŠVOS UŽRAŠŲ

Mano tėvas labai mėgo smuikuoti. Jis smuikavo neabejotinai gabiai, tik jam trūko mokyklinio pasiruošimo. Jis su įnirtimu grojo Wieniawskio variacijas, bet aš nemanau, kad jis įveiktų Bajerį. Jis nubraukdavo ištisas gaidų laktas ir pakeisdavo jas blizgančia improvizacija. Kaip ir visi mėgėjai, jis daug ką ištesdavo, perjausmindavo, pagreitindavo. Jo povyza buvo dekoratyvaus smuikininko: lieknas ir vikrus kūnas, nervingos ir elegantiškos rankos, aštrus profilis su ilga ir pakibusia nosimi. Viešpatie, kaip jis skraidė kambaryje! Kiekviena jo poza buvo verta meniškos nuotraukos. Vėliau Walt Disney filmuose mačiau savo tėvą pasikartojantį pieštuose personažuose. Kai pradėjau skaityti pirmąsias rimtas knygas, „genijaus“ vaizdą atitiko mano tėvas savo smuikinėse mankštose. Besiklausydamas jo pekliško grojimo, pajutau grožio ašaras, norą mirti vardan sprogstančios manjje ekstazės.

Tai atsitikdavo vakarais. Mes turėjome puikią žibalinę lempą su abažūru iš žalio stiklo. Vakarais lempa švietė, ir bet kokios sienos ir baldai minkštėjo, atrodė puošnūs ir jaukūs.

Tėvas lyg nenoromis lietė smuiko paviršių (smuikas kabėjo virš galvos, sienoje) ir vengė žiūrėti į siuvinėjančią motiną, į mane, bežaidžiantį nuosavomis rankomis. Jis laukė prašomas. Tvaksėjo laikrodžiai, mūsų šeima mėgo laikrodžius. Švytuojąs sieninis, varpelinis žadintuvas, tėvo sidabrinis, padėtas ant stalo, motinos ant kaklo, lyg padidintas medalionas. Mes klausėmės įžanginio laikrodžių akompanimento. Aš sugniauždavau pirštus. Motinos dygsniai lėtėjo, paskutinis arbatinės rožės apvijąs nebeišsirangydavo staltiesėje. Akompanimentas tiksėjo per ilgai, tarytum klausytojai dar neaprimo kėdėse, tarytum kažkas kosėjo. Tėvas jau nervingai klabeno smuiko paviršių. Kaip aiškiai mes girdėjome laikrodžius! Plokščių akmenų kritimą į vandenį, eglinių spyglių sėją, adatos bakstelėjimą į nepolitūruotą metalą, motiniškos šilumos ritmingus žingsnelius. Ir motina tardavo kelis žodžius, ir mano pirštai tęsdavo voverinę gimnastiką, o tėvo – įsisiurbdavo į smuiko laką.

„Kaip tu manai?“

„Apie ką?“, klausdavo tėvas.

„Aš dabar galvoju apie Wieniawskį. Ar tikrai jo muzikoje nėra...“

„Norėjai pasakyti – ji nėra gili? Taip, tai tiesa. Bet ji pasižymi toniniu grožiu, ji yra virtuoziška, o aš mėgstu virtuozškumą muzikoje smuikui. Pavyzdžiui – – –“

Smuikas buvo tėvo rankose. Man nepasisekdavo pastebėti jo nukabinimo. Atrodė, kad jis pats nusikabino nuo sienos ir įsoko tėvui į rankas.

* Atseit savo uždarbį: šnekamąja kalba Amerikoje „red“ (raudonas) reiškia skatiką, grašį, pinigą.

„Pavyzdžiui, šis gabaliukas iš koncerto numeris antras. D-minor. Paskutinysis momentas. Čigoniškos variacijos. Tai briliantai“.

Ir tėvas pradėdavo svaidyti tuosius briliantus. Iš pradžių jie krito smulkūs, nenušlifuoti, ir vadinosi pičikato. Tėvas juos svaidė sėdėdamas. O vėliau ateidavo stambesniųjų ir blizgančiųjų eilė. Tėvas jau stovėjo, o man atrodė, kad ne jis pats išsitiesė, o kėdės spyruoklės išsviedė jį į kambario vidurį. Briliantai skraidė žalioje šviesoje, variacijos, variacijos, o aš palenkdavau galvą ir susigūždavau, kad nebūčiau sužeistas brilantinėmis variacijomis. Be vis dėlto paskiri akmenys aštriomis briaunomis atsidaždavo į mano stuburkaulį, aš jausdavau jaudinantį šaltį, mano tėvas buvo labai turtingas, jis turėjo daugiau briliantų nei Nepalo maharadža. Ir jis skraidė su jais žaliame kambaryje. Ir lankstėsi, ir siuto. Aš nesuprasdavau, kodėl Wieniawskiui trūksta gilumos. Čigoniškos variacijos? Mano supratimu, čigonai buvo gili tauta. Jie sėdėjo naktimis prie laužo arba šoko, įsmeigdavo peilius į priešų kūną ir puikiai vogdavo svetimus arklius. Jie buvo drąsūs, purvini, jų moterys kitaip lingavo per liemenį, jos būrė iš kortų, jas norėjosi apkabinti, kad sužvangėtų ant kaklo sukabinti medalikėliai. Dabar mano tėvas buvo čigonas, žalia lempa – laužas, motina – čigonų karalienė, o aš ---

Juodi plaukai ir juodi plaukai. Raudona juosta ir išlenktas liemu. Žvilgsniai susitinka, kibirkštys kaip fejerverkai, Lermontovo Tamara man tokia čigoniška, nejaugi Demonas gali apsijuosti raudona juosta, jis juodas, kaip neužmigdoma baimė lovoje naktį. Demonui netinka šokis, bet šalia laužo jis gali stovėti, jei čigonės Tamaros medalikėliai žvanga.

Tėvas baigdavo variacijas ilga ir silpnėjančia gaida. Galimas daiktas, tėvas pavargdavo. Jis ir jo smuikas. Aš ryškiai mačiau nusilupusią politūrą, pirštais išspaustas duobeles, smuikas buvo senas, jį reikėjo atsargiai pakabinti sienoje, ir kėdė nepalįsdavo pati, susmukdavo tėvas, muzikinį entuziazmą sugėrė kambarys. Motina turėjo teisę į arbatinės rožės apviją, aš į savo rankas, tėvas į savo mintis. Konservatorija, jis buvo neturtingas, jam pavyko išsikrovoti mokytojo profesiją, o konservatorija – – – Neišbaigtos Wieniawskio variacijos, raukšlės smuike, raukšlės tėvo veide, du draugai, kurie džiaugsmingai puola viens kitam į glėbį, o po valandėlės išsiskiria, du draugai, vengią nusiminti. Žalia šviesa atneša norą būti nepaprastam, bet nepaprastumas tetveria keliolika minučių, paskui telieka jauki miesčioniška lempa ir ilgas mokytojo vakaras. Sąsiuviniai, klaidos, uždaviniai, nuo stoties A iki stoties B tiek ir tiek kilometrų, o kiek kilometrų iki C stoties? Kaip toli stotis C, kurioje stovi puošni konservatorija, nes jos kolonos marmurinės?

Ir mano tėvas rašė dramas. Jos buvo žiaurios, kruvinos ir efektingos. Teigiamuosius ir neigiamuosius personažus jis skirstė tautybėmis. Lietuvis – doras, lenkas – išdavikas, rusas – sadistas. Dramos tematika? Slaptų lietuviškų knygų platinimas, nekaltos mergaitės išprievartavimas ir tragiškas skendimas Nemune, aukso kasimas Sibiro taigoje ir, šalia, turtingas liaudies dainų akompanimentas, kaip senobiniai keistaformiai puodai, į kuriuos supilami žvangūs herojų jausmai. Mažame miestelyje, kur valdžia pamiršo geležinkelio stotį, kadaise gyvą ir triukšmingą, tarp sakais kvepiančių varstotų, stalų ir pašliužų amatų mokyklos pastate, mano tėvas pats režisuodavo tąsias dramas ir išvilkdavo paauglius mokinius į linguojančią sceną, nes scena suposė ant medinių ožių buvusiame antros klasės stoties laukiamajame. Mane ir daugelį žiūrovų priblokšdavo sceniniai efektai natūralistinėje tėvo režisūroje. Aktoriai kirsdavo tikrus rugius (stropūs mokiniai juos susmaigstydamo į medžio kaladėles); speciali mašina paleisdavo pūkus, vaizduojančius sniegą, ir

pūkai prilipdavo prie vilnionių pirmos eilės žiūrovų drabužių (pirmoje eilėje sėdėdavo garbingi miestelio atstovai: klebonas, notaras, policijos vadas, akušerė, kuri kalbėjo bosu). Veikalo herojė, lenko ponaičio išniekinta iki nėštumo, skandindavosi skylėje grindyse (Nemune), ir ten pat (skylėje) tupįs berniukas kilsterėdavo selterio butelį, ir iš jo tyško lašai nuo paskenduolės kūno. Mano tėvas buvo laimėtojas, kai, uždangai prasiskleidus, siuntė rankomis simbolinius bučinius estetinėms žiūrovų ašaroms. Jis girdėjo graudų akušerės bosą: „Atsilikusi epocha!“ Šitoje intonacijoje skambėjo žmogiškumo gaida.

Mano tėvas buvo kalbėtojas. Prie stoties augo liepos ir stovėjo aukuras. Švenčių metu čia grūdosi žmonės. Plevėsavo vėliavos, žibėjo gaisrininkų orkestro dūdos, riaugsėjo jau nusitašęs būgnininkas, garbingi miestelio atstovai dėvėjo mėlynus ir pilkus kostiumus, o jų veidų raumenys buvo rūpestingai įtempti, ir šis dirbtinis mėšlungis reiškė rimtį ir iškilmingą momentą. Buvo apščiai dėkingos publikos: moterų, norinčių paverkti, ir vaikų, ištroškusių taip retų miestelyje reginių. Iš aukuro rūko dūmai. Kad ugnis geriau įsikurtų, stoties sargas prakurams prikimšo į aukurą senų laikraščių, ir suanglėjusios skiautės skraidė virš susirinkusiųjų galvų. Ponios dėvėjo kaunietiškas skrybėles, mirguliavo įvairiaspalvės plunksnos, ir ponios atrodė lyg naminės paukštės, laukiančios lesalo. Ir mano tėvas buvo susikrovęs savo smegeninėje aruodus tokio lesalo, kuris lengvai virškinamas, kuris iššaukia ašaras, apatinės žiaunos nuvėpimą, aplodismentus, ankstyvesniojo kalbėtojo ir šeimos pavydą, garsų ir vienbalsį „valio“, kurio garsas „o“ įsiveržia pro atdarus langus į geležinkelio stoties bufetą ir suzvimbina išrikiuotus degtinės stiklelius. Mano tėvo liekna figūra prieškariniu surdutu styrojo it įbestas į žemę obeliskas. Jo kalbos tema, kaip ir dramose, buvo rusų ir lenkų neigiamosios savybės. Jo kalbos piešinyje – čigoniškosios Wieniawskio variacijos. Jis ir čia naudojo savo įžengiamąjį pičikato. Tarytum jo kalba neparuošta, tarytum jis tik dabar ieško reikalingų žodžių, ir šis nuduotas ieškojimas įsisunkdavo į klausytojų sielas, ir klausytojų sielos suaidėdavo pičikato, ir jie juto, kad kalbėtojas sukaupe savyje brangų ir reikšmingą turinį. Žibėjo stropiai iššveistos gaisrininkų dūdos, žibėjo dviračių nikelis, žibėjo šviežiai pabertas smėlys tarp geležinkelio bėgių, šviežiai nuskusti vyrų smakrai, jau drėkstančios senstelėjusių ponių akys, šilkiniai atlapai mano tėvo surdute. Jo balsas kilo.

Trockis su savo sėbrais valgė pietus Taganroge, viešbutyje, antrame aukšte, ir svaidė lėkštes į gatvę. Gatvėje stovėjo alkana minia, gaudė tas lėkštes it dangiškąją maną ir čia pat laižė jas. Virpėjo pamėlynavę liežuviai.

Vilniaus lenkai įsiviliodavo lietuvių patriotus į specialias tardymo kameras ir pildavo jiems vandenį pro nosis, patriotų pilvai išsipūsdavo kaip orkestriniai būgnai.

Mano tėvas iškeldavo rankas. Grūmojo kumščiais. Pjaudavo orą surduto rankovėm. Rieškučiomis svaidė žvilgsnių žaibus. Jo balsastygės pavargdavo. Ir tada užstodavo tylą. Išbalęs tėvas vėl sustingdavo kaip šviežiai nutinkuotas obeliskas, kuriame dažytojas pamiršo perbraukti teptuku dviejose vietose. Tėvo skruostuose blizgėjo du raudoni susijaudinimo skrituliai. Minia ošė. Ponios verkė, o vyrų lūpos susiaurėdavo, galutinai išsižiodavo vaikai, ir kai kurie pamiršdavo nusišluostyti tekančias nosis. Debesys melsvais rutuliais ritosi Žiez marių pusėn. Gaisrininkų orkestras jau vilgė sukepusius liežuvius, ir juodaūsis dirigentas akimis šaudė į gaidų lakštus. Vargšas būgnininkas riaugsėjo gęstančiais akordais, buvo išsekęs ir priblokštas. Jis su pasibaisėjimu žiūrėjo į savo būgną, lyg tai būtų jo paties pilvas. Tėvo keliai linko iš lėto. Obeliskas smuko, tarytum jis būtų iš sniego ir

anglies ir jausmų lietus tirpintų jį lyg pasiučiausioji pavasario saulė. Mano tėvas klūpojo aikštelėje prie stoties, ties rūkstančiu aukuru, dūmai, lyg pasakiškoji mistika, pleveno pro jo veidą, o jo rankos buvo išskėstos.

„Mes – nuo jūrų iki jūrų“, ištardavo jis.

„Iki jūrų“, šitie žodžiai išsipūsdavo ir skrido iš lėto. Mano tėvas atsikeldavo staiga ir greitais žingsniais eidavo pro besiskirstančią minią. Į jo nugarą atsidauždavo įnirtęs valiavimas, vaikai mėtė kepures, triūbos drebino alaus bokalus stoties bufete, debesys ritosi. Mano tėvas ėjo kaip Ikaras, kuris tuojau pakils į dangų ir nuskris pro besiritančius debesų rutulius Žiez marių pusėn. Šiuo metu aš tikėjau į savo tėvą-skraiduolį, aš nebūčiau nustebejęs, jei jis iš tikrųjų būtų pradėjęs skristi, savo ilgomis kojomis neužkabinęs stoties raudonplyčių kaminėlių.

Mano tėvas buvo žavus melagis. Kol gyveno su motina. Vėliau savo iškalbingumą jis perkėlė į vokiečių kalbos mokytoją, ir aš nebeišgirdavau galantiškų istorijų.

Jis mokėsi Tiflise, Pedagoginiame institute. Jis neturėjo pinigų, jis mito vynuogėmis ir sūriu. Bet jis buvo elegantus ir iš paskutiniųjų apsilikdavo gerai pasiūtu drabužiu. Miesto sode, vakarinių vaikštynių metu, gruzinų kunigaikštystė Cevčevadzė įsakė vežėjui sustabdyti keturiais baltakarčiais pakinkytą atvirą lando. Mano tėvas stovėjo atsišliejęs į žydintį akacijos medį ir rūkė ilgą ir brangų papirosą. Meilė gimė iš pirmo žvilgsnio. Be žodžių mano tėvas įsėdo į lando. Pakvietimą išrašė – juodos kaip smala kunigaikštystės Cevčevadzė akys, raudonos kaip rožė kunigaikštystės Cevčevadzė lūpos, baltos kaip sniegas Kazbeko viršūnėje kunigaikštystės Cevčevadzė rankos. Juozapo skaisčiausiojo ir ponios Potifaros istorija kartojos. Mano tėvas buvo išdidus ir nesukalbamas, ir aš niekaip nesuprantu kodėl. Jis nevažiavo į kunigaikštystės saklę, jis nepanoro valgyti jos siūlomo šašliko, jis nesutiko gerti raudono vyno, giliausiai įkasto žemėje avies kailių burdiukuose, jis atsisakė pabučiuoti net smulkiausiai jį jos pirštelį. Jis išlipo iš lando ir nuėjo sau siauru takeliu tarp smailiaviršūnių uolų. Apačioje buvo gilus tarpeklys, ir kunigaikštystė Cevčevadzė įsakė vežėjui, arkliais ir lando vieniems sugrįžti. Ir kai jie išnyko už posūkio, ji nušoko žemyn į užiantį ir putojantį Tereką. Jos lavonas nebuvo surastas. Sraunios Tereko bangos jį nuplovė į Juodąją ar į Kaspijos jūrą, dabar nebeprisimenu į kurią. Meilė mirė vos gimusi, o mano tėvas vėl stoviniuodavo miesto sode vakarinių vaikštynių metu, atsišliejęs į akacijos medį. Besivaikščiojantieji rodė jį, gražios moterys baimingai nusigrėždavo, ir, nors kai kurios siuntė jam iš pasalų garbinančius žvilgsnius, jis buvo nepajudinamas, kaip toji uola, prie kurios kadaise prirakino Prometėją.

Motina, išklausiusi šių įsidėmėtinų jai legendų, kartais iškošdavo ironišką pastabą. Kad Kaukaze caro laikais buvo daug vargšų kunigaikščių ir kunigaikštų, ir kai kurie jų tarnaudavo liokajais ir padavėjomis net pigiausiuose Tifliso restoranuose, kur leidžiama užsisakyti tik vynuogių ir sūrio. Bet tėvas neišgirdavo šios įsidėmėtinios jam pastabos.

Mano tėvas mylėjo gamtą. Prisimenu mudviejų pasivaikščiojimus Nemuno krantu Aukštojoje Panemunėje. Tai buvo ėjimas su kliūtimis. Gėlės, kadagių krūmokšniai, vandens tekėjimas, debesys, aižus pušyno kvapas jį sustabdydavo. Šios statiškos tėvo pozos, mano supratimu, buvo estetiškiausios.

Tėvas klūpo ties paprasta ramune ir skaičiuoja jos lapelius. Kaip botanikas, kaip įsimylėjęlis, kaip našlaitis iš pasakų vaikams.

Tėvas stovi ant Nemuno skardžio ir stebi posūkį pro Pažaislio vienuolyną. Jo siluetas įprasmina peizažą, ir mano vaizduotėje prisikelia praeitis. Napoleonas ties Berezina; Vytautas Didysis, stebįs Žalgirio mūšį; Čingischanas Rusijos stepėse; Neronas, deklamuojąs eiles Romai degant; maldininkas, laukiąs laivelio į anapus, į Pažaislio atlaidus; nusižudėlis, išbraukiąs paskutinįjį gyvenimo prasmės argumentą.

Mano tėvas guli žolėje, ir jo žvilgsnis klaidžioja pušų viršūnių ir debesų mezginyje. Jis guli ilgai, kramto smilgas, jo krūtinė ritmingai kilnojasi, vėjas judina jo ūsus, ir aš nenustebčiau, kad ištarti žodžiai būtų svarbūs, ir manyje išnyktų bet kuri baimė ir abejojimas.

Aš gerbiau ir mylėjau savo tėvą, kai jis stebėjo gamtą. Ar jis ją mylėjo – tegaliu tik spėti. Jis vengė pašnekesių apie ją, jis prašnekdavo pabirais žodžiais.

„Žiūrėk, saulė, keista, kad šeši lapai, čia, pelkėse, kai buvau mažas, mačiau daug gyvačių, žiūrėk, kryžius blyksi, pasėdėkime dar“.

Ir tada per mano tėvą siurbėsi į mane liūdesys gamtoje, svetimumo pajutimas, vienišas siluetas – lapų, medžių vandens, oro apsupime, mane badė milijonai dygsnių, į mano akis, burną, ausis, odą skverbėsi vienišumas.

Gražu ir baisu – štai pirmieji susiformavę abstraktūs žodžiai mano vaikiškoje galvutėje, nurimusį tėvą gamtoje bestebint.

Kartais mano tėvas mušdavo mano motiną.

* * *

Devintasis – geras keltuvas. Jis retai užspringsta tarp aukštų, ir jo durys greitai atsidaro. Antanas Garšva stovi dešinėje, priešais – metalinė lenta su mygtukais ir šviesos signalais. Raudonas kvadratas sušvinta – pasiruošti, žalia strėlė – patraukti rankeną. Svečiai įeina. Juos skirsto starteris. Sekmadieniais hotelis perpildytas. Aštuonioliktame aukšte rūmai baliams ir priėmimams, mezzanine – konferencijoms ir pobūviams. Hotelyje vyksta vestuvių minėjimai, masonų ložių susirinkimai, svetimtaučių tautinės šventės, dantų gydytojų suvažiavimai, jaunimo šokiai, „The Ladies of Hercules“ party*, rusų šventikų pobūviai su raudonu vynu ir caristinėmis dainomis, buvusiųjų girtuoklių party, Čankaišeko karininkų pasitarimai, progresyviųjų armėnų susirinkimai, persenusių boksininkų party, kardinolo ir jo svitos pietūs su lenkų dvasininkais, gyvų šinšilų paroda – – –

Hotelyje minima, puotaujama, susirenkama, švenčiama, rodoma, pietaujama, prisimenama, sąmokslaujama, tariamasi, garbinama, plūstama – – –

Starteris juda lyg išraiškos šokėjas. „Jūsų kairėje – ekspresai, nuo dešimto iki aštuoniolikto, jūsų dešinėje – lokalai, nuo pirmo iki dešimto. Taip, sir, šinšilai viršuje, taip, madam, masonai mezzanine. O ne, dvasiškas tėve, parlor B** aštuonioliktajame, taip, masonai mezzanine, visai teisingai – šinšilai, atleiskite, taip, kardinolas ir šinšilai tame pačiame aukšte, Joe. Jūsų kairėje ir jūsų dešinėje, taip, ne, ne, ne, taip – – –“

* „Herkulio ponių“ vakarėlis (angl.).

** Salonas, atskira salė ar kabinetas (angl.).

Ir Antanas Garšva tęsia ritualą. Ekspresas – nuo dešimto iki aštuoniolikto. Jūsų aukštas, prašau, dėkui, jis įspaudžia mygtuką, aukštas, dėkui, prašau, mygtuką, dėkui, prašau, dėkui – – – Įsižiebia žalia strėlė, Antanas Garšva ištiesia ranką balta pirštine, baigta, mes kylame. Jis spusteli rankeną, durys užsidaro ir keltuvas kyla. Viršuje mirga pravažiuotųjų aukštų skaičiai, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10. Vienuoliktas, prašau, dėkui, svečias išeina, ranka rankena, kylame, kažkas sustabdė keltuvas tryliktame, durys atsidaro, svečias įeina, jūsų aukštas, prašau, mygtuką, dėkui, ranka rankena, 14, 15, šešioliktas, prašau, dėkui, svečias išeina, ranka rankena, mes kylame, 17, aštuonioliktasis, prašau. Visi išeina. Raudonas kvadratas, žalia strėlė, mes leidžiamės, tas pats ritualas, kai leidžiamės.

Up ir down, up ir down* griežtai įrėmintoje erdvėje. Nauji dievai čia perkėlė Sizifą. Šie dievai humaniškesni. Akmuo neteko žemės traukos. Sizifui nereikalingi gysloti raumenys. Ritmo ir kontrapunkto triumfas. Sintezė, harmonija, up ir down, Antanas Garšva dirba elegantiškai. Prašau, ir jo dantys sublizga, dėkui, sublizga, jis plastiškai ištiesia ranką, jo liekna povyza maloniai priimti važiuojantiems. „Tuoj pat pažinsi europietį“, tarė kartą maloni senutė. „Europiečiai skaito knygas“ – atsiduso.

3

Apytamsė skaitykla Kauno centriniame knygyne. Ilgi ir nutrinti stalai, vakarykščiai laikraščiai, pamauti ant geltonų lazdelių, Gedimino, Mindaugo, Valančiaus litografijos sienose. Ir knygų skyrius. Spintos, atsuktos nugaromis, ir vienintelėje properšoje, prie nedažyto stalo, tūnojo akiniuotasis valdininkas. Lyg sušlapę žvirbliai, sėdėjo pasilenkę ties laikraščiais dieniniai skaitytojai, nenusiskutę ir žiovaujantys rytmetiniu nuoboduliu. Antanas Garšva buvo keturiolikos metų, jis gyveno vienas Kaune ir mokėsi, jo tėvas mokytojavo provincijoje. Kartais Antanas Garšva apleisdavo pamokas ir, prisirin, kęs knygų, jis liesomis rankomis paremdavo savo veidą, jis išblizgindavo mokiniško švarkelio alkūnes, raides ir sakinius siurbė šviežutėliai smegenys. Knygų nugarėlės apdengtos ruda medžiaga, knygos – įrištos į kietą ir juodą kartoną. Storos ir plonos. Vieną storiausiųjų Antanas Garšva skaitė pakartotinai, ir tai pastebėjo valdininkas, ir ironiškai klausdavo: „Ar nenusižudysi?“ Mokiniškame sąsiuvinyje tapo įrašytos suprantamos frazės – fiksuojamos neofitiniu įkarščiu.

Mes esame nelaimingi vieni, ir mes nelaimingi bendruomenėje; vedę ir nevedę; mes lyg ežiai, besiburią šilimai, mums nepatogu, kai mes sugrūsti, ir mes dar nelaimingesni išsiskyre; optimizmas yra karti pajuoka iš žmogaus sielvarto; gyvenimas – blogis, nes gyvenimas – karas; kuo tobulesnis organizmas, tuo tobulesnis kentėjimas; istorijos motto: eadem sed aliter*; aukščiau nei sąmoningas intelektas – sąmoninga ar nesąmoninga valia; kūnas yra valios produktas.

Šitaip ėmė į save Schopenhauerį Antanas Garšva. Ir kartu su storuoju pesimistu grūdosi plonesniųjų knygų herojai. Jojo raitelis be galvos, ir aplink jo galvą švytėjo tomahaukų aureolė; išprotėjusi lady Macbeth tiesė į rampą nenuplaunamas rankas; Gustavo Aimardo mandagūs net prieš mirtį caballeros šlavė plunksnuotomis skrybėlėmis grindis nesuskaičiuojamais reveransais; labai giliai samprotavo sušalęs Raskolnikovas, pasirengęs nužudyti niekingą senutę; spurdėjo Goethės

* Aukštyn ir žemyn (angl.).

* Tas pats. bet kitaip (lot.).

homunculus; virš Ukrainos kaimo vartė karštą mėnulio pilnatį gogoliškas velnias. Skulptūrinės knygų akys žvelgė į Garšvos sielą, ir visą knygų ermyderį dengė juodi išskėsti sparnai, ir jau nebebuvo apdulkėjusių skaityklos langų, ir nebebuvo smalsu, kaip juokiasi „Aušros“ gimnazistės antrame aukšte. Gyvenimas – blogis. Šita frazė atrodė galutinė, jos neįmanoma sukritikuoti, kaip neįmanoma giliai atsikvėpti Lukšio gatvėje, kur žydiškų krautuvėlių silkinis kvapas troškina, kur Liaudies namų laiptai apvėmti užklydusių girtuoklių ir kur kambarėlyje neišgarinamas krokerinės dešros, olandiško sūrio, purvinių skalbinių, prarūgusios batų odos įsisenėjimas. Tie nukramtyti nagai, besprendžiant trigonometrines šaradas. Tas prakeiktas avitaminozinis spuogas kakte; iš jo juokiasi mergaitės gimnazistiniuose robaksuose ir neina šokti. Ir tas jaunuoliškas mirties troškimas, kai gyvenimas dar neišbandytas.

Antaną Garšvą įveikė du kolaborantai: Schopenhaueris ir akiniuotasis valdininkas su hemoroidiniu humoru: „ar nenusižudysi?“ Antanas Garšva patikėjo jais ir vieną rudenio šeštadienį, grįždamas iš gimnazijos, užsuko į krautuvėlę Lukšio gatvėje. Jis pareikalavo virvės.

„Kiek metrų?“, susidomėjo senas žydėlis pirklišku abuoju.

„Mano mirtis matuojama metrais“, liūdnai nutarė Garšva.

„Prašau tris metrus, manau, užteks“, paprašė.

„Jūs išvažiuojate?“, paklausė žydėlis, matuodamas virvę.

„Toli“, atsakė Garšva.

„Mano mirtis trijų metrų ilgio“, suformulavo mintį ir nutarė, kad tai bus paskutinis įrašas išminčių sąsiuvinyje. Jo paties sugalvotas.

Sekmadienį jis nusiplovė kojas, išsivalė dantis ir, sukūšęs virvę į popierinį maišelį, nuėjo į Pajiesį. Jis pasikars tankmėje. Jo lavonas negreit bus surastas. Juodi varnai išles jo akis, vargšas gimnazistas karos tankmėje, ir bus neįmanoma nustatyti savižudybės priežastį. Jis juk nieko nemylėjo! Kartais ir gimnazistų sielos būna gilios kaip Schopenhauerio, kaip Dostojevskio – nuspręs kriminalinės policijos tyrinėtojai.

Pajiesio molio drėgmė persisunkė pro Garšvos batus, ir jis drebėjo. Nuogos žilvičių šakos braukė jo veidą, jis aiktelėjo, kai stambesnioji užgavo spuogą. Nebuvo nei vieno storesnio medžio šitoje raizgynėje. Jis pamatė šaltą ir nykų Nemuną ir Šančių nameliūkščius pataikaujančius vandenių nykumai. Jis išsitraukė iš maišelio virvę. Švarus baltumas buvo kontrastas peizažui.

„Mirtis graži“, tarė Antanas Garšva pusbalsiu.

„Mirtis dieviška. Aš esu garbingesnis už Mucijų Scevolą. Vieni niekai apdeginti ranką. Aš esu vienintelis stoikų pasekėjas Kauno berniukų gimnazijoje. Tuoju aš mirsiu, nes šitaip tegaliu pasipriešinti Schopenhauerio valiai“.

Pagaliau Garšva susirado storesniąją drebulę ir pradėjo rišti virvę prie šakos. Jis tebedrebėjo, o drebulė stovėjo tiesi. Ir kai paruošta virvė pakibo elegantiškai, Antanas Garšva atsiklaupė šalia.

„Dieve, mano Dieve! Aš mirštu, aš mirštu. Kaip liūdna. Aš rimtai mirštu“.

Antanas Garšva persižegnojo, atsikėlė ir, prilaužęs šakų, pakrovė jas kilpos apačioj. Tada atsistojo ant neuždegto laužo ir įkišo galvą į kilpą. Beliko šoktelti į šalį.

„O, kad degtų šitas laužas! Jis nedrebėtų, jis uostytų dūmus, jo kojos sušiltų, kaip herojiškai mirė pirmieji krikščionys! Jie pakeldavo akis į dangų“. Ir Antanas Garšva pasižiūrėjo į dangų. Nejudėjo švininis debesų užtiesalas. Šoktelti į šalį? Šalta. Šalta. Reikia sau kartoti, kad labai šalta, kad reikia

sušilti, ir kišenėje – degtukai. Dabar Garšva aiškiai pajuto degtukų dėžutę kelnių kišenėje. Jis pajuto, kaip dėžutės briauna liečia jo šlaunį. Ir tuo pačiu metu jis vos neteko sąmonės. Atėjo baimė, ir tik sekundė jį išgelbėjo. Reikalaujanti baimė vos neišmušė iš po kojų šakų laužo. Bet sąmonė nugalėjo, širdžiai įnirtusiai plakant. Antanas Garšva ištraukė galvą iš kilpos ir nušoko žemėn. Jis išsiėmė iš kišenės degtukų dėžutę. Ir įžiebė vieną degtuką. Liepsnelė nudegino pirštų galus. Jis numetė suanglėjusį degtukėlį. Mucijus Scevola, pirmieji krikščionys, stoikai ir Dievas – išnyko. Jis skubiai kopė į kalną, kad greičiau pasiektų kelią. Liaudies namų kambarėlyje jis ilgai trynė rankšluosčiu drėgnas kojas ir vėliau, palindęs po antklode, vienoje rankoje laikė Pivošos feljetonų rinkinį, o antroje – ilgoką krovūnės dešros gabalą. Buvo jauku. Vienu metu jis prisiminė vienišą kilpą Pajiesy, bet tuoj pat užmiršo. Jis išmiegojo vienuolika valandų.

* * *

Keltuvas kyla, keltuvas sminga. Švarūs, solidūs biznieriškai išsikvėpinę masonai (mezzanine stbneli ir ekspresas) išeina. Keturi Čankaišeko karininkai su įraudusiais nuo kokteilių skruostikauliais, pabrėžtai malonūs ir vikrūs, palieka keltuvą vienuoliktajame. Susiglaudę stovi keturi lenkų dvasiškiai. Antanas Garšva išleidžia juos paskutiniame aukšte.

„Aštuonioliktas“, sako jis lenkiškai.

„O sūnau!“, maloniai nustemba vienas ir iškelia ranką, lyg laimindamas.

Maloni senutė skaito poeziją. Ji citavo MacNeice.

*I am not yet born, o fill me
With strength against those who would freeze my
humanity, would dragon me into a lethal automaton,
would make me a cog in a machine, a thing with
one face, a thing**

toliau nebeprisimenu. Storos ir plonos, ant kreidinio popieriaus ir ant medienos, pergamentai ir papirusai, molinės lentelės ir aštrių akmeniu įbrėžti hieroglifai uolų kiaurymėse. Knygos. Aš dar nesu gimęs. Neparašiau geros knygos. O senutė greit mirs, nes ji jau užgimė. Ji skaito poeziją po Antrojo pasaulinio karo. Ji nedirba, ji gyvena iš kapitalo, o man belieka būti rato dantimi keltuve. Mano veidas, mano ranka baltoje pirštinėje, mano povyza, mano išieškotas kalbėjimas – esu sąžiningas rato dantis.

Vieną kartą augalas pasistiebė, šaknys išsirovė iš žemės, marga plaštakė skrenda virš pievos. Vieną kartą – – zauras išsižiojo, ir laksto plunksna gaidas berašant. Vieną kartą susiglaudė minkštakūniai, ir apie meilę dainuoja poetai. Vieną kartą laiko ratas pasisuko atgal, ir aš pavirtau į rato dantį. Ir aš nenustebsiu, jei mano ainiai pavirs asilais, pelargonijomis ir pagaliau akmenimis. Koks nemalonumas! Du akmenys gulės šalia ir nepajėgs plepėti. Apie Churchillio kalbą, apie Rilės

* Aš dar negimęs, o, pripildyk mane stiprybės prieš tuos, kurie bandytų sustingdyti mano žmoniškumą, paversti mane mirtį nešančiu automatu, padaryti mane mašinos sraigtelį, daiktu su vienu veidu, daiktu... (Angl.).

poeziją, apie paryžietiškas skrybėlaites, apie – koks nedoras Petraitis ir koks aš doras, apie nieką neplepės akmenys. Liks žvaigždės, mėnulio užtekėjimas, vandens atonalinė muzika.

Norėčiau būti akmeniu, vandeniui, mėnuliui, žvaigžde. Su akimis ir aplinkos pajutimu. Tenoriu stebėti ir žinoti stebėjimą. Bet man sunku pavirsti mašinos sraigto, nes tebeprisimenu Elenos kumščių dūžius į mano kambario duris. Aš neįleidau jos. Girdėjau, kaip ji šaukė mano vardą ir kūkčiojo, ir pyko, ir lėtais žingsniais stabtelėdama nulipo laiptais. Ir pro langą mačiau ją einančią gatve. Jos veidą, ji kelis kartus žvilgterėjo į viršų. Ir man sunku, nes tebenoriu rašyti. Elena padės man parašyti? Kraštutinis individualizmas? Senas, egoistinis savo artimo išnaudojimas? Pasitenkinti lovoje ir išgauti keletą legendų? Specialiai suorganizuoti kentėjimą ir medžiagą, kad laimėtum padorų eilėraščių?

Pasisamdyti tarną?

Jis eis paskui mane, išskleidęs skėtį virš mano galvos, ir aš galėsiu stebėti ir analizuoti lietu, kuris manęs nesušlapina. Bet aš noriu eiti vienas, neapdengta galva, ir te niekas man nepadedą. Up ir down, up ir down. Senos legendos nežūsta. Sizifo beprasmiškume glūdi tiesa. Kai Sifizas pargrius, kitas atsirems į akmenį.

„Oras malonus šiandien“, sako Garšva pilkam ponui, kuris nutarė pasivaikščioti 34-ąja. „Jūs galite skaniai papietauti apačioje“ – jaunavedžiams, kurie temato apsikabinimų atspindžius savo akyse. „O taip, Rocky Marciano tikriausiai nugalės“ – buvusiam boksininkui, kuris išdidžiai liečia savo sulaužytą nosį. „Ne, madam, nesu prancūzas“ – mergaitiškai senutei.

Ir vis dėlto aš negaliu užmiršti. Visos problemos tirpsta, nes tebejaučiu Elenos pilkumą. Nes atsižadėjimas nebuvo padiktuotas nuobodulio ir išsekimo.

Du žmonės. Du akmenys, kurie sugeba kalbėti ir jausti.

„Visai teisingai, šinšilai aštuonioliktajame, sir“.

Jie tupi sau mediniuose narveliuose, nekaltai spokso ir teršia šiaudus. Tokie nušiūrą triušiai, tieji šinšilai. Ir kurių velnių nuo jų lupa kailius ir siuva kailinius?

4

Lengvutis *Studebakeris* zvimbė autostrada. Žaluma stovėjo iš abiejų pusių. Lenkti tiltai šmėkstelėdavo virš galvų, ir radijas akimirksniui nutildavo, ir vėl draskėsi dainininkas tekinamo metalo tonais. Inžinierius vairavo garantuotai. Jis nežymiai pristabdydavo mašiną posūkiuose, ir septyniasdešimt mylių rodė skaitliukas, kai autostrada smigo į mėlyno dangaus sklypelį.

Elena sėdėjo su Garšva užpakalinėje sėdynėje. Maža moteriškaitė – pilka suknele, pilkšvais plaukais, pilkom akim ir Baldovinetti madonos veidu. Pilnos lūpos – detalė, kurią dailininkas nutapė, kad paryškintų pilkumą. Jos plonuose pirštuose rūko cigaretė, ir šis anachronizmas buvo lygiavertis pilnom lūpom. Ir ji gal paskubomis užsimovė kojines, dešinėsios siulė nususuko į šalį. Priešais – inžinieriaus plati nugara, monumento užuovėja, išryškindavo Elenos proporcingą trapumą, jaukų pasitikėjimą marmuriniu portiku. Iš cigaretės tįso mėlynas dūmas, ir pilkos akys peržvelgdavo Garšvą ramiu smalsumu. *Studebakeris* zvimbė pilka autostrada, lapuoto miško žaluma rodė tėkmę, suledėjęs kanalo vanduo buvo šis kelias, ir mėlyname danguje slydo pilkų debesų gabalai, ir saulė

pasirodydavo netikėtai, ir lengvos pudros sluoksnis Elenos veide buvo lyg supančios mašiną pilkumos atošvaistė.

„Jūs mėgstate gamtą?“, paklausė ji banaliai, nes tylą buvo per ilgą, ji išmetė nuorūką pro langą, nuorūka nuskrido lyg staiga mirusi plaštakė, šitame mechaniškame pasauliukyje supleveno seni šešėliai, kurie nemiršta. Nežymi nimfa įmerkė kojas į šaltinio vandenį, liesas faunas stebėjo ją, prirūkytos mašinos vidus vėdinosi pilki dūmų pluoštai sliuogė pro pravirus langelius.

„Aš myliu vandenį“, pasakė Garšva.

Autostrada pasisuko, ji užkabino milijonierių kvartalus. Prabėgo Fred Astairo šokių mokykla, puritoniškai nugenėti parkai, kolonialinio stiliaus vilos, vienas antras *Cadillacas*, neįstumtas į garažą, ir paskutiniu metu mirgėjimu dingo raudona *Shell* reklaminė lenta.

„Mano žmona nemėgsta gamtos. Ji tebėra įsimylėjusi Vilnių“, sviedė per petį inžinierius ir pagarsino radiją. Dabar sklido naujusias šlageris, kimtelėjęs mezzo-soprano prašė dar kartą ją apkabinti ir stenėjo apgalvotu seksualumu.

Garšva įdėmiai apžiūrėjo Elenos plaukus, saulė vėl pasislėpė, lyg ties medinėmis kaladėlėmis susimąstęs vaikas buvo sėdinti moteriškė.

„Negyvenau Vilniuje. Pažįstu jį tik iš dažnų apsilankymų. Man prisimena vienas įvykis. Siaura gatvelė žydų gete. Tai buvo trisdešimt devintaisiais metais. Keistas reikalas, ties permestu tilteliu, jungiančiu namukus, sutikau tokią vienuolę, jauną ir išbalusią, ji buvo paklydusi ir paklausė manęs kelio, ir aš tiksliai nežinojau. Pasiūliau jai ieškoti kelio dviese. Mudu ėjome ir nežinojome apie ką kalbėti. Buvo vasara, priešpietis, nameliai atrodė neapgyventi, pakeliui mudu sutikome murziną vaikiščią, negalėjau nieko iš jo išpešti, nors ir įbrukau jam keliolika centų, ir manoji vienuolė nusišypsojo. Neprisimenu, kaip mudu išnėrėme kažkur prie Aušros vartų. Ir vienuolė tarė atsisveikindama „Telaimina jus Dievas“ ir truputėlį paraudo. Nežinau, kodėl šis ieškojimas suponuoja man Vilniaus atmosferą. Šito miesto gyvybė man giliai paslėpta. Aš paklysdavau Vilniuje“.

„Reikėjo paskirti vienuolei rendez-vous, gal ir išryškėtų toji gyvybė“, vėl linksmi sviedė inžinierius. Elenos lūpos virptelėjo.

„Bijau, kad ji peržegnotų mane ir tuo viskas pasibaigtų“, atsakė Garšva.

„Ar jūs matėte mirusių bajorų skulptūrines galvas namų karnizuose? Pylimo gatvėje?“, paklausė Elena nežiūrėdama į Garšvą.

„Silpnai prisimenu. Berods esu matęs“.

„Jos paklaidino jus“, ir ji nusišypsojo sau, tarytum Garšvos nebūtų šalia. Inžinierius staigiai atsisuko.

„Ką tu pasakei?“

„Niekto ypatingo. Mudu prisiminėme Pylimo gatvę“.

„A“, ir inžinierius susirūpino vairu. Graudenanti netekto kūno grauduliu melodija pakeitė mezzo-soprano seksualinius stenėjimus. Lapuoto miško žaluma dingo. Autostrada skrodė pelkes. Pelkių ežerėliuose įstrigo žvejavimo valtys, lentinės būdelės pakrantėse, nendrių laukai. Didžiulis pilko dangaus gaubtas dengė pelkes, nebebuvo mėlynų lopų, saulės šviesa sunkėsi pro debesis plieniniu abuoju, ir mašinos kabinoje formavosi sąmokslas. Moters rankos gulėjo ant kelių, vyro – ant ceratinio užvalkalto. Ir moteris pradėjo greičiau alsuoti, ir vyras išgirdo, kaip tvaksi jo širdis. Šaltinio

vanduo šaldė įmerktas kojas, o saulės šviesa privertė fauną užsimerkti. Juodu artėjo vienas į antrą, lyg statulos, kurias stumtų šmėklos.

„Jei jau pradėjome dvasinį pokalbį, tai išdrįstu pažymėti, kad detalės išspinduliuoja atmosferą“, tyliai tarė Garšva, kad tik Elena girdėtų.

„Ar jūs galėtumėte man papasakoti apie bajorų galvas?“

„Kada nors“, tyliai atsakė Elena.

„Štai ir Jones Beach bokštas!“, riktelėjo inžinierius.

Akiratyje išlindo smailus keturkampis, jie stabtelėjo ties ilgu tiltu, inžinierius įspraudė monetas tilto saugotojui, ir kažkas susiurdė viduje, kai mašina vėl riedėjo virš ežerėlių, paskandinusių pelkes. Garšva palinko į priekį, o Elena atsišliejo ir išnyko kamputyje. Ir šitaip jie įvažiavo į mašinoms skirtą aikštę, ir vyrai išlipę rūkė ir laukė, kol persirengs Elena, ir vėliau, abu sulindę į vidų, persirenginėjo, ir pagaliau visi trys maudymosi kostiumais ėjo cementiniu takeliu, ir pušų kvapas glaudėsi prie išlaisvintų kūnų, ir Elena pasilenkusi nuskynė ramunę, o jos vyras glostė savo gauruotą krūtinę, ir Garšva stebėjo Eleną, žalsvai maudymosi kostiumo aptemptą. Ji ėjo nežymi, kaip ir su savo nepretenzinga suknia. Ji buvo sudėta proporcingai, smulkiu išbaigtumu, ir atrodė, kad ją sutvėrė moteriškas dievas. Barbarišku nuožmumu dėstė žingsnius jos vyras, sužmogėjęs centauras, ne per seniausiai išmokęs vaikščioti. Ir ištįsęs faunas, lyg Lehmbrocko skulptūra, dar stangriais jaunuolio raumenimis ir lengvaatlečio eisena, bet jau linkerėjęs keturiasdešimtmečio vyro nuovargiu, ėjo Garšva.

Vėl pasirodė saulė. Jie praėjo uždarus baseinus, žaidimo aikšteles, indėnišką palapinę su apmokamu indėnu (jis sekė pasakas vaikams) ir priėjo medinį grindinį su kafeterijos pastatu šalia. Priešais – vinguriavo paplūdimio laukas, lyg milžiniška mongolų stovykla. Įvairiaspalviai saulės skėčiai, įbesti į smėlį; tūkstančiai nudegusių kūnų nuolatiniame judėjime; numesti buteliai – jie spinduliuojo prožektoriniu švytėjimu; virpęs triukšmas, tarytum mongolai tik ką baigė atonalinę giesmę, ir paskiriejį garsai aidėjo dantiškuoju amžinumu. Ant lentinių sostų sėdėjo jauni gyvybių gelbėtojai, skeptiški cerberiai, ir plastiškais plaukėjų mosavimais šaukė per toli įbridusius į okeaną. O didžioji upė – okeanas dužo dviejom bangų eilėm, putodamas ir šniokšdamas, atiduodamas ir pasiimdamas savo vandenį, ir purslinę auką maloniai čiulpė drėgnas smėlis.

Trys žmonės nuklampojo paplūdimiu. Dar galima buvo pastebėti, kaip inžinierius nuomavo saulės skėtį, o Elena ir Garšva šnekėjosi žiūrėdami į okeaną. Už valandėlės trijulė dingo. Apie milijoną niujorkiečių maudėsi tą dieną Jones Beach.

* * *

Man beliko keturiasdešimt minučių. Ir seks pusė valandos pertraukos. Aš surūkysiu dvi cigaretes. Pasišnekėsiu su Stanley. Be baltų pirštinių. Gerai. Didelė ramybė staiga apniko mane. Man net malonu važinėti keltuvu. Mano svečiai simpatingi. Šis masonas skoningu, vienos spalvos kaklaraiščiu, galimas daiktas, verktų išgirdęs Wieniawskio variacijas. O jei papasakočiau jam savo praeitį, jis pasiūlytų man nemokamą kelionę ir poilsį Floridoje. Nes jo protėviai niekad nesudavė per sprandą savo gizeliui hanziniame Lübecke. Ši rudai nusidažiusi moteris, plačia ir raudona burna, jos

auskarai – sumažinti negriški žiedai, savaitgalinėmis naktimis prisiekia savo vyrui meilę iki karsto lentos. Tai nesvarbu, kad ji panaši į vampyrą. Trys nekalti vaikučiai įsikimba į jos sijoną, ir vampyras seka pasakas apie geraširdžius nykštukus, apie giedantį kaulą, apie Joringį ir Joringę, apie raganių, kuris paliepė nešioti savo žmonai kiaušinių, apie Rip van Winkle*, kėgliuojantį kalnuos, apie, apie, apie – – – Kaip nesmagu vampyru! Jis paliko vaikučius namie pusvalandžiui ir trokšta kuo greičiausiai sugrįžti. Šis smulkutis kunigas teturi keletą dešimtukų savo kišenėje. Visą algą jis išdalina vargšams. Kai kunigas eina Trečiajame Avenue, aplinkui susispiečia valkatų būrys ir klausosi nemirtingų žodžių. Apie artimo meilę, kaip kupranugaris lenda pro adatos skylutę ir kaip Kristus dalina duoną ir žuvis minioms. Ir kunigas išdalina dolerius, kvoterius ir daimus susispietusiems apie jį. Žodis ir darbas – kokią nuostabią sintezę nešioja savyje smulkutis kunigas.

Didelė ramybė staiga apniko mane. Aš suvokiu dykumą. Smėlys, atsiskyrėlio ašutinė, perdžiūvę lapai šnera, išblukus palapinė, o medituotojau, tu laimėsi Dievo malonę, Šventoji Dvasia paukščiui sukinėjasi virš tavo galvos, ir geometriniai šviesos spinduliai įsibeda į tavo širdį. Ekstazė. Nėra proto, nėra sąmonės, nėra graikiškųjų idėjų, nėra rytietiško fatumo. Nublokštas gnostiškasis Demiurgas – virpaš velniūkštis, persigandęs ir susigūžęs. Šventoji Dvasia, nežvelgiama išmintis Tavo geometriniuose šviesos spinduliuose, jie nubraižyti pagal liniuotę kupuluose. Up ir down, up ir down. Akmens ridenimas ramina. Aš mėgstu beprasmiškumą. Žmonės įeina, žmonės išeina. Ar man suprasti visatos stipinų sukimąsi?

Aš esu vienumos neofitas ir Kristaus epigonas. Aš prisimenu Tavo ištiestas rankas ir nustebusį Lozoriusaus veidą. Aš matau plaukus ant Tavo kojų, juos bučiuoja Magdalena. Ir matau Tavo ištemptus raumenis, juntų nervišką Tavo pyktį, skrenda pirkliai ir prekės nuo šventyklos laiptų. Aš suprantu Tavo pasąmoninę intuiciją, tu kalbi palyginimais, Tu žinai – reikia ieškoti. Golgotos keliu Tave lydėjo antrininkai: lazdų smūgiai, kraujas, latrai asistentai, pervertas šonas, tamsos užslinkimas. Ar Tavo Tėvas prisiminė Tave? Didžiosios Raidės – jos liko, Tavo Vardas rašomas Didžiosiomis Raidėmis.

Mano Broli, mano Mylimasai, išgirsk mane.

Mano nuodėme, mano beprotybe, mano subjektyvume, mano riksmu, mano vitališkume, mano džiaugsme – lioj ridij augo.

Mano Keltuve – išgirsk mane.

Mano Vaikyste – išgirsk mane.

Mano Mirtie – išgirsk mane.

Ateik į šitą hotelį, paglostyk sufrizuotosios plaukus, mirktelk menedžieriui, duok bellmanui tipsų*.

Prašnek, Keltuvininke.

Ištark vienintelį žodį.

Nes aš žūstu didelėje ramybėje.

Mane svilina niujorkinė dykuma.

Aš išnyksiu nuolankus ir persigandęs, apsikabinęs susigūžusį Demiurgą.

Mano Kristau – išgirsk mane, mano Kristau – aš meldžiuos į Tave.

* XIX a. JAV rašytojo Vašingtono Irvingo apsakymo pagrindinis veikėjas.

* Arbatpinigių (angl. tip).

O felix culpa quae talem ac tantum meruit habere redemptorem!**

Zoori, Zoori, lepo, leputeli, lioj, ridij, augo, argi vėl pradeda suokti Aukštosios Panemunės lakštingala?

Mano keltuvu dažnai pakyla ir nusileidžia šešiolikametė mergina, cigarečių pardavėjos draugė. Ji atvira. Ji mėgsta mane.

„Ar mezzanine stambios žuvys?“, klausia ji.

„O yea, manau, jų piniginių išsipūtusių“, atsakau draugiškai mirktelėdamas.

„Vakar vienas senukas glostė mane dvi valandas ir nieko nepadarė. O sumokėjo dvidešimt baksų*. Susigėdinęs turbūt“.

„Tau pasisekė, Lili“.

„Ne visuomet taip. Prieš savaitę, o gal prieš dvi, aš jau užmiršau, varčiausi kaip cirkininkė ant trapecijos“.

Ir Lili juokiasi. Ji juokiasi taip, lyg eitų į žydrą ežerą su mylimuoju, kuris nedrįsta paliesti jos rankos.

„Sėkmės, Lili“.

„Dėkui, Tony“.

Jaunos mergaitės man nebeegzistuoja. Vieną kartą aš palikau mažą provincijos miestelį ir išvažiavau į miniatiūrinį didmiestuką. Į Kauną. Kuklios mergaitės sufrizavo plaukus, nusidažė lūpas, klubai pakilo ant aukštų kulnų, mergaitės rausdavo vien likerių įkaitintos. Aš neberadau maloniausios kvailystės. Eini pelkėmis pro linguojančius kupstus, anoje ežero pusėje gelsvas kūno tyrumas, ir tu lyg aiškiaregis, žiūrįs į krištolinį rutulį. Aš neberadau kilnaus melo. Savo tėvų pasakojimų, vaikų rašytojų, skautiškų dainelių, prastos oleografijos, kur angeliukai patenkinti, nes juos nutapė optimistinis nemokša. Aš nebegalėjau svajoti. Aš žinojau, svajoti tegalima raštu, ir tai užmaskuotu raštu, kad kiblūs draugai ir kritikai nesušuktų: „Ponas! Tamsta krypti į sentimentalumą!“ Aš dažnai norėdavau pravirkti išvydęs žydinčią gėlę; mėnulio žaidimą vandenyje; šviesius plaukus, juos taršė pavasarinis vėjas; norėdavau pravirkti išvydęs zimbiančią musę. Nevalia. Mano smegenų centrinėje sėdi rūstus klerkas. Jis rūšiuoja mintis ir jausmus. Keturiasdešimt metų sėdi klerkas toje pačioje kėdėje. Štai kodėl jis toks pedantiškas ir nepermaldujamas. Ne, ponas, tamstai nevalia būti sentimentaliu! Šalin šiuos popierėlius, čerkšt, čerkšt, ir į dėžę. Jie priklauso valytojai. Jis logiškas, rūstusis klerkas. Jei jo nepaklausyčiau – pralaimėčiau. Kaip Dantė dangų, kaip Dostojevskis verkšlenančius personažus.

Tyras aiškiaregio rutulys. Laikykis, Lili. Taupyk Nusipirk krautuvėlę ir ištekėk už vyro, kuris geria alų tik sekmadieniais. Pats Dantė nesuras tau atitinkamo dangaus rato ir Dostojevskis neišdrįs tave pravirkdinti. Vartykis ant trapecijos, Lili.

Antanas Garšva žvilgteri į laikroduką. Man beliko septyniolika minučių. O, išganingoji cigarete, aš meldžiuos į tave! Mano Kristau, ką Tu jautei, kai Magdalena sukniubo prie Tavo kojų? Kadaisė aš mylėjau Jonę ir maniau – – – Ar svarbu, ką aš maniau? Jei aš suidiotėsiu ir pravirksiu keltuve, abejoju, ar atsiras bent vienas rašytojas, kuris meniškai atvaizduos mano ašaras. Reikia keiktis. Tai

** O laiminga kaltė, kuri nusipelnė turėti tokį atpirkėją! (Lot.)

* Dolerių (angl. *bucks*).

padedą. Prakeikti kalės vaikai, išmaltos kekšės, impotentiški palaižos, prasmirdę dizenterikai, sifilitikių alfonsai, išmatų rijikai, senučių nekromanai. Ką dar šlykštaus galiu sugalvoti?

„Labai malonus oras, madam. Jūs šiandien nuostabiai atrodate! Vos pažinau“, sako Garšva hotelio gyventojai, kuri šešiasdešimties metų.

„Jūs esate žavus“, atsako ji. Ir abu šypsosi.

5

IŠ ANTANO GARŠVOS UŽRAŠŲ

Moterys mano gyvenime tebuvo epizodai. Giliai įsidėjau į galvą vienos pusiaukekšės žodžius: „Neišsieikvok šimtaprocentiniai. Kuo daugiau įnirtimo ir kuo mažiau jausmo. Tavo kaklo išlenkimas – vaikiškas. Tavo akys ir blakstienos – moteriški. Tu myli vyriškai. Kaukis, o nugalėsi“.

Ir aš koviausi. Precizavau meilės meną. Išmokau įvairiausių psichocheminių reakcijų. Švelnumą atmiešdavau aštriu sarkazmu. Šiltai cituodavau gerą eilėrašį ir kandžiai apibūdindavau sutiktą praeivį. Sąmoningai valdydavau aistrą, kad ji išsiveržtų nelaukta audra, kai partnerė buvo nutarusi: esu galutinai išsieikvojęs. Mokėjau įkvėpti mintį: aš pasitrauksiu pirmas, brangink mane. Mokėjau įvairuoti. Laiku nuliūsdavau ir laiku pralinksmedavau. Laiku supykdavau ir laiku nuduodavau apgailėstaujęs. Sugebėjau taip vadinamą meilę apibarstyti draugiškumo cukrumi. Todėl išsiskyrus mano meilužės pavirsdavo į reklamuojančius mane komivojažierius.

Mano moterys buvo lyg Matisse Lorrainese kėdė, kuri išryškina sienos apmušalų mėlyną monumentalumą! Jas mylėdamas – aštriau pajusdavau mane supančią realybę. Staiga išvysdavau daiktus ir jų apraiškas, pro kurias būčiau praėjęs abuojas. Dangų, mūro sieną, išsiskleidusias alyvas, purius vaikišcio plaukus, gatvės žibintų vaiduoklišką šviesą, tolimų garvežių dūzgesį – – – ir man buvo aišku: esu aprūpintas gyva medžiaga, esu pilnas, ir man reikia rašyti, ir reikia skirtis su mylimąja, būti vienam, kol visa išblės, nublanks, neteks reljefo ir spalvų.

Aš gerai žinojau galo priartėjimą. Tuo pačiu metu, kai jungdavausi su mylimąja sunkiu, gniuždančiu glėbiu, kai, bekrentant į prarają, minčių stiebuose sublizgėdavo mirties lapeliai, tuo pačiu metu – nuliūsdavau. Tarytum išsiliejo paskutinės meilės liekanos. Ir man buvo pikta: jos ne šiai moteriai skirtos. Ir aš prisimindavau Jonę. Aš supratau teoretiškai: laimėjau Jonę jos atsisakęs. Bet ši paradoksali paguoda tyčiojosi iš manęs, lyg dervišo kaukė groteskiškais bruožais.

Kokie trys kilometrai už mažojo miestelio, už sausinamų pelkių, kuriose tebežingsniavo gandrai, tebeklykė pempės, tebeverkė paskenduolių vėlės, – gulėjo ežeras. Nuobodus ežeriokas, pilkšvų kalvų apsuptas. Ir kai aš, devyniolikametis vaikėzas, plaukdavau į kitą jo pusę, į dumblinę pakraštį, geltonų vandens lelijų, aš žinojau: už valandos, už antros čia ateis Jonė, ir mudu stebėsime vienas antrą, ir mudu grįšime namo.

Maudytis kartu negalėjome. Miestelis nepripažino maudymosi kostiumų. Vyrai ir moterys pliuškinosi skyrium, siauro ežero atskirti. Jie aiškiai matydavo vieni kitų nuogus kūnus, ir sekmadienių popiečiais vyrai ir moterys pasikeisdavo trafaretiniais sąmojais apie tųjų kūnų savybes, ir skardus juokas karpydavo orą. Labai dažnai panorusios susituokti poros jau iš anksto sumegzdavo akimis

intymų ryšį, ir kai išraudusi nuotaka, kiek išbalusio sužadėtinio vedama, įžengdavo į bažnyčią, jis nebebuvo jai svetimas, ir ji saugiai atsišlėdavo į jo petį.

Jonė ir aš buvome atostogaujantieji kauniečiai, mudu maudėmės kostiumuoti, bet negalėjome plaukti šalia, nes miestelio moralė tai draudė, nes Jonė buvo neturtinga mergaitė, kurią auklėjo ir leido į gimnaziją giminės: garbingas notaras, pašventęs save preferansui, ir garbinga notarienė – dantų gydytoja, nemėgstanti plombuoti dantų, o raunanti juos lauk be pasigailėjimo.

Aš ryškiai tebeprisimenu ją, šešiolikametę merginą, visados aptemptu drabužėliu, geromis akimis; aš neužmiršau jos lieknos, ištreniruotos nugaros; aš ir šiandien tebemyliu jos išsigandusį glėbį, atsakančias lūpas, susižavėjamą mano idiotiškais eilėraščiais. Jonės netekimas man yra jaunystės netekimas, kai tikrasis gyvenimas pasibaigia, o prasideda atsargi ir sukta kova su mirtimi.

Mudu susipažinome kaukių vakarėlyje, kurį surengė gaisrininkai savanoriai. Nedidukės vidurinės mokyklos salės lubas rengėjai apraizgė tautinių spalvų popierinėmis juostomis, suvesdami jas į kabantį centre lampioną, tarytum šis vakarėlis vyktų su lietuvių–kinų susiartinimo ženklu.

Kaukės trynėsi nežinodamos ką veikti. Tarnaitė Zosė, vaizduojanti šiaudų kūgį, stovėjo salės kampe, ir šokėjai brūžavo jos savaitėmis pintą sijoną, ir ant grindų byrėjo perdžiūvę šiaudai, ir Zosė pyko, nes jos efektingas rūbas nepaviliojo nei vieno šokėjo.

Salės viduryje bandė juokinti pašto tarnautojus Zaleckis, užmovęs ant galvos velnio kaukę ir prie aksominių kelnių prisisiuvęs juodai nudažytą virvę, kuria jis braukė šokėjų kojas, siūlydamas atskirą kambariuką pragare. Niekas nesijuokė, ir netrukus velnias mirtinai nusigėrė bufete ir užmigo prie stalo garsiai knarkdamas: kaukė trukdė alsuoti.

Dar buvo laikrodis, nusipaišęs ciferblatą sau ant užpakalio, kokios šešios lietuvaitės, astrologas (jo aštriakampė kepurė greit suiro ir žvaigždės atsiklijavo), pora kiškių, vienas asilas ir dar kažkas.

Gaisrininkų dūdų orkestras grojo suktinį, valsus, polkas, „Elytę“ (vienintelį fokstrotą, kurį temokėjo) ir tango „Pantera“ laidotuvių maršo tempu.

Kioskininkė tepardavė du ritinėlius serpantino, ir dykai įsmukęs vaikigalis pavogė maišelį konfeti, čia pat jį perplėšė ir išbarstė konfeti ant grindų. Svarbiausieji svečiai nešoko ir nesilinksmino. Jie gėrė bufete.

Buvau šįmet baigęs gimnaziją ir atostogavau pas tėvą. Rūbininkei atidaviau baltutėlę studentišką kepuraitę. Vaikštinėjau išdidžiai sale. Šokau fokstrotą su žydelkaite iš Jonavos. Sutarėme pasivaikščioti prie semaforo, kuris saugojo nebenaudojamą geležinkelį. Šalia tojo geležinkelio mylėjosi neįsiteisinusieji gerbtinoje meilėje.

Jonė atėjo su pusbroliu, notaro sūnumi. Jį pažinojau. Jonės prilaižyti plaukeliai buvo berniukiškai nukirpti. Ji dėvėjo gimnazistės uniformą. Šįmet ji perėjo į aštuntąją klasę, paaikino notaro sūnus. Iškviečiau ją šokiui. Jos lieknas kūnelis prisiglaudė prie manojo, mudviejų galvos susiglaudė, aš jutau jos vaikiškas krūtis. Tokia tada buvo mada šokti. Uosčiau jos plaukus ir staiga netekau drąsos, ir iš lengvo stūmiau ją nuo savęs, ir kažką pradėjau išdarinėti kojomis, kad pasiteisinčiau atsitraukimą. Šalia šmėkčiojo poros. Dzin, dzin – pliaušėjo būgno lėkštės, nuoširdžiai melavo dūdos, viena tautinių juostų atsikabino nuo kuniško lampiono, ir bešokdamas nutraukiau ją. Turbūt Jonė kažką pastebėjo mano žvilgsnyje. Ji paklausė:

„Jūs pykstate?“

„Netikęs orkestras“, atsakiau.

Vėliau lydėjau ją namo. Notaro sūnus jau anksčiau dingo su žydelkaite iš Jonavos. Šiltą vasaros naktį ėjome siauru šaligatviu, juo reikėjo atsargiai žengti, kad neįkristum į šalimais besitęsiantį griovį. Labai geru šaligatviu. Senu, nusitrynusiu, slidžiu, reikalaujančiu laikyti Jonės ranką aukščiau alkūnės. Ji juk galėjo paslysti, ji juk galėjo įkristi į šalimais besitęsiantį griovį.

Ir kai mudu priėjome notaro namą su ilga, atvira veranda – sustojome, nežinodami apie ką kalbėti.

„Graži veranda“, tariau.

„Kartais naktį sėdžiu joje. Kai nesimiega“, pasakė Jonė.

„Mąstote ką nors?“

„Svajoju“.

„Apie ką?“

Mudu susėdome verandoje ant pinto suoliuko. Priešais styrojo tuščias laukus, vasarinio mėnulio globojamas. Reti geležinkelio žiburiukai švietė už tojo lauko, blankios žvakutės. Žiburiukai ir pelkių rūkas jungėsi su mėnuline šviesa.

Jonė neatsakė, ir aš žinojau, kas man veikti. Teturėjau devyniolika metų, bet apsikabinimai man nebuvo svetimi. Aš net vedžiau savo mylimųjų sąrašą. Siuvėjukės, fabriky darbininkės, prostitutės. Man tereikėjo ištiesti ranką ir atsargiai paliesti Jonės plaukus. Ir, jei ji neatitrauks galvos, turėjau teisę į jos kaklą, pečius, lūpas. Aš dar kartą paklausiau, neištiesdamas rankos:

„Apie ką svajojate?“

„Aš nežinau. Taip sau. Sėdžiu ir žiūriu į šį lauką. Aš mėgstu tokią šiltą vasaros naktį ir negaliu užmigti“.

Ji sujudėjo.

„Aš eisiu namo“, tarė.

„Lukterėkite. Mudu draugausime?“, staiga man išsprūdo.

„Aš nežinau. Jie mane saugoja. Turiu jų klausyti“.

Ir ji papasakojo apie savo neturtingą tėvą, Kauno konservatorijos sargą, apie motiną, mirkstančią skalbykloje, apie didelę laimę, kad notaras teikiasi ją globoti. Ir ji atsikėlė.

„Jūs palaukite, kol ateis Vytautas“, tariau. Toks buvo notaro sūnaus vardas.

„Aš bijau. Jis tyčiosis“.

Ir aš neištiesiau rankos. Pakilau ir spustelėjau jos kietą rankutę, galantiškai nusilenkdamas, kaip mane buvo išmokiusi motina. Ir pasisukau lyg kareivis, netikę tai stabtelėjau, atsisukau, nevikriai išsilenkiau ir pabučiavau Jonę į kaktą. Tada nėriau nuo verandos į siaurą šaligatvį, kad notaro namas kuo greičiausiai atitolėtų, kad neatrodyčiau sumišęs ir kvailas. Posūkyje į savo gatvę sutikau švilpiniuojantį notaro sūną.

„Kaip žydelkaitė?“, skubiai paklausiau.

„Ryt prie semaforo vėl bus dalykas“. Mudu ciniškai nusikvatojome.

Tokia pat pilnatis švietė sekantį vakarą. Sėdėjau kambaryje ir pro langą žiūrėjau į mėnulio kraterius. Iš jų turėjo atskristi poezija. Buvau nusprendęs studijuoti literatūrą. Norėjau per vasarą parašyti keletą gerų eilėraščių, kad talentu įžengčiau į universitetą. Ant stalo gulėjo knygos. Verlaine, Baudelaire, Poe, „Tūkstantis ir viena naktis“. Rankoje laikiau plunksnakotį. Kiekvienu momentu buvau pasirengęs priimti į save kraterinę Mūzą. Ji turėjo apakinti, persmeigti, apdovanoti mane.

Tuščias popieriaus lakštas laukė. Žadintuvas tvaksėjo. Nelojo šunys, nesigirdėjo žmogiškų balsų, miestelis miegojo. Žinojau, kad įkvėpimas staigiai neįšoka į poeto sielą. Stebėjau mėnulio kraterius, klausiausi žadintuvo, laukiau. Bet Mūza nesiteikė atskristi. „O, kad sulotų šuva ar koks girtas nusikeiktų!“, pagalvojau. Buvo tylu. Atsikėliau ir pažvelgiau į veidrodį, kuris kaboję sienoje. „Štai poeto veidas, – nutariau. – Mano plaukai ilgi, akys svajingos. Tiesa, mano oda nudegusi, bet jei aš gyvenčiau Brazilijoje? Gal man reikia gerti vyną, rūkyti pypkę, keiktis? Gal įkvėpimas nereikalingas?“ Šaltai pradėjau rašyti.

Po geros valandos baigiau eilėrašį. Sunku dabar jį tiksliai prisiminti. Berods ant nykių liepos šakų lingavo trys ar keturi pakaruokliai. Pūtė žvarbus vėjas. Mergaitė išsidraikiusiom kasom raudojo apkabinusi gražiausiojo pakaruoklio kojas. Ir poetas begaliniai liūdėjo, nes kiti (du ar trys) neturėjo taip jausmingai raudančios mergaitės. Pabaigoje švietė mėnuo, klaikia rezignacija reaguodamas į šią tragediją.

Aš išsitiesiau nugalėtoju. „Štai poetas“, šyptelėjau, žvilgterėjęs į veidrodį. Tada pirmą kartą pastebėjau, kad ir antras viršutinis dantis prakiuro. Juodos kiaurymės darkė šypseną. „Visur krateriai“, pagalvojau. Ir vėl, kaip Palangoje, išdidumas nuščiuvo manyje. Perskaičiau eilėrašį. Jis man nebeatiko. „Visur krateriai, krateriai, krateriai“, kartočiau pro sukąstus dantis. Šitie poetai ant stalo tobulomis strofomis naikina mano poeziją. Ir kur aš susirasiu alyvos medį, po kuriuo atsėdęs dėliočiau marmurinį grožį, lyg Homeras? Reikia išeiti, pasivaikščioti, patariama susijaudinusiems. Tyliai išslinkau pro duris.

Ir vos mano batai ritmingu kaukšėjimu sudrebino šaligatvį – prisiminiau Jonę. Žvilgterėjau į laikrodį. Kiek po dvyliktos. Vakar Jonė pasakė: ji svajoja verandoje. Štai kur atsvara krateriams! Šiąnakt aš ištiesiu ranką, nebučiuosiu kaktos, aš bučiuosiu Jonės lūpas, priglausiu ją stipriai. Ne, aš ir nemanau vesti jos prie semaforo! Aš galiu sėdėti susiglaudęs daug ilgiau nei ties eilėraščiu apie pakaruoklius.

Veranda buvo tuščia. Ir pintas suoliukas. Ir, kaip vakar, styrojo tuščias laukas, vasarinio mėnulio globojamas. Ir reti žiburiukai švietė už tojo lauko, blankios žvakutės. Žiburiukai ir pelkių rūkas jungėsi su mėnuline šviesa.

Dvi ar tris valandas laukiau. Kiekvienas krebždesys, tolimas ir neišaiškinamas garsas, praskrendęs šikšnosparnis, tyła, kuri, atrodė, groja, tik tonai per aukšti ir negali jų išgirsti, jaudino mane, ir aš norėjau pravirkti ir stengiausi susivaldyti. Jonė neišėjo svajoti. Kai grįžau namo – sudraskiau eilėrašį.

Jau baigėsi atostogos, o aš tebelydėjau Jonę nuo ežero. Mudu išvaikščiojome pelkes. Aš laikiau jos ranką, bet neišdrįsau Jonės pabučiuoti, neišdrįsau paklausti, kodėl ji neišėjo į verandą. Aš juk dvi savaites slampinėčiau ties notaro namais. Naktys buvo vienodos. Mėnuo iš lengvo tirpino savo kairįjį kraštą.

Ir vieną popietę, kai mudu grįžome namo, o Jonė kvepėjo vandeniui, man išsprūdo:

„Tu esi melagėlė“.

„Aš?“, nustebo ji.

„Taip, tu. Tu niekad nesvajojai verandoje. Aš tikrai žinau. Dvi savaites vaikščiojau prie tavo namų. Tu esi melagėlė ir nuduodi rimtą“.

Jonė susijuokė. Ji turėjo netaisyklingus dantis, baltus ir blizgančius. Ji juokėsi ilgai, ir aš supykau.

„Nedera juoktis iš romantikos“. Jonė žingsniavo šalia, nudegusiom kojom, sportiniais bateliais apsiavusi. Ji pasakė:

„Aš negalėjau sėdėti verandoje. Man tektų eiti per jų kambarius, ir jie pabustų. Aš tik svajoju apie verandą“.

„Tu galėtum išlipti pro langą. Reiktų nušokti žemyn kokį metrą. Aš žinau“.

Jonė sunėrė rankas už nugaros ir eidama spardė grumstelius batelių kulnimis.

„Aš ateisiu šiąnakt. Lygiai dvyliktą“.

Jonė žvilgterėjo į mane. Gal aš suklydau, pastebėjęs baimę jos akyse. Mudu išsiskyrėme tylėdami, kai išniro miestelio vandens siurblys. Likau pelkėse, kol nudegusios Jonės kojos pranyko už pylimo. Bet ištisą pusdienį temačiau jų stangrų švytavimą.

Dar prieš dvyliktą stovėjau prie verandos. Dangų dengė debesys. Pelkių miglos įsiveržė į tuščią lauką ir slankiojo gatve. Jutau miglų drėgną glamonėjimą. Beformiai kūnai vyniojosi aplink maną, ir kai aš papurčiau galvą, norėdamas juos nuvyti, šimtai pirštų švelniu įsiutimu įsibrovė pro apikaklę, ir mano oda suvirpėjo šaldančiu mane nujautimu visiško galutinumo. Tai nebuvo paprastas drebulys, naktis slinko šilta, tai buvo senas ir pažįstamas laukimas, vėl atsistojęs šalia griežtos ir rūpestingos pamotės teisėmis.

Aš perbraukiau ranka veidą. Kaip kadaise, Palangoje, norėjau riktelti žodžius. Jie neturėjo būti skoliniai iš knygų. Mano sąmonėje žaltiškai šliaužė riksmas. Prie juodos jūros didžiulės akmenų skeveldros gulėjo ant lipnios žemės. Keistaformės sraigės, užtroškę krabai, pūvančios žuvis, paparčiai, kybą prieš mano veidą lyg nesuplėšomos vėduoklės.

Aš apsisukau. Verandoje laukė Jonė. Nepastebėjau, kada ji iššoko pro langą. Užbėgau į verandą, stvėriau Jonės ranką ir nutempiau ją į šaligatvį. Mudu beveik bėgome iki geležinkelio, kuriuo nevažinėjo traukiniai, kur stovėjo semaforas. Aš suspaudžiau Jonę visa savo raumenų jėga, ir ji aiktelėjo. Aš įsisiurbiau į jos lūpas, ir tuo pačiu metu mano rankos, griežtos ir plėšiančios, parvertė ją ant žolės. Aš pamačiau jos nuogumą: klubus tamsų pilvo trikampį, ir, kai sekundei atitraukiau savo lūpas, kad įtraukčiau į plaučius oro, išgirdau jos aštrų ir gerklinį riksmą.

Jonė rėkė, ir vėl mačiau juodą jūrą, ir suverstos pabėgių krūvos buvo didžiulės akmenų skeveldros, ir keistaformės sraigės, krabai, žuvis, paparčiai – artėjo į mus. Jonė rėkė, aš juk girdėjau jos riksmą, kažkada, kai neturėjau nei rankų, nei kojų ir kamuoliu riedėjau akloje tamsoje. Jonė rėkė, ir mano pulsuojąs kraujas norėjo ištrykšti iš pabrinkusių gyslų. Aš plaštaka užgniaužiau Jonės burną. Ji nutilo, ir aš ją paėmiau.

Kai visa pasibaigė – tariau:

„Tu apsilvk“.

Ir, kol ji tvarkėsi, žiūrėjau į semaforą. Į pakrypusį semaforą, išdaužtais signaliniais stiklais, ant kurio stiebo buvo išbraižyti keiksmazodžiai ir širdys. Ir atsisukau neryžtingai.

„Tu tvarkoj?“, paklausiau.

„Tu man suplėšei suknelę“, atsakė Jonė ir pravirko kūkčiodama.

„Einam namo. Tu eik šalia. Aš neliesiu tavęs“, tariau, žiūrėdamas į žemę. Mudu grįžome. Pamažu ji nustojo verkusi, ir aš tegirdėjau ritmingą šnirpštimą nosimi. Mudu sustojome ties veranda.

„Tu nepyk“, tariau tyliai.

„Ar galėtum laukti?“

„Ko?“, paklausė Jonė. Ir man palengvėjo.

„Aš labai myliu tave, Jone. Tu supranti, aš pasikarščiau, kada nors tau išaiškinsiu. Ar tu galėtum laukti, kol aš įsitaisysiu, gausiu kokią tarnybą? Aš nedarysiu taip daugiau. Prižadu“.

Ir tada drebančia ranka paliečiau Jonės ranką, ir ji rankos neatitraukė.

„Aš vesiu tave, Jone. Gerai?“

„Gerai“, tarė ji. Ir pabučiavo mano skruostą.

„Tu eik miegoti. Mudu susitiksime rytoj, prie ežero. Gerai?“

„Gerai“.

Ir aš nuėjau namo. Ir nemačiau, ir nejutau, ir negirdėjau mane supančios nakties.

Žinoma, mudu mylėjomės. Trejus metus. Aukštosios Panemunės pušyne, Jiesios lazdynuose, mano kambaryje, mano draugo kambaryje. Ir, kai pradėjau apgaudinėti Jonę, tikėjau: vieną dieną ją vesiu.

Mažas miestelis. Pilkšvas ežeras dauboje. Sausinamos pelkės, kuriose tebevaikščiojo gandrai, tebeklykė pempės ir kartais pasigirsdavo nuskendusiujų vėlių aimana. Senas, siauras, slidus šaligatvis. Gaudžios savo bejėgiškumu kaukės. Gaisrininkų savanorių dūdų orkestras, grojąs tango „Pantera“ laidotuvių maršo tempu. Notaro veranda. Semaforas. Mano jaunystė – išsiveržianti pakaruoklišku eilėraščiu ir pirmąja meile.

* * *

Jie trise sėdi nusirengiamoje patalpoje ant suolo ir rūko. Joe, Stanley, Garšva.

„Kitą savaitę važiuoju į Philadelphia“, sako baritonas Joe.

„Ko? Mergaitė?“, klausia Stanley. Jis truputėlį dvokia. Jis gurkštelėjo whiskey. Stanley žilas, nors jis dvidešimt septynerių metų. Jo rankos dreba, raustanti nosis išduoda Stanley senelį – subankrutavusį šlėktelę kažkur iš Mozūrų krašto. Jis tiesus ir plokščias. Stanley moka lenkiškai šituos žodžius: dziękuję, ja kocham, idź srać ir, kažkodėl, zaświstali – pojechali*.

„Ne. Philadelphijos radiofonas kviečia. Sumokės kelionės išlaidas, apmokės valgį ir hotelį, ir į kišenę – dvidešimt penki doleriai“.

„Juos įdėsi į banką“, užtikrina Stanley.

Apskritas Joe veidas parausta.

„Žinoma, ne į likerštorės kasą“.

„Tai ko rausti?“

Joe sugniaužia kumštį.

„Pupelių košė“, sako Stanley ir giliai įtraukia cigaretės dūmus.

„Joe nori dainuoti. Tai nėra juokinga“, sako Garšva.

„Kiekvienas išsižiojėlis man juokingas“, ramiai pastebi Stanley.

„Ir tu pats sau?“, klausia Joe.

„Ir aš pats sau. Tokiu atveju įsikišu į gerklę butelio kaklelį“.

* Dėkoju, aš myliu, eik šikt... Kas bus, tas! (Lenk.)

Stanley nukrato cigaretės pelenus.

„Mano mergaitės bamba giliai įdubusi“, staiga ištaria. Garšva žvilgteri į Joe.

„Po dvejų metų ir tu šitaip kalbėsi. Po dvejų metų darbo keltuve kiekvienam maišosi galvoje“.

„Tau neteks laukti. Tau susimaišė galvoje, kai buvai motinos įsčiose“.

„Klausyk, Stanley!“, suurzgia Joe.

„Graži gaida. Si bemol, rodos“, konstatuoja Stanley. Joe žiūri nustebęs. Stanley pradeda švilpiniuoti.

„Iš kur?“, klausia.

„Nežinau“, vaikiškai atsako Joe.

„Iš allegro assai. Mozartas. Keturiasdešimtoji simfonija. G-moll“.

Stanley atsikelia, garsiai pagadina orą, „kokia gaida?“, klausia ir išeina į koridorių.

„Keistas vaikinasis“, sako Joe.

Ir juodu eina koridoriumi. Aš turiu kautis ir charakteriu, ir smegenimis. Skraidyti keltuvu ir rašyti eilėraščius. Tai nesvarbu, kad esu nusilpęs. Senukas Darvinas šypsosi, Spartos auklėtojų apsuptas. Kas manieji angelai sargai? Keletas pamišėlių, kurie ir rojuje nesurastų sau ramios vietos. Nedidukė eilėraščių knyga – štai ko trokštu. Aš net pradėdau melstis. Tai stiprybės ar silpnybės ženklas? Nebetenku jėgų ieškoti atsakymo knygoje. Nebetenku jėgų ieškoti atsakymo savyje. Esu gamtos perprodukcija. Išrauk akį, nukirsk ranką – siūlo šventraštis. Kurią akį, kurią ranką? Esu aplipęs akimis ir rankomis. Esu šimtaakis ir šimtarankis.

Vėl „Back“ keltuvas, vėl lobby, vėl numeris devintasis. Taip, pone, ne, panele, o taip, masonai, kardinolas, šinšilai. Strikt, strikt pieva, iškelta uodega, ar tai nėra aukščiausioji palaima? Ir dantimis, ir nagais, ir visu kūnu. Ir kraujas, kuris nebešlykštus. Ir sąmonė, kurios nebėra.

6

1941-aisiais metais Antanas Garšva buvo partizanas. Raudonieji traukėsi iš Kauno. Desperatiškas pasitraukimas, vokiečių armijoms spaudžiant, gimdė anarchiją. Kartais raudonieji trenkdavo į šalį ginklus ir užmigdavo plentų grioviuose. Juos galėjo paimti į nelaisvę romiausioji mergina, jie teprašė duonos ir vandens. Kartais raudonieji išžagindavo romiausias merginas ir subadydavo durtuvais sutiktuosius. Partizanai išdygo staiga. Kaip ir žinios apie raudonųjų traukimąsi.

Kautynės vyko žaidimo slapukais principu. Iš medžių paunksmės, iš po sugriautų tiltų iššokdavo žmogystos ir sukibdavo mirtiname glėby. Nežinia iš kur atklydusios kulkos prarėždavo medžių lapus ir išdauždavo langus Aukštosios Panemunės vasarnamiuose. O dienos ir naktys slinko gražios, giedrios, be vėjo.

Antanas Garšva patruliavo Artilerijos parke. Jis gavo uždavinį: sekti, ar per Nemuną nesikelia raudonieji. Jis gulėjo ant aukšto kranto, šalia pasidėjęs šautuvą, ir žiūrėjo į vandenį. Saulė švietė ir žvirbliai čirškė. Anoje Nemuno pusėje geltonavo smėlys ir rudavo tvarkingai sukrautos malkos. Į tyrą dangų kilo padegtų Kauno pastatų dūmai.

Staiga Antanas Garšva išgirdo nepažįstamą garsą. Garsas dejavo ritmingas ir nykštąs, lyg vaiko ar moters. Aū, aū, aū, aūūū. Kai garsas nutrūko, iš Nemuno tykštelėjo vandens lašai. Nusilpusi kulka, kuri į nieką nepataikė, baigė savo skridimą.

Šitai Antanas Garšva suprato vėliau. Gi tuo momentu jis atsigrižo. Jis pamatė jauną ruselį, kokių septyniolikos metų, šauniu veidu, mėlynom akim, pasišiaušusiu plaukų kuokštu, kuris vienoje dainoje apdainuotas kaip „čiubčik kučeriavyj“. Ruselis neturėjo šautuvo. Jis buvo ištiesęs rankas, linkerėjęs į priekį, pasirengęs šuoliui.

Antanas Garšva praleido ilgas valandas bandydamas prisiminti visas smulkmenas. Bet tai buvo neįmanoma. Rezultatai įsirėžė į atmintį, ir jis neužfiksavo įnirtusios kovos. Jis prisiminė tik keletą reljefingų detalių. Prakaito kvapas; raudona migla akyse; aštrus akmuo, kurį jis spėjo nustverti; smūgiai. Nusilpusi kulka tebeskrido sinkopiniais smūgiais. Nuo akių nuslinko raudonoji migla, jį apkutojo raudonarmiečio galvą, migla virto krauju. Prakaito kvapas aitrėjo. Ir Antanas Garšva pajuto: jis vėl turi kūną. Skaudėjo viršugalvis, pilvas ir kairioji ranka.

Migla susikristalizavo į žmogų. Ant Nemuno kranto, žvyre, gulėjo ruselio lavonas. Išnyko „čiubčik kučeriavyj“. Smailiu akmeniu Antanas Garšva sutraiškė septyniolikmečio galvą. Kurį laiką jis stebėjo užmuštojo plaštakas. Nagai ir pirštai balo. „Aš užmušiau žmogų“, pagalvojo Garšva. Bet šitie žodžiai nieko nereiškė. Lygiai taip pat praskambėtų: „šiandien gražus oras“ arba „ne, dėkui, aš negeriu pieno“.

* * *

Laikina ramybė keltuve. Masonai puotauja, kardinolas pietauja, jaunimo šokiai prasidės apie dešimtą valandą. Vienas antras svečias pakyla arba nusileidžia. Bet šviesas reikia sekti: raudoną kvadratą ir žaliąją strėlę. Eilėraštis apie geometrines figūras? Eilėraštis apie nusilpusią kulką? Sielos ekstazė – – – Buvau gryna siela, kai skaldžiau ruselio galvą, ir šventas Petras išvydo pasaulinę bažnyčią – keturkojų, žemės šliužų, dangaus paukščių pavidalais – – – kai norėjo valgyti. Gerk mano kraują, valgyk mano kūną. Naikink kito kūną, stebėk kito kraują. Esu modernus vampyras, bejėgis kaip šikšnosparnis dieną. Poetas, kuris neparašo gero eilėraščio. Gal man reiktų kariauti? Tada sužydėtų manoji siela visomis gėlių varsomis?

Man belieka juoktis. Garsiai. Realybė egzistuoja. Skauda viršugalvis, pilvas, kojos, kairioji ranka. Kažkodėl realybė mėgsta mušti mane per viršugalvį: prespajė, kumščiu. O aš kertu atgal. Paleolitinis žmogus tebegyvas mano kraujuje, mano atsiteisime. Ir aš tapau savuosius bizonus, kad galėčiau juos užmušti. Esu religingas. Magiškieji piešiniai uolose ir smūgis kuoka. Poetinės strofos popieriuje ir smūgis akmeniu. Buvau laimingas sutašęs ruselį. Sutvarkiau jį pagal taisykles. Pagal harmoningus muštynių įstatymus. Mano rankos spinduliavo platoniškas idėjas, Bergsono élan vital*. Buvau Nietzsche's antžmogis. Turbūt daugiakalbis Hegelis ištartų: pasaulio planas absoliučiai racionalus. Turbūt egzistencialistai sutartų – pilnai išreiškiau save, o fatalistai – tiksliai įvykdžiau likimo nuosprendį. Kurią nors filosofinę sistemą tepasirenka ruselis. Savo pralaimėjimui išaiškinti. O

* Vitalinis skrydis (pranc).

aš laimėtojas. Ir aš labai norėčiau sušokti laimėtojo šokį, dykumoje, prie laužo, mojuodamas kuoka. Ritualinį šokį savo Dievui, kuris akimirkai įsikūnijo į mano kūną.

Akimirkai? O gal aš prievartauju save, nes esu viduramžinio velnio apsėstas? Jis kybo apsikabinęs mane ir retkarčiais spusteli mano gerklę. Koks skirtumas? Hotelis, Nemunas, Kalifornija, kuris nors ašigalis. Gerklės smaugiamos visuose kontinentuose. Ir tuo metu įsijungia įkyri analizė. Aš, aš, aš, aš, – kiti nesvarbūs. Aš – visatos centras. Dievas, kuris bijo; Dievas, kuris norėtų, kad egzistuotų dar vyresnis Dievas; Dievas, norįs tapti vergu, ir tapęs vergu, norėtų būti tik Dievas. Psichiatras išplėš svarų lapelį ir įrašys ligos pavadinimą. Šventas Petras ištrauks kortelę su trimis užrašais: dangus, skastykla, pragaras. Kurią vietovę jis brūkštels raudonu pieštuku? O kas galėtų įrašyti manoje kortelėje: būk siela? Melskis? Aš meldžiuos, aš meldžiausi.

Mėgau gegužines pamaldas. Smilkalus medinėje miestelio bažnyčioje. Grubiai išlietus šventuosius. Melodingus varpelius. Raudonai baltus patarnaujančių berniukų drabužėlius. Storas vaškines žvakes. Jos man buvo mirusiųjų parapijonių vėlės.

Liepsnelės šnypštė amžinybės meditacija. Kunigas lankstėsi prie altoriaus, ir lankstėsi kryžius jo nugaroje. Žiūrėjau į iškrakmolytus užtiesalus. Antifona.

Iš prasižiojusių burnų sklido graudus savo nedarnumu giedojimas. Išsifiltruodavo disonansiniai senių kranksėjimai. Ten, prie kupolo, plaukė švari giesmė. Klūpojam užvertęs galvą. Mano Dievas nematomomis rankomis nusitvėrė angelų sparnų ir pūtė iš Savęs Šventąją Dvasią. Jo veidas buvo dvilypis. Lyg Januso. Kairioji pusė – Jehovos, dešinioji – Jėzaus Kristaus. Šitaip vaizdavausi Švenčiausiąją Trejybę.

Lyg senobinis žydas uosčiau smilkalų kvapą. Tai buvo Libano kedras ir Sandoros skrynios atsivėrimas. Tai buvo Jobas, gulįs dykumoje veidu į smėlį. Tai buvo bangų lingavimas Raudonoje jūroje. Tai buvo Kristaus ranka, laiminanti raupsuotuosius. Jo ėjimas vandeniui, Jo pėdsakai kelyje į Golgotą. Tai buvo dviejų moterų rauda. Marijos ir Magdalenos. Jų Mylimajam mirus.

Antifona. Tavęs šaukiame! Tavęs, Tavęs, Tavęs!

O vargšas Dostojevskis, sujungiąs verkšlenančius įsimylėjėlius ir belyčiame Aliošoje ieškąs sprendimo.

Skeveldros nesusijungia. Jos atšoka kaip akmenys nuo gašlautojos kūno senobinėje Jeruzalėje. Bet jos ištaško krūtis, pilvą, sutraiško kaulus.

Ne visais keliais praeina Kristus ir iškelia įspėjančią ranką. Ne visais keliais vaikščioja pasaka ir žmogiškasis ilgesys.

Mažytėse krautuvėse detalčiai surūšiuojami didesnieji ir mažesnieji apelsinai. Bankuose – sąskaitos. Statistikos biuruose – būsimųjų katastrofų savaitgaliniai skaičiai. Kariuomenių štabuose – kasmetinis naujokų derlius.

Mano Kristau, aš lenkiusi prieš Tave, nes Tu ilgėjaisi pasakos. Ir tu man truputėlį juokingas, Platonai, sudėstęs savo idėjas lyg nuobliuotas lentas tvarkingoje lentpjūvėje. Tu pražiopsojai galingus tornado, kurie velniop nušluoja tavo lenteles. Žinoma, tau leidžiama pradėti vėl iš naujo. Bet prieš tai pasiskaityk savo idėjų draugą Balzaką. Kartos praeina ir ateina kitos. Ir kentėjimas, ir beprotybė, ir nesuradimas.

Ir vienišas žmogus keltuve, kuris medituoja, nusitvėręs rankenos. Aš bijau ramybės. Ji apglėbia mane. Geriau baimė. Pragare leidžiama svajoti apie prarastą rojų. Taip, reikalingi didžiuliai katilai;

velniški veidai ir verdanti smala; riksmas ir dantų griežimas; pasišiaušę plaukai iš senų giesmynų. Ir tada jau – – – pasaka apie rojų, kuris virto rojumi, nes nebuvo prarastas.

Skeveldros liečia viena antrą. Negaliu jų sujungti, lyg vaikas, dėstęs kartonines iškarpas: kelias, upelis, kalnai, stirna. Vaikas pliaukšteri liežuviumi, peizažas sudėstyta.

Nejauku stovėti prie sienos ir žiūrėti į kankintojų rankas, kurios tuščios, be akmenų. Ši ramybė negera. Negeros juodos žvakės sidabrinėse žvakidėse. Negera šitoji moteris, jos skruostai nelygiai nudažyti, ir ji nenupūtė pudros nuo kuprotos nosies. Negeras raudonas kilimėlis po mano kojomis. Negeras mano nujautimas. Aš nenoriu ramybės. Noriu kančios.

Elena įeina į keltuvą, jos rankoje septynžvakė žvakidė, liepsnelės nori atplyšti. Elena – Jeruzalės žydas prie Verksmų sienos. Elena – undinė, kuri prisisiuva atplyšusią uodegą. Elena – klūpanti kariatidė, ant jos galvos linguoja šventos Onos bažnyčia. Elena – beisbolo sviedinukas, pamestas žolėje. Elena – maža mergaitė, ją taip mėgdavau bučiuoti.

Ką jautė šventasis Antanas, kai jam nesivaideno velniai ir moterys? Ką jautė tūkstančiai suvartųjų į gazo kameras, prie motinos kojų klykia apsisnargliavęs žydukas, ir motina kandžioja savo pirštus? Ką jautė sušalę į akmenis prie nukirstų medžių tolimoje šiaurėje?

Gnothi seauton

I thank God, that I was born

Greek and not barbarian

Mantike manike

Noumenon noumenon noumenon

Epiphenomenon

Naturalism poetically expressed – – –

Associations of mathematicians, chemists,

astronomers, business corporations, labor

organizations, churches, are trans-

national because – – –

Because I love you Ilinaa

Mantike manike

Nike No No No Noumenon

*Gnothi seauton**

Skamba kaip avangardinis eilėraštis, ar ne?

* „Gnothi seauton“ – pažink patsai save (graik.). Toliau improvizuojama, į anglišką tekstą įterpiant graikišką filosofijos terminiją ar jos vedinius. Teksto anglų kalba vertimas: „Dėkoju Viešpačiui, kad gimiau graikas, ne barbaras [...] Natūralizmas poetiškai išreikštas... Asociacijos matematikų, chemikų, astronomų, komercinių korporacijų, darbininkų organizacijų, bažnyčių yra transnacionalinės, nes... Nes aš myliu tave, Ilinaa [...]“.

Antanui Garšvai tereikėjo pasukti į North antrąją. Jis stovėjo gatvių sankryžoje. Čia buvo vaistinė, ir senukas vaistininkas šluostė buteliukus, atsargiai slampinédamas tarp lentynų. Kitoje gatvės pusėje sudribusi žydė snaudė prie vaisių ir daržovių dėžių, knarktelédama ir atsiremdama į auksinius apelsinus.

Garšva laukė. Jis matė namo kampą, kuriame gyveno Elena. Jis nežinojo, kur jos butas. Jis nesiryžo pereiti gatvę, nes atsidurtų namo langų kontrolėje. Vaistininkas keletą kartų paniurusiai žvilgterėjo į Garšvą, nušlepseno prie kasos, užrakino ją ir raktą įsidėjo į kišenę. Ir stabtelėjo prie durų į kiemą. Ši vaistinė buvo apiplėšta dieną panašaus vyruko gan simpatišku veidu.

Ir nelaukta išėjo Elena. Ji dėvėjo platų languotą sijoną ir baltą bliūzelę. Ji apsidairė, lyg nežinodama kur esanti. Garšva greitai nužingsniavo į ją. Senukas vaistininkas klastingai šyptelėjo ir grįžo prie buteliukų. Nuo Garšvos žingsnių pabudo žydė ir nusižiovavo pilna burna.

Juodu stovėjo vienas prieš antrą.

„Labas“, pasakė Garšva.

„Labas“.

„Kur einate?“

„Į krautuvę“.

„Čia, netoliese, yra toks parkas. Kuriame nušovė rabiną. Jei turite valandėlę laiko, mudu galėtume pasivaikščioti. Beje, rabiną nušovė vakare. Dieną ramu parke. Rabiną nušovė aštuoniolikametis vaikas, nes norėjo pataikyti į judantį taikinį. Rabinas meditavo su Jehova turbūt. Parke yra suoliukų, ir anapus East River dangorėžiai. Aš manau, kokią valandą, pusantros, dabar vienuolikta“.

Elena žiūrėjo į Garšvą, lyg jis būtų nepažįstamas, ir Garšva tarė:

„Man sunku pamiršti kelionę į Jones Beach. Sena kelionė. Net užvakar“.

„Nemaniau, kad jūs ateisite“, tarė Elena. Tomis pačiomis gaidomis nutekėjo žodžiai.

„Dar šiandien, pabudęs, aš pats nežinojau“, atsakė Garšva.

„Panorau išgirsti apie bajorų galvas“.

„Gerai. Eime. Buvau jūsų parke“.

„Kai juodu guli – – šitaip atrodo aš ir Miša“, pagalvojo sudribusi žydė, kai juodu ėjo pro šalį, o jos akyse blyksterėjo prarastas svajingumas.

„Ši lady turi vyrą. Vyras dirba, o lady nedirba, todėl padirbės su juo“, pagalvojo vaistininkas. Kadaisė jį apleido žmona, ir, kai ji mirė, jis nenuėjo į jos laidotuves, jis nevedė kitos, jis gyveno vienas.

Juodu tylėjo eidami. Nuleista Elenos galva ir palinkę Garšvos pečiai; purvina Bedford Avenue su gatviniais kioskais, kur kyšojo Rytų ateivių laikraščiai; besiburių prie vaisvandenių parduotuvių iš arklių lenktynių pragyveną tipai; kaubojiški vaikinukai ant skambaliukais ir dūdelėmis apkabinėtų dviračių; nusmegusios šaligatvinės plytos; svogūnų, česnako, atmatų kvapas; pilkas liūdesys, kurio nepajėgė išsklaidyti auksiniai apelsinai, auksinė saulė, auksiniai laikrodžiai ir žiedai vitrinose; auksiniai merginos plaukai, ji stovėjo rūbų valyklos tarpdury, mėlynas dangaus ruožas, sužvilgęs skersgatvių properšose.

Ir juodu priėjo didžiulę aikštę, kurią Garšva pavadino parku. Čia buvo beisbolo aikštelės, cementinės sienos sviedinukams svaidyti, reti medžiai, žolė, suoliukai. Juodu susėdo. Ir matė priešais benzino cisternas, mokyklos pastatą, vieno antro dangorėžio bokštus.

„Tai bus vienintelis susitikimas. Gal jūs klaidingai mane įsivaizdavote? Mano vyras ir aš – pavyzdinga pora“.

„Atleiskite. Jei norite, aš eisiu sau“.

Garšvos ranka įsikibo į suoliuko atramą.

„Eisiu sau“.

„Kodėl?“

Garšva nustebežs žiūrėjo į Elenos akis. Tikra ramybė ir ramus smalsumas, ir truputėlis motiniškumo.

„Kodėl?“, pakartojo Elena.

„Tai vienintelis susitikimas dviese. Mano vyras kvietė jus apsilankyti. Ir aš kviečiu“.

„Nenorėjau jūsų įžeisti“, tarė Garšva.

„Žinau“, atsakė Elena.

Garšva susirado cigaretes, ir juodu užsirūkė.

„Būsiu atviras. Aš kai ko ieškau“.

„Girdėjau apie jus“.

„Taip? Ką būtent?“

„Girdėjau, kad jūs mergišius“.

„Tai dar ne viskas. Sako, esu destruktivus. Sako, gardžiuojuos savo paties išrūgomis. Kartoju. Aš kai ko ieškau. Jau savaitė, kaip ieškau kelių strofų“.

„Man patinka jūsų eilėraščiai. Jie tikri savo neužbaigtumu“.

„Nemoku užbaigti. Man trūksta ramybės. Mano pasaulis dūžta. Esu detalistas, nemoku nupirkti urmu. Bet aš branginu skeveldras. Noriu aprašyti slydimą į prarają. Šiuo metu ieškau sprendimo. Yra toks berniukas naujame eilėraštyje. Jo motina miršta gretimame kambaryje. Durys užrakintos, berniukas neįleidžiamas. Jis stebi, kaip siena šliaužia mėlyna musė. Tuoj ji pasieks langą, kurio viršus praviras. Ar musė išskris, ar liks kambaryje?“

„Jei aš trupučiąk jaučiu jus, tai – – – musė išskris. Ir kai berniuką įleis pas mirusią motiną, jis gailėsis mėlynos musės, nes ji išskrido“.

Naujas, traškantis tonas nudažė Elenos žodžius.

„Dėkui už dovaną“, tarė Garšva. Elena žvilgterėjo klausiamai, ir jos žvilgsnyje buvo baimė.

„Aš neapsirikau. Žinojau, esu reikalingas jūsų pagalbos. Tada automobilyje jūs nusprendėte, kad vienuolę ir mane paklaidino mirusiųjų bajorų galvos. Aš intuityviai supratau: jūs išspręsite berniuką uždaramame kambaryje“.

„Esu tik buvusi gimnazijos mokytoja. Ir myliu Vilnių“, pasakė Elena. Ji stropiai užgesino nuorūką batelio kulnimi, ir Garšva pastebėjo, kad jos dešinioji kojine ir šiandien nususukusi į šalį. Jis pastebėjo, kad pudros sluoksnis nelygiai uždėtas, antakiai per storai prailginti, lūpos ryškiau nudažytos, ir šiandien Elena nebėra pilka moteriškaitė, kaip užvakar Jones Beach. Jos pilkšvose akyse prieš valandėlę buvo baimė, ir Garšva žinojo šį žvilgsnį. Iš veidrodžio, į kurį jis žvilgterėdavo, kai jį pradėdavo smaugti nematomos rankos.

„Aš žinau. Prisiminimai reiškia senatvę. O ne, esu trisdešimties dvejų metų. Manau, perkeltųjų senatvę. Ir man pikta. Pažįstamos ponios daug šneka apie praeitį. Jos prisimena madas, veidus, servizus, tarnaites. O aš prisimenu bajorų galvas, statulas ant Katedros stogo, mūrinę sieną prie Rasų kapinių, universiteto kiemo kolonas – – – Aš panaši į savo pažįstamas“.

Ji nutilo, ji stebėjo dangorėžių bokštus. Garšva sujudėjo, ir Elena pasakė:

„Aš spėju, ką jūs patarsite. Skaitau jūsų eilėraščius ir straipsnius. Bandžiau sekti jūsų pėdomis. Taip, mažytėje galerijoje mačiau Modiglianio gulinčiąją moterį. Magiškasis gelsvumas, bizantiškas liūdesys, rašėte jūs. Freska, gimininga freskoms Luksoro šventyklose, citavote Cocteau. Modernaus meno muziejuje stebėjau jūsiškį Soutine, sukrekėjusį kraują žyduko rūbelio klostėse. Metropolitam stengiausi įsižiūrėti į persiškų miniatiūrų ornamentų tyrumą. Ir gamtos muziejuje radau apskritos galvos kopiją, į dykumą nukritusį praeities meteorą, rodos, taip rašėte jūs. Aš neisiu jų žiūrėti daugiau“.

„Kodėl?“

„Neisiu jų žiūrėti daugiau“, pakartojo Elena.

Garšva sujudėjo.

„Jūs vėl norite bėgti?“, paklausė Elena, ir Garšva susikišo rankas į kišenes.

„Anaiptol. Aš kiek susijaudinau. Jūs – skaitytojas, kuris prisimena ištisus sakinius. Ir jūs sakote: aš neisiu jų žiūrėti daugiau“.

Elena susijuokė. Pirmą kartą Garšva įsižiūrėjo į jos dantis. Smulkius, taisyklingus, melsvus. Su gerai įstatytomis plombomis. Jos juoke Garšva vėl išgirdo traškantį toną.

„Kiek jums metų?“

„Keturiasdešimt vieneri“.

„Koks jūs vaikiškas! Aš įsivaizdavau ironišką pilietį, o jūs jaudinatės lyg gimnazistas“.

„Padėkite savo rankas ant rankinuko“, šaltai tarė Garšva.

„Jei aš jaudinuos, jei aš susikišau rankas į kišenes, kad negniaužyčiau suoliuko atramos, tai jums patartina neglamžyti savo sijono. Verčiau glamžykite rankinuko odą“.

Pro pudros sluoksnį prasimušė silpnas rausvumas, pirštai virptelėjo ir sustingo nusitvėrę sijono klosčių. Batelių smagaliai įsibedė į žvyrą. Įsitempė raumenys kojose ir pagal lūpas. Tai truko keliolika sekundžių, ir iš lengvo Elenos kūnas atsileido, ir ji atsilošė kaip darbininkė pertraukos metu.

„Atleiskite. Esu poetas, bet manyje pasireiškia ir prozaiko žymės“, tyliai tarė Garšva.

Elena neatsakė. Du riebūs balandžiai vaikštinėjo taku, tingiai siūbuodami pilvais it nėščios moterys. Juodas vaikinukas kaip pašėlęs prazvimbė raudonu dviračiu. Įkyriai žibėjo numestas sidabrinis popierėlis nuo saldainių dėžutės.

„Papasakokite man apie jūsiškį Vilnių“, ištarė Garšva. Elenos blakstienai buvo drėgni. Ji tebesėdėjo atsilošusi, ir sučiauptose lūpose vingiavo skurdžios šypsenos likučiai.

„Jūs klystate. Nenusivyliau jūsų eilėraščiais ir straipsniais. Čia jau mano kaltė. Mane jaudina mano praeitis per juos. Kai aš žiūrėjau jūsų dailininkus ir priėmiau jūsų vaizdus, mano Vilnius išryškėdavo, ir man skaudėjo. Tikėjau: mano prisiminimai guos mane iki mirties. Jūsų kūryba verčia kentėti. Ji – verdąs aliejus, pilamas į žaizdas“.

„Jūs – antrasis mano skaitytojas“.

„Kas pirmasis?“

„Aš pats“.

Elena atsistojo, ir riebus balandžiai neišsigando. Balandžiai kraipė galvutes, ir rudavo jų akys sagutės.

„Aš eisiu namo“, tarė Elena.

„Jūs nepapasakojote“, tebesėdėdamas tarė Garšva. Elena lygino languoto sijono klostes.

„Eisiu namo. Reikia nusipirkti šio to, išvirti pietus“.

„Jūs nepapasakojote“, tarė Garšva atsistojęs. Vienas balandis nušlitiniavo tolyn, antras tebežvilgčiojo sagutėmis.

„Jūs likite. Grįšiu viena“.

Elena palenkė galvą. Jos kaklo išlenkime rudavo apgama, lyg toji balandžio akis.

„Atleiskite. Nebegaliu daugiau. Gal kada nors, kitą kartą“.

Garšva pamatė, kad Elenos blakstienai dar labiau sudrėko. Jis paėmė jos ranką, ir ji neištraukė rankos.

„Ryt?“, lūpomis tarė Garšva.

Nuskrido balandžiai. Iš žaidimo aikštelių ataidėjo kurtūs sviedinuko smūgiai į cementinę sieną, saulė pasisuko, nebežibėjo sidabrinis popierėlis, sušvito siaurutelės kopėčios cisternose, ir Elena paklausė:

„Tai būtina?“

Garšva žiūrėjo į jos džiūstančias akis, ir atsakymas sutapo su sviedinuko aidu.

„Būtina“.

„Kada?“

„Ryt pradėdau darbą keturios trisdešimt popiet. Jei dešimta valanda jums tinka – – –“

„Būsiu čia dešimtą“, tarė Elena, ir Garšva paleido jos ranką.

„Nelydėkite. Noriu grįžti viena. Sudiev“.

„Sudiev“.

„Žinojau, kad ateisite“, netikėtai ištarė Elena. Ir nuėjo. Smulkiomis, skubiais žingsniais. Languotas sijonas čežėjo nutoldamas. Ir pilkus plaukus, ir baltą bliūzelę stebėjo Antanas Garšva. Kol Elena pasuko į Bedford Avenue.

* * *

Antanas Garšva išleidžia būrelį persenusių boksininkų. Jie važinėja iš aukšto į aukštą su whiskey stiklais ir svečiuojasi vieni pas antrus tokiuose pat kambariuose. Jie perdėtai juokiasi ir, sugniaužę kumščius, imituoja smūgius, kuriuos davė ar gavo prieš keliolika metų. Kresnas vyras, veik be kaktos ir priplotomis ausimis, išeidamas juokais stukteli Garšvai į petį. Garšva vingteli visu kūnu ir paliečia kumščiu kresnojo krūtinę. Būrelis nusijuokia. „Gerai, vaikine! Trenk jam. Jis bučiuodavo grindis jau antrame raunde“. Ir vienas įspraudžia Garšvai į ranką kvoterį. Jie nužingsniuoja koridorium, linguodami į šalis, tebesijaučią jauni ir stiprūs nuo išgerto whiskey. Garšva uždaro duris.

Pirmojo bolševikmečio metu Antano Garšvos eilėraščiai ir straipsniai nebuvo spausdinami sovietiniuose laikraščiuose ir žurnaluose. Jo kūrybą pavadino reakcioneriška ir formalistine. Garšva ir jo tėvas gyveno Aukštosios Panemunės vasarnamy. Vasarnamis buvo nedidukas. Keturi kambariai, virtuvė, stiklinė dengta veranda. Du kambarius nuomojo matininkas ir jo žmona; tylūs žmonės, laisvalaikiu žaidžią šachmatais.

Garšvos tėvas slampinédavo po sodą, stabtelédavo ties kriausių medžiais (kuriuos kadaise išrašė iš Danijos) ir čiupinėjo dar žalius vaisius. Jam bolševikai nutraukė pensiją, kaip Gedimino ordino kavalieriui, tokio ordino, kurį nusipelnusieji Lietuvos valdininkai buvo įpareigoti pirktis. Garšvos tėvas mažai tekalbėjo su Garšva. Kriausių glamonėjimas buvo susmulkinta meditacija tos ankstyvesnės, ant Nemuno kranto, į Pažaislį bežvelgiant. Dabar ten meditavo rusų kareiviai su užmautais ant šautuvų durtuvais ir priartėjusiam šaukė: „Šalin!“ Tėvas nebelietė smuiko. Jis kabojo apdulkėjęs ant sienos, ir kai vieną kartą tėvas suvirpino stygas, garsai nuaidėjo turbūt jo širdyje, nes tėvas susiraukė, lyg suvalgęs kažką rūgštaus, o paskui, prisidėjęs ranką prie širdies, nužingsniavo į sodą – senamadiškas kavalierius, meilės deklaracija nešinas.

Tą ramų vasaros vakarą Antanas Garšva sėdėjo stiklinėje verandoje ir rašė. Priešais augo akacijų krūmai, medinė tvora skyrė vasarnaminį pasauliuką nuo tykios gatvės. Švietė lempa varpiniu abažūru, pastatyta ant stalo sukryžiuotomis „ožiu“ kojomis. Vakarinėje ramybėje suokė lakštingala.

Garšva galvojo, kad šis vitališkas ir sinkopinis smigimas negailestingai tūlų poetų susaldintas. Jis prisiminė tėvo niūniuojamas senas lietuvių sutartines, tikras savo lyrine atonalija. Atėjo baudžiava, ir vėliau išsivadavę vergai tesugebėjo konkuruoti su ponais: harmonizuoti dainas ir perkelti į šiaurę braškantį Olimpą. Perkūnas, Pykuolis, Patrimpas, krivių krivaičiai ir vaidilutės, importuoti Pietų dievai ir jų tarnai skubiai rėdėsi lietuviškais tautiniais drabužiais.

Lole palo eglelo
Lepo leputeli,
Lo eglelo,
Lepo leputeli.

Skambinoj kankleliai
Lioj ridi į augo.

Senobiškai suokė lakštingala. Jehova buvo pamiršęs šį kraštą. Visą savo dėmesį Jis sukonzentravo į Mažąją Aziją.

Kambarys buvo baltai tinkuotas. Nedažytas stalas stovėjo prie lango. Dvi kėdės. Ant vinies kabojo blogo filco skrybėlė pralytais bryliais. Antanas Garšva pastebėjo ant stalo sunkų prespapjė su dirbtinio marmuro gyslelėmis. Ir dėmėtą rašalinę šalia.

Nepraeinamuose raistuose – trikampės eglės, lietuviškų šventyklų bokštai, kilo į žvaigždes. Formavosi slidinėjančios ūkanos: laumės išsidraikiusiom kasom; mažutėliai ir nudriskę kaukai; švilpią ore aitvarai; iš žemės išsisunkę lauksargai ir žemėpatys. Abstraktūs gamtos dievai, kas sekundę keičią savo pavidalus.

Lole palo eglelo
Lepo leputeli,

suokė lakštingala. Tereikėjo stovėti miško tankmėje ir žiūrėti, kaip visu kūnu prilimpa prie žemės žalčiai; išgaubtomis akimis stebi visatą rupūžės. Tereikėjo medituoti nesvarstant. Žodžiai tebuvo magiškos formulės. Nesuprantamos ir reikšmingos kaip ir ūkanų formavimasis. Tereikėjo stebėti amžinos ugnies aštrialiežuves liepsnas, jos apšviesdavo eglės-bokštus, o šventykla buvo didelė neišmatuojama žemė. Gimti, gyventi, mirti. Ištirpti į ūkanas, susėsti aukštuose suoleliuose ir kartais klaidžioti po pažįstamus miškus ir pelkes.

Ir jei atklysdavo liūdesys ir baimė, galima buvo skaptuoti iš medžio pusiau žmogiškus drožinius ir statyti juos pakelėse. Liūdna baimė išsidroždavo pailgomis raukšlėmis, sutrumpintu kūnu, galutiniu žemišku atsidavimu. Šitos medinės skulptūros nekonkuravo su gamta. Gumbuotų stuobrių susikabinimuose, šaknų raizgynėje, ežerų ir upių tekėjime galima buvo atpažinti tuos sužmogintuosius. Liūdna baimė saugojo gyvus.

Skambinoj kankleliai
Lioj ridij augo,

suokė lakštingala.

Medaus korai, rugių varpos, rūtos, tulpės ir lelijos. Tingios ir smaližės meškos. Pušų sakai – auksinis gintaras, Baltijos putų lėtas įsičiulpimas į gintarinį smėlį.

Garšva dar kartą nušluostė atgalia ranka tebetekantį iš nosies kraują. Jis žvilgterėjo į savo ranką, o paskui į rašalinę. Rašalinė buvo kupina juodo rašalo. Simutis giliai alsavo.

„Išmetei į Nemuną? Zuika buvo teisus. Gerai, kad tu idiotas. Tik idiotas tą patį rytą eina į autobusų stotį“.

„Turėjau dvi savaites laiko“, šnirpdamas nosimi atsakė Garšva.

„Verandoje“, tarė Simutis.

Varteliai tvoroje prasivėrė. Du vyrai įėjo į verandą ir sustojo priešais Garšvą. Du žalsvi siluetai stalinės lempos šviesoje. Praeitinis pasaulis nugrimzdo į nebūtį. Antanas Garšva pakilo, rankomis atsirėmęs į stalą.

„Labas, drauge Garšva“, tarė poetas Zuika. Nepriklausomybės metais jis rašė proginius eilėraščius. Apie karą, apie Vilnių, apie tautines šventes. Eilėraščiuose buvo apščiau šauktukų ir kartojosi žodis

Lietuva. Jis ir dabar rašė proginius. Apie karą, apie Maskvą, apie komunistines šventes. Šitie eilėraščiai ne per daug pasikeitė. Jie pagausėjo šauktukais ir žodžiu Stalinas.

Zuika buvo neaukštas, dailaus veido, maža galvute, neaiškios spalvos plaukais ir rausvomis nuo nemigo ir gėrimo akimis. Jis turėjo putlias rankas, moteriškas, manikiūruotas, švarias. Zuika nuolatos jį žvilgčiojo. Antrojo vyro Garšva nepažinojo. Aukštas, plačiapetis, išsikišusiais žandikauliais, žema kakta, iškilium smakru – jis panėšėjo į fabriko meisterį.

„Draugas Simutis. Jis ketverius metus išsėdėjo kalėjime“, tarė Zuika. Putli rankutė nuskrido ir vėl grįžo, lyg Zuika būtų policininkas, rodąs kelio kryptį.

„Sėskite“, tarė Garšva ir pats atsisėdo. Zuika nutūpė suole, Simutis atsirėmė į verandos lango rėmus ir dešinę koją pastatė ant balto, vasarvietiško suolo. Jo pėda buvo neproporcingai ilga juodame, kietame pusbatyje.

„Tu nesistebėk, kad mudu naktį“, švelniu tenoru tarė Zuika. Garšva sumišo. Juodu buvo mažai pažįstami, kreipinys „tu“ jį nustebino. Zuika stvėrė nuo stalo prirašytą lakštą. Juodu sužaidė vaikus. Garšva griebė lakštą, bet Zuika paslėpė jį už nugaros. Simutis staiga atsisėdo suole tarp Garšvos ir Zuikos. Lakštas grįžo, ir Zuika jį perskaitė. Jo lūpose vingtelėjo sarkazmas.

„Tippingas dekadansas su buržuazinės tautosakos priemaiša“, tarė Zuika.

„Tai pirmoji redakcija. Eilėraštis vos pradėtas“, atsakė Garšva ir tuoj pat suprato, kad jis kažkodėl teisinasi. Tada jis pasakė ramius ir truputėlį skanduojamus žodžius:

„Kokia teise jūs ateinate naktį ir kontroliuojate mane?“

„Būk šaltas. Darbo liaudis turi teisę kontroliuoti. Ir draugas Simutis garbingoje NKVD tarnyboje“.

Putli rankutė pakartojo policininko gestą. Valandėlę visi tylėjo. „Aš neprivalau bijoti“, pagalvojo Garšva ir tarė:

„Jei aš tiksliai prisimenu, vienas jūsų eilėraščio posmas skambėjo šitaip:

*Juk laisvės girdime garsus,
Mokėsime ją saugoti
Ir šaulio vardas įstabus
Kaip brolio arba draugo.*

Prieš savaitę skaičiau kitokį variantą:

*Juk laisvės girdime garsus,
Mokėsime ją saugoti
Mums vardas Stalino šviesus!
Kaip tikro tėvo, draugo!*

Jūsų technika gerėja. Rimas „šviesus“ tobulesnis už „įstabus“. Sveikinu“.

Simutis skersomis žvilgterėjo į Zuiką.

„Ar tu žinai, kad šaulių sąjungos vadas grasino man?! – sucypė Zuika.– Ką man! Mano seniems tėvams. Jis žadėjo išvyti juos iš ūkelio ir paversti elgetomis. Tada kapituliavau, teisingai, bet žinok:

pirmoji redakcija buvo antroji, ir aš pakeičiau žodžius. Prievarta pakeičiau. Jau prieš kelis metus rašiau apie Staliną, kai jūs mėgdžiojote supuvusius izmus!”

„Kelis kartus mačiau jus restorane su šaulių sąjungos vadu. Ar jis ir sąskaitas mokėjo prievarta?!“, šypsodamasis paklausė Garšva.

„Melas!“, teištare Zuika.

Simutis paėmė lakštą ir pradėjo skaityti.

„Nelabai suprantu“, tarė jis abuoju baritonu.

„Ir nesuprasi. Žodžių akrobatika, kurioje slypi buržuazinė agitka“, įsiterpė Zuika.

Simutis žiūrėjo į lakštą, tarytum jis būtų neišskaitomas. „Aš pradėdau atsigauti. Man reikia išsisukti“, pagalvojo Garšva ir tarė:

„Reikalas paprastas, drauge Simuti. Čia jūs matote pradmenis. Noriu parašyti eilėraščių liaudies dainų tema. Bet, deja, mano technika silpnoka, negaliu lygintis su mielu Zuika, ir todėl esu reikalingas kelių redakcijų. Kai baigsiu – eilėraštis bus suprantamas liaudžiai“.

„Jis išsisukinėja. Jis sėdi ant dviejų kėdžių“, tarė Zuika, vingtelėjęs į Simučio pusę. Jo putlios rankutės gulėjo ant stalo, ir lempos šviesa išryškino švelnias duobutes ir stropiai šlifuojamus nagus.

„Štai mielas Zuika stropiai prižiūri savo nagus. Nagų priežiūra nėra būdinga proletariniam poetui“, švelniai tarė Garšva. Zuikos piršteliukai laipiojo vienas per kitą. Simutis padėjo lakštą ant stalo ir prašneko:

„Nelabai suprantu, bet man patinka. Vaikystėje kaime girdėjau liaudies dainas. Gražu. Vakare klausytis gražu. Čia taip pat daina. Aš galvoju, liaudies. Jei jūs parodysite kenčiančią nuo ponų priespaudos liaudį, ir ji dainuos – – – Jei pabaigoje sušvis Stalino saulė, aš galvoju, tiks. Apie liaudį rašė visi didieji poetai. Strazdelis, Donelaitis?“

„Teisingai, drauge Simuti“.

„Taigi ir jūs bandykite. Bet nepamirškite. Priespauda pasibaigė. Ateitis šviesi. Norėčiau perskaityti šį eilėraščių, kai baigsite. Kada baigsite?“

„Manau, užtruks savaitę, gal dvi“.

„Gera. Sakykim, po dviejų savaitių su eilėraščiu ateisite pas mane, drauge Garšva“, nusprendė Simutis. Jis atsikėlė. Pakilo ir Garšva. Zuika tebesėdėjo, ir jo piršteliukai nebelaipiojo.

„Tikiuosi, būsi mūsų“, šiltai tarė Simutis, spausdamas Garšvos ranką.

„Drauge Simuti, aš tau išaiškinsiu – – –“, prašnypštė atsikėlęs Zuika.

„Po dviejų savaitių išsiaiškinsime. Eime. Labanakt, drauge Garšva“.

„Labanakt“.

Vienintelis langas buvo užtvertas pinučiais. Šonuose kybojo kartūninės ir kadaise šviesios užuolaidos. Kampe stovėjo emaliuota spjaudyklė. Snarglėtoje košėje plūduriavo geltonos nuorūkos. Nuorūkos gulėjo ir ant nebešveičiamo parketo. Simutis sugavo Garšvos žvilgsnį.

„Tu atsiklaupsi ir liežuviu išgraubysi nuorūkas iš spjaudyklės“, tarė jis ir atsėdėjo ant stalo krašto. Garšva šnirpštė nosim. Kraujas tebetekėjo. Jis išgirdo automobilio signalą ir pamatė mėlyną musę. Ji iš lėto šliaužė į viršų lango pinučiais.

„Greičiau!“

Lakštingala suokė. Ji nebuvo išdidaus arba persijausminusio poeto sekretorė. Ji buvo – lakštingala. Lole palo eglelo – sutartinė. Slidinėjančios ūkanos – mirusiųjų vėlės. Pasaka – pamirštoji kalba.

Antanas Garšva rašė. Iš sąmonės atitekėjo ramus neišvengiamumas. Lakštingala nutilo. Aukščiau tvoros pašviesėjo. Lakštingalos giesmėje per save Garšva ieškojo žuvusio pasaulio. Lygiai taip šis nepuošnus paukštis giedojo prieš tūkstančius metų. Jo giesmė buvo šifras, pirmasis suprastas hieroglifas.

Garšva sušvilpė, pamėgdžiodamas užmigusį paukštį. „Aš rašau pasaką. Aš tikiu Ariadnės siūlu, tikiu intuicija. Praeities restauraciją palieku senobinių religijų tyrinėtojams. Tesiginčija sau“. Blogame medienos popieriuje gyveno du eilėraščio posmai. Augo medžiai ir krūmai žuvusiame pasaulyje. Eglė, pušis, liepa, ąžuolas, beržas, kadagiai.

Simutis nuslinko nuo stalo ir atsistojo priešais Garšvą.

„Aš laukiu“.

Garšva tylėjo. Jis gavo smūgį į pilvo tuštumą ir smuko į grindis. Sąmonė nuėjo ir grįžo. Jis pajuto smarvę. Jam paleido vidurius.

„Privarei kelnes, poete?“

Juodu išėjo. Varteliai užsidarė. Virš Artilerijos parko ištryško rausvumą. Garšva suglamžė prirašytą lakstą ir įsikišo į kišenę. „Reikia bėgti, bėgti. Į kaimą“. Jis užgesino lempą. Įėjo į kambarius. Atidarė duris į tėvo miegamąjį. Tėvo naktiniai marškiniai buvo prasiskleidę, ritmingai kilnojosi ant krūtinės žilų plaukų kuokštas. Tėvas miegojo prasižiojęs. Dvokė senatviškas prakaitas. Raudona antklodė vinguriavo kojūgaly. „Tegul miega. Bėgsiu neatsisveikinęs“. Garšva uždarė duris. Jis apsilvilo nudėvėtą švarką ir įėjo į virtuvę. Išgėrė dvi stiklines pieno. Suvalgė duonos riekę. Tada užsirūkė papirosą ir išėjo į gatvę. Popieriaus gniužulėlį jis sudraskė žingsniuodamas pagal Nemuną. Skutus sumetė į vandenį. Skutai sukdamiesi nuplaukė tilto pusėn.

Garšva bandė atsikelti. Trūko kvėpavimo. Pilvas ir kojos buvo nejudrūs. Tada jis pradėjo žingsniuoti rankomis, vilkdamas apatinę kūno dalį. Kaip šuo, kuriam pervažiavo kojas. Į spjaudyklę. Jis ir urzgė šuniškai. Iki spjaudyklės beliko pora metrų. Garšva stabtelėjo.

„Greičiau!“

„Tegyvuoja Babočka“, švelniai tarė Garšva.

„Kas toks?“

„Jis gerai vaidina Čiapajevą“.

Simutis stvėrė nuo stalo sunkų prespajė.

„Ar šliauši?“

„Nemušk, nemušk!“, sužviogė Garšva. Jis prašliaužė dar gabalą. Spjaudyklė laukė čia pat. Jo rankos pradėjo drebėti, ir jis sugriuvo ant grindų.

„Pasikelk“, tarė Simutis.

„Tegyvuoja Babočkinas“, sušnabždėjo Garšva.

Jis pasikėlė, drebėdamas smulkiu virpuliu. Jis tejtuto baimę. „Aš darysiu viską, viską, aš įkišiu liežuvį, kad jis nemušų!“

Prie pat jo nosies stovėjo Simučio pusbatis. Tepalas dvokė aitriau nei Garšvos išmatos. Garšva kilsterėjo akis, vaikiškai nusišypsojo ir, žiūrėdamas į iškilų Simučio smakrą, tarė:

„Nenoriu“.

Simutis smogė su prespapjė per viršugalvį.

Antanas Garšva atsigavo verandoje. Jis gulėjo ant suolo, priešais stovėjo Simutis ir vyras baltu chalatu.

„Atsigavai?“, paklausė Simutis.

Garšva sumirkčiojo.

„Gerai. Aš pasigailėjau tavęs. Tu girdi, ką sakau?“

„Girdžiu. Pasigailėjai“.

„Gerai. Dabar klausyk. Tuėjai Pirmosios gegužės gatve. Norėjai pereiti į kitą pusę. Daugiau nebeprisimeni. Kartok“.

„Ašėjau Pirmosios gegužės gatve. Norėjau pereiti į kitą pusę. Daugiau nebeprisimenu“.

„Teisingai. Tave užkliudė autobusas. Aišku?“

„Aišku. Užkliudė autobusas“.

„Gerai. Kai pasveiksi, vėl rašysi“.

„Gerai. Rašysiu“.

„Tu man patinki. Aš įsikarščiauvau. Bet – – – tau į naudą, aš galvoju. Manau, būsi mūsų. Sveik. Rašyk“.

Simutis ir vyras baltu chalatu išėjo. Už tvoros subirzgė mašina. Garšva palietė savo galvą. Ji buvo sutvarstyta.

Antanas Garšva pasveiko. Viršugalvyje liko vingiuotas randas. Jis pradėjo rašyti ilgą straipsnį „Humanizmas sovietų literatūroje“, bet nebaigė. Į Lietuvą įsiveržė vokiečiai. Apie dvejus metus Garšva dirbo knygų leidykloje. Jis taisė korektūras ir neberašė.

Iš pradžių mirė tėvas. Jis krapštė savo nosį valandomis, tylėjo ir vėliau pradėjo dejuoti. Jį išvežė į ligoninę. Tėvas mirė pūslės vėžiu ir ilgai kankinosi, nes jo širdis buvo stipri. Matininkas ir jo žmona išsikraustė. Antanas Garšva liko vienas.

Ramybė gaubė iš lėto. Jis pamiršdavo dienas ir valandas. Užmigdavo prie stalo. Neatsakinėjo į savo kolegų rašytojų klausimus. Ir vieną dieną nebeatėjo į leidyklą.

Kolegos atvežė gydytoją. Gydytojas nusprendė: Garšva nepavojingas, jo nereikia gabenti į ligoninę. Retkarčiais iš miesto atvykdavo gydytojas, retkarčiais – rašytojai su liesais maisto ryšuliais ir pinigais, už kuriuos neką galima buvo nusipirkti. Garšva vėl pradėjo kalbėti. Trumpai ir kondensuotai. Gydytojas ir rašytojai nutarė: Garšva pasveiks.

Buvo ankstyvas ruduo, ir jis slampinėjo po sodą. Dažnai jis nusiskindavo vyšnios lapą ir ilgai stebėdavo jį. Tai buvo žemėlapis. Jis ieškojo prarastų plotų vyšnios lape.

Vyšnios lapo gyslelės – mūrinė siena, solidi, lyg romėnų senatoriaus nosis. Aplinkui žolė. Cezaris klūpojo ir rašė lentelėje. Gallia omnis est divisa in partes tres*. Barbarai užsidėjo vainikus ant galvų. Žalius. Buvo šventė! Kur? Prie jūros. Lole? Lepo. Eglelo? Lalo. Tu teisus, senasis aisti. Žiūrėk valandomis į Baltijos bangas. Į vyšnios lapą. Ir kuo mažiau jausmo. „Išsisupus plačiai vakarų vilnimis“ – – – ne man. Kreivos pušaitės prie jūros. Sakai sliuogia kamienu, smėliu, sakus nustveria bangos. Brangus akmuo veneciškuose mezginiuose. Romėnų senatorius laiko delne gintaro gabalą. „Jis gražesnis už auksą“, sako senatorius, nes pilnos skrynios sestercijų, o gintaras vienintelis. Augo? Ridij. Skambinoj? Palo. Senasis aisti, muzikalusis aisti, parodyk man savąj medį, į kurį meldeisi. Ar jis įsako? Ne. Ar jis ramina? Taip. Žvilgterk į dūmus, kurie kyla į dangų, į smilgą, į skrendantį paukštį. Į vyšnios lapą. Galima.

Garšvai dažnai paleisdavo vidurius. Jis lakstė į medinę išeinamąją, kurios duryse tėvas buvo išpjaustęs skylę – kreivoką širdį. Garšva tupėjo, ir pro širdį matė dangaus sklypelį.

„Man krūtinę užliek savo šalta banga“, deklamuodavo jis. Ir galvojo, kad reiktų parašyti eilėraštį, kurio skutus sumetė į Nemuną. Bet jis nepajėgė. Tebuvo žodžiai. Lalo, aistis, romėno nosis, skambinoj, dangus, gintaras. Po mėnesio gydytojas sustabdė jo viduriavimą.

Ženia atėjo vakarėjant, ne per daug susenusi, kaip ir daugelis smulkių moteriškaičių. Garšva sėdėjo verandoje. Ant suolo gulėjo akacijos šakelių pluoštas. Jis laikė šakelę, skabė lapelius, lyg įsimylėjęlis, buriąs „myli – nemyli“, ir svaidė juos.

„Labas, katine, – tarė Ženia. – Girdėjau, tu sergi. Vienas draugas pasakojo“.

Garšva šyptelėjo ir tylėdamas skabė lapelius. Ženia padėjo ant stalo lagaminą.

„Atvežiau sviesto, lašinių ir kiaušinių. Aš neužmiršau tavęs, katine“.

„Džiaugiuos“, tarė Garšva.

„Gražu čia. Galiu apžiūrėti kambarius?“

„Eik“, pasiūlė Garšva.

Po valandėlės Ženia grįžo.

„Neblogai. Reiktų išvalyti“.

„Jei netingi“, sutiko Garšva, genėdamas paskutiniąją šakelę. Ženia švelniai brūkštelėjo pirštais per Garšvos kaklą.

„Galiu apsigyventi pas tave? Tu juk vienas?“

„Vienas. Tik neturiu daug valgyti“.

„Nesirūpink. Mudu pasidarysime maisto“.

„Mudu pasidarysime“.

„Manau, ši vieta eis“, tarė ji lyg sau.

„O, taip, ji eis“, sutiko Garšva.

„Ar tu žinai?“, nustebo Ženia.

* Visa Galija padalyta į tris dalis (lot.).

„Ką?“

„Ką galvoju?“

„Manau, ką nors gražaus?“

Ženia įdėmiai apžiūrėjo Garšvą.

„Pasakyk – vienas“.

„Vienas“.

„Du“.

„Du“.

„Kiek bus dusyk du?“

„Keturi?“

„O dvylika plus penkiolika?“

„Dvidešimt septyni? Tu mokaisi aritmetikos?“

„Atrodo, tu tvarkoj“, konstatavo Ženia. Staiga ji pasilenkė ties juo ir sušnabždėjo:

„Pasakyk. Aš – Antanas Garšva“.

„Aš – Antanas Garšva. Buvau ir būsiu. Ant amžių amžinųjų, amen“, sušnabždėjo Garšva.

„Tu beveik tvarkoj. Einu kepti kiaušiniene“.

Tą naktį Garšva prisiminė jau pamirštus dalykus. Jis permiegojo su Ženia ir pusryčių sušveitė keturis kiaušinius su lašiniiais.

Ženia prašneko antrąją viešnagės dieną. Buvo vakaras, ir geltona pilnatis slinko virš Artilerijos parko. Šiltu rudeniui kvepėjo akacijos. Girgždėjo perdžiūvęs suolas verandoje. Ant stalo gulėjo sviestas, duonos riekės. Ženia atsikėlė ir pradėjo tvarkyti stalą. Kai ji sudėjo viską ant medinio padėklo – ištarė:

„Įjunk šviesą“. Garšva spustelėjo mygtuką. Ženia nušluostė stalo paviršių.

„Ryt pradėsiu biznį“, paskelbė ji.

„Tu nori įrengti krautuvę? Neapsimoka. Dabar nėra prekių, o pirkėjai nelankys nuošalios vietos“.

Ženia piktai blyksterėjo akimis.

„Ar tu kvailas, ar vaizduoji tokį?“

„Kartais man atrodo, visada buvau toks“.

Garšva nusisuko nuo jos. Pro verandos stiklus jis stebėjo pilnatį.

„Klausyk, katine. Aš tebebizniauju tuo pačiu“.

„O“, ištarė Garšva, stebėdamas pilnatį. Ji atsisėdo ant kareivinių daboklės kamino ir priminė vaikų piešiamą žmogiuką.

„Tu supranti, noriu bizniauti čia. Mudu uždirbsime“.

„Kiek mokėsi už patalpas?“

„Tu būsi sotus, aš tave aprensiu, ir tu man nemokėsi“.

„Dieviška propozicija“.

„Sutinki?“

„Kokios klientūros tikiesi?“

„Vokiečiai. Tu nebijok, aš neduodu paprastiems kareiviams. Dabar mano markė kyla“.

Garšva nusijuokė.

„Mano pažįstamas kepėjas – tabako fabriko direktorius. Kordebaletas dalina butus ir orderius medžiagoms. Klarnetistas iš Bremeno diriguoja Handelį. Bremono miesto muzikantas. Man pasakojo: vienas ūkininkas išmainė miltus į pianiną ir kiaurą dieną vienu pirštu dziadzina sukutinį. Rusų belaisviai valo jo laukus. Neseniai perskaičiau tokį vaizdelį tokiame savaitinukyje. Vaizdelyje keliasdešimt sykių kartojosi žodžiai „kažkas“ ir „kažkodėl“. Kokio laipsnio kariškiams duodi?“

„Tu rimtai kvailas“, liūdnai tarė Ženia.

„Išeik“, ramiai tarė Garšva.

„Suėdei mano lašinius ir kiaušinius, o dabar – išei!“ suuzgė Ženia.

„Mano kambaryje guli paaukuotas portsigaras. Stverk jį ir išei“, dar ramiau pasakė Garšva.

Pilnatis nuslino nuo kamino. Dangiškasis Picasso suskaldė naivią harmoniją. Vėsuma veržėsi pro atdarą langą. Garšva uždarė jį. Jis dar kartą norėjo pasakyti „išei“, bet apglobusi jį ramybė buvo galingesnė. Garšva nusišypsojo, lyg tas vaikiškas mėnulis virš Artilerijos parko.

„Aš rašysiu gerą eilėrašį“, tarė jis švelniai.

„Aš pradedu suprasti transcendenciją. Migla. Migla iš miestelio pelkių. Migla iš sutartinių. Migla mano galvoje. Tikra migla. Migloje gimsta žodis, tai fonetiška migla – – – ir kaip tu manai, Ženia? Aš panaudosiu pelkes, panaudosiu smūtkelį, panaudosiu lo eglelo, panaudosiu – – – Ką man dar panaudoti? A, Ženia?“

„Kvailas durnius“, prašnabždėjo Ženia.

„Ką dar reiktų panaudoti, sučiupti? A, Ženia?“

„Čiupk sau už – – –“, ji nebaigė ir nuėjo į kambarius.

Garšva išėjo į lauką. Jis pamiršo pilnatį, kuri nuslino už jo namo stogo. Kareivinių daboklės kaminas styrojo lyg paprastas kaminas. Garšva atlaužė akacijos šakelę.

Ženia liko. Verandoje ji pastatė geležinę krosnelę ir langus užkabino kareiviškomis antklodėmis. Garšvos name apsigyveno dar dvi merginos: šviesios, linksmos, storokos. Bordelis veikė pavyzdingai. Aidėjo begeriančiųjų dainos. Vokiečiai mielai atvažiuodavo į užmiestį. Garšvos kolegos rašytojai atsidūrė gatvės žvyre, kai bandė išvaduoti Garšvą. Ženia įvesdavo savo klientus į verandą ir laužyta vokiečių kalba aiškino:

„Jis yra žinomas lietuvių poetas. Bolševikai jį žiauriai kankino. Jie daužė plaktuku jo galvą, labai išlėto, kol jis sukvailėjo. Bet jis nepavojingas. Jis net rašo. Jis gerbia vokiečių kariuomenę. Už išvadavimą“.

Klientai stebėdavo besišypsantį Garšvą ir vaišindavo jį konjaku. Garšva išgerdavo, tardamas „Ich danke Ihnen recht senon“*, ir spausdavo rankas. Tada aiškino, kad Ženia ir vokiečių kariuomenė jį išgelbėję nuo skurdo, ir jis nepaprastai laimingas, nes gali medituoti apie transcendenciją. Jis parašysiąs vertingą knygą. Joje tilps ciklas eilėraščių, pašvęstų nuostabiajai vokiečių kariuomenei ir jos genialiajam vadui. Jis seksiąs tobuliausiajį mistiką – Friedrichą Nietzsche.

Klientai sutardavo, kad Garšva protingas beprotis, ir sumokėdavo Ženiai aukštesnę kainą arba atsiveždavo imponantiškus maisto ryšulius. „Mes – ne ivanai, mes – kultūringi“, sakydavo jie.

* Labai jums dėkingas (vok.).

Bordelį uždarė netikėtai. Viena merginų pavogė viršilai auksinį laikrodį. Ženią ir merginas patupdė į kalėjimą, o Garšvos kolegą jį nuvežė į ligoninę.

Garšva aiškiai prisiminė skaidrų žiemos rytą, kai jis atgavo pilną sąmonę. Jis pabudo ir žvilgterėjo į grindis. Grindyse buvo priberta žalių lapų. Garšva pasižiūrėjo pro langą. Ant stogų gulėjo stori sniego klodai. Ir už jų – baltai apkepuriuota Kauno Katedra. Garšva suprato, kad guli ligoninės kambaryje. Jis buvo pailgas, ankštas, rudom sienom. Geležinė lova, stalelis, langas – užtvertas pinučiais. Garšva nubraukė antklodę ir atsisėdo lovoje. Paglostė savo dryžuotą pižamą. Tada pakėlė nuo grindų vieną lapą. Jis buvo popierinis. Ant staliuko gulėjo vielelės, apvyniotos žaliu popierėliu su įsuktais lapais. Medžio šakelių imitacijos. Garšva susirado skambutį ir spustelėjo jį. Į kambarį įėjo gailastingoji sesuo, aukšta, sena moteris vienuolišku veidu.

„Labas rytas“, tarė Garšva.

„Labas rytas, pone Garšva“.

Garšva tebelaikė popierinį lapą.

„Ką tai reiškia?“

Sesuo stebėjo jį tiriančiai.

„Jūsų mėgstamiausias darbas“.

„Aš skabiau lapelius nuo šių vielelių?“

„Dažnokai. Retkarčiais jūs rašėte“.

„Galiu žvilgterti?“

Sesuo pravėrė staliuko stalčių ir ištraukė keletą smulkiai prirašytų lakštų. Garšva paėmė juos. Jis skaitė, o sesuo stovėjo ir žiūrėjo į jį.

*Lole palo kalė žvirgždą
Sio Se Senatoriaus dalia
Ne? Lapas turi spalvą
Ne? Jūs klystate madame,–*

perskaitė jis garsiai.

„Ar ilgai – – – ar ilgai buvau toks?“

„Ilgokai. Keliolika mėnesių“.

„Ar galėčiau matyti gydytoją?“

„Tuoju“.

Sesuo išėjo. Garšva atsikėlė. Pravirame stalčiuje žvilgėjo kišeninis veidrodėlis. Garšva pasižiūrėjo į save. Plaukai buvo nukirpti. Nuo viršugalvio bėgo žemyn vingiuotas randas. Garšva matė pilką veidą, kelių dienų barzdą, nepažįstamas raukšles pagal lūpas, nudribusį smakrą. Į kambarį įėjo gydytojas. Apskritu, angelišku veideliu, glotniai susišukavęs, patrauklus švairiu chalatu.

„Kaip laikaisi, kolega?“

„Aš – ne daktaras“, tarė Garšva ir įdėjo veidrodėlį ir lakštus į stalčių.

„Bet ašen – poetas. Įkvėpimą suteiki tamsta. Jūs čia deklamavote liaudies dainas. Aš pareinu ant dvaro ir sutinku močiutę su dviem šviesiom žvakelėm“, padeklamavo daktaras, lyg temperamentingas nuovados viršininkas, vaidinąs dramoje „Žmogžudžio sūnus“.

„Kaip jaučiatės?“, paklausė jis surimtėjęs.

Garšva perbraukė ranka pižamą.

„Yra veranda, taip, veranda vasarnamyje, mėnulio pilnatis, tokia mergina, vokiečių kareivis su buteliu ir – – – man rodos, kažką aiškinu apie Nietzsche“.

Staiga Garšva nusikvatojo. Ir ištarė atsiprašančiai:

„O, atleiskite, daktare. Pavėluota reakcija. Jūs kreipėtės į mane „kolega“. Suprantu, buvau kvaištelėjęs. O kokia jūsų savijauta?“

„Jūs man labai patinkate šiandien“, linksmi sušuko daktaras.

„Beje, vadinkite mane – daktaru Ignu. Čia visi mane taip šaukia“.

Po mėnesio Garšvą išleido. Ir, kai į Lietuvą vėl grįžo bolševikai, jis pabėgo į Vokietiją.

* * *

Keltuvas kyla, keltuvas smunka. Ne visi prisiminimai sugrįžo. Dalinė amnezija liko. Sutartinės ir lakštingala nužingsniavo į pasąmonės tankmę. Ištirpo pavasarinis Sniegas. Nebėra pėdsakų garuojančioje žemėje. Bet atsirado didelis noras susigrąžinti drėgną kvėpėjimą, akacijas, lakštingalą, senobinius ženklus. Aš lyg mokslininkas, kuriam dingio formulės. Ir aš nenoriu rašyti populiarios brošiūros. Man tenka pradėti iš naujo. Reikia laukti žiemos sąmonėje, sniego.

Aš noriu, kad grįžtų tas vakaras Aukštojoje Panemunėje, verandoje. Esu reikalingas geometrinės malonės. Mistikos. Teismo.

Susirenkama Juozapato pakalnėje. Atvažiuoju mėlynuoju autobusu. Gerai, kad jis mėlynas. Tai vilties ženklas. Vairuotojas neatsako į mano klausimus, bet aš nepykstu, nevalia kalbėtis su vairuojančiuoju. Man nerodomi prabėgantieji vaizdai. Autobuso langeliai nepermatomo stiklo. Ir vairuotojas atskirtas juoda medžiaga. Pagaliau sustojama. Išlipu. Autobusas nuvažiuoja.

Cementu išlieta pakalnė Juozapato. Ji aptverta mūrine siena. Ji – kambario dydžio. Prasiveria varteliai sienoje, ir į pakalnę įeina trys teisėjai. Jie apsivilkę teisėjiškais drabužiais, balti žabo išryškina pergamentinius veidus. Vidurinis atsiverčia storą knygą ir prašneka.

„Jūsų pavardė?“

„Antanas Garšva“.

„Profesija?“

„Poetas ir nevykęs žemės gyventojas“.

„Jūsų pasaulėžiūra?“

„Nesuformuluota“.

„Kokioje pasaulėžiūroje esate gimęs?“

„Formaliai – tikinčiųjų, bet – – –“

„Komentariai nereikalingi“, nutraukia teisėjas.

„Jūs vykdėte tikinčiųjų įsakymus?“

„Aš, galimas daiktas, nevykdžiau jų dogmatiškai, bet – – –“

„Be komentarų“, vėl nutraukia teisėjas.

„Ar vykdėte įsakymus taip, kaip jus mokė?“

„Atrodo, ne“.

„Labai gerai. Pagal aštuntąjį paragrafą – jūs pasmerktas sunaikinimui. Dėkui už atsakymus“.

„Ar galėčiau sužinoti aštuntojo turinį?“

„Tai ilgokas paragrafas. Trumpai. Sunaikinamas kiekvienas, kuris nesilaikė įstatymų. Pavyzdžiui. Tikintysis – tikinčiųjų, netikintysis – netikinčiųjų, melagis – melagiškųjų, žmogžudys – žmogžudiškųjų, bailsys – bailiškųjų, moralistas – morališkųjų. Gi įsakymus vykdžiusieji perkeliama į dangų“.

„Aš vykdžiau ieškančiųjų įsakymus“.

Dabar trys teisėjai ritmingai nusikvatoja. Lyg operos choristai.

„Šitokia kategorija neegzistuoja Juozapato pakalnėje“.

„Atleiskite. Dar vienas klausimas. Kodėl mane atvežė mėlynuoju autobusu? Ši spalva sukelia viltį“.

Bet teisėjai nespėja atsakyti. Antanas Garšva jau apačioje, durys prasiveria, ir duryse – starteris.

„Klausk, Tony, – sako jis rūsčiai. – Ką tu pridirbai su šinšilais?“

Kiek atokiau stovi senukas ir senutė. Žvairas senukas laiko medinį narvelį. Viena lentelė pralaužta, ir smailiasnukis šinšilas, iškišęs galvą, godžiai uosto senuko pirštus. Gi patelė ramiausiai miega, susirietusi į kamuolį. Šalia stovinti senukė žiūri į Garšvą, tarytum jis būtų bandęs nunuodyti jos anūkus.

„Jie sako: tu per greit užtrenkei duris aštuonioliktajame, suskaldei narvelį, vos neužmušei šinšilų!“

„Teisingai, O’Casey, aš praskėliau narvelį, nes šis ponas įėjo į keltuvą ir staiga man nežinomais tikslais pasisuko ir bandė grįžti. Tuo laiku užsitrenkė durys ir kiek nukentėjo narvelis. O šinšilai, aš manau, tvarkoj. Tiesa, vaikas kiek išsigandęs. Bet jo mylimoji ramiausiai sau miega. Atrodo, šinšilas nerviškesnis, kaip ir daugelis vyrų“.

Starteris nusišypsojo lūpomis. „O. K., Tony, eik už kampo, ir kai šitie išgaruos, grįžk“.

Garšva eidamas girdi starterio žodžius:

„Jis prisistatys menedžieriui ir bus nubaustas. Iš tikrųjų, tai kriminalas! Vargšai gyvulėliai!“

Kai Garšva sugrįžta, starteris sako:

„Prasmirdę šinšilai! Jų vieta – pragare. Būk atsargus, Tony“.

„Dėkui, O’Casey. Būsiu“.

Ekspresas nuo dešimto iki aštuonioliktojo. Jūsų aukštas, prašau, dėkui, mygtuką, ranka rankena, mes kylame. Aš nepykstu, kad seneliukai mane įskundė. Buvau neakylas. Kas prašė fantazuoti apie Juozapato pakalnę? Vargšai seneliukai. Gal jie neturi vaikų ir augins tuos šinšilus kaip savo mieliausiuosius. Gal ir man reikėjo pasekti jų pavyzdžiu, ir tai mane išgelbėtų?

Elena ir aš – kartu. Šeimyniškoje ramybėje. Nameliūkštis kur nors Jamaicoje. Visas aukštas mudviem priklauso. Mudu pasikabiname reprodukcijas. Mudu sudėliojame knygas. Rimtai žvelgia meno leidiniai ir poetai. Atskira lentynėlė saviesiems. Vakarais mudu klausomės muzikos, skaitom, ginčijamės, be pykčio, pasiskondami. Šviečia lempa, o jos abažūras žalio stiklo. Mudu susirandame C stotį, ji neturi marmurinių kolonų, bet jos laukiamajame – ramybė. Ir ant žemo staliuko – gyvos gėlės. Ir mūsų veiduose – nuolatinis šypsenos užgimimas. Ir mūsų sapnuose – pabudimo

nujautimas. Ir mūsų apsikabinimuose – pirmoji kelionė į Jones Beach. Ir mūsų emblema – mirusiųjų bajorų galvos. Mes žaidžiame laisvalaikiu. Dėstome kaladėles, statome pilis, fantazuojame apie gyvenimą ir mirtį. Ir iš knygų ateina pagalba. Nebūtinai Homeras arba Dantė. Ateina ir savieji. Geriame putojantį vyną, ir suliepsnoja flamingas juodmedžio brangiam stale; plaukiame Keturių Kantonų ežeru; ir aname krašte miręs berniukas skambina gitara žemėje dar negirdėtą dainą; ir saulelė vėl atkopardama pabudina mūsų svietą; ir gyvename vėsioj, begalinėj šiaurėj; kur laukas, kelias, pieva, kryžius; palmės mano, palmės, dainuokite lieknos vėjų oazėj!

Zoori, zoori, magiškasis žodis, magiškasis raktas, magiškasis noras, magiškasis miesčioniškumas, magiškoji nostalgija, nesudaužomo narvelio nostalgija.

Ir vieną dieną mūsų narvelyje gimsta vaikas.

9

IŠ ANTANO GARŠVOS UŽRAŠŲ

Mano pirmieji prisiminimai nėra dramatiški. Bet jų ryškumas ir neištrinamumas pralenkia vėlesnius, žymiai svarbesnius konvencionaline vertinimo prasme. Mano vaikystės prisiminimai tarytum tos negriškos kaukės. Storos lūpos, akių skylės, hipnotizuojąs veido reljefas.

Žinoma, tai nesąmonė – pirmojo prisiminimo autentiškumas. Tikriausia jį padiktavo vėliau įsigytasis žinojimas. Bet ir šiandien man atrodo, kad akloje tamsoje staiga pajutau, kad esu. Aš, be kūno, erdvės, laiko, su vieninteliu, bejausmiu savęs suvokimu. Tarytum būčiau primityvesnis už amebą. Tarytum būčiau Dievas, plevenąs juodoje nebūtyje prieš visatos sutvėrimą.

Toliau seka Karlsbadas, žmogus, vyšnių kekė. Prieš pirmąjį pasaulinį karą mūsų šeima praleido vieną vasarą šiame Austrijos kurorte. Motina mineraliniais vandenimis tirpdė akmenis inkstuose. Aš silpnai atsimečiau Karlsbadą. Tėvai prisipirko spalvotų atvirukų ir vėliau, rodydami juos man, aiškino, kuriose vietose buvome ir ką veikėme. Ir man atrodė, lyg matau skliautuotą halę, ponias susmaugtais liemenimis ir milžiniškais skrybėlėmis, mėlyną ežero vandenį ir raudonus laivelius, snieguotus konusinius kalnus. Bet ir šitie prisiminimai giminingi amebos ar Dievo atsiradimui. O kelionė funikulieriumi – tikra ir neabejotina.

Mes kilome į viršų. Vagone sėdėjau prie lango. Prisimečiau mezginius motinos rankogaliuose, aštrius tėvo ūsus, kreivą eglių kritimą atgal. Ir sustojimą, ir kitą vagoną priešais. Jo lange kyšojo žmogus. Žmogaus veidas buvo raudonas, ir jis valgė tokios pat spalvos vyšnias. Aš žiūrėjau į vyšnias, o žmogus į mane. Tada pro langą jis iškišo dvi vyšnias ir kažką pasakė siūlydamas. Vyšnias žėrėjo saulės šviesoje. Paėmiau jas. Vagonai išsiskyrė. Žmogaus – nudardėjo apačion, mūsų – nustenėjo viršun. Dvi lipnios, apskritos, raudonos vyšnios, kurias gaila buvo suvalgyti, gulėjo mano delne. Įdėjau jas į burną ir vėl ištraukiau.

„Valgyk“, tarė motina. Nedrįsau ir vartaliojau jas delnuose. Vyšnias buvo gražios, norėjau į jas žiūrėti; vyšnios buvo saldžios, norėjau jas suvalgyti.

Aš nebeprisimečiau vyšnių likimo. Prisimečiau lipnius pirštus, dviejų uogų suglebimą, neaiškią resignaciją.

Vėliau įsirėžė laukimas. Buvau aštuonerių metų. Mūsų namelis stovėjo miestelio pakrašty. Šalia gyveno pelkės. Kupstai ir kreivi berželiai; eglynas akiratyje; gailus pempių klyksmas; migla, kurios nepajėgė sutirpdyti ir vidurvasario saulė. Migla gulėjo virš liūnų ir varlių, pempių, žolių atvaizdai švytėjo kaip šimtamečiuose veidrodžiuose. Ir jei šitose pelkių akyse išvystum Pelenę, tai nebūtų stebuklas. Pelenę – padūmavusiais skarmalais, su kraitele rankoje, ieškančiu karalaičio žvilgsniu, raudonomis šlepetikėmis, kurias supurvino pelkės.

Mano tėvas buvo nusprendęs, kad jis sugeba tinkuoti sienas. Žinoma, netrukus grubus tinkas sudžiūvo, skilo, krito ant grindų geometrinėmis figūromis. Šitie netaisyklingi trikampiai, kvadratai, stačiakampiai buvo mano pamėgtieji žaislai; iš jų dėlioju pilies sienas savajai Pelenei. Tėvai užrakindavo mane tuščiam bute, juodu mokytojavo vidurinėje mokykloje. Aš nėjau į mokyklą, ruošiausi namie. Tuo laiku buvau nusilpęs, man svaigo galva, ir manęs neleido vieno pasivaikščioti.

Laukimas ateidavo netrukus. Jis atsistodavo šalia. Kaip rūpestinga pamotė. Šalta, griežta, teisinga, nepermaldaujama.

Štai čia yra kelias. Žvirgždėtas kelias vėjo neliečiamose pelkėse. Niekados vėjas nesujudina eglyno keterų. Mano sutrumpėjęs kūnas atsispindi liūnuose. Plaukai, užkritę ant pečių. Auksinė kaklo grandinė. Šalia eina Pelenė. Vedu ją į nebaigtą pilį, kurią pastačiau iš grubaus tėvo tinko. Pelenės kraitelėje – vienintelė rožė. Kodėl? Rožės nežydi pelkėse. Ten, už eglyno, yra kitas pasaulis, kitas dangus. Kvepiąs, švelnus, migdąs. Ir jis aptvertas stromis sienomis, ant jų stovi šarvuoti sargybiniai ir laiko parengtas sviedimui ietis. Bet ietys nulinks, ir vartai prasivers, ir Pelenė įves mane į vidų. Ir tegul viduje ne per daug. Rusvas grindų dažas; plyšiai; ropojąs voras, labai išmintingas nebaigtos pilies savininkas. Jis žino, kodėl kvepia rožė, kodėl Pelenės eisena verčia sargybinius nulenkti ietis ir pagarbiai atsiklaupiti.

Bet – – – šalia stovėjo laukimas. Staiga išvysdavau kambarį, kuriame žaidžiau. Sudėliotus pusračiu tinko gabalus. Žalią paveikslą sienoje; jį padovanojo tėvui jo mokiniai. Nukopijavęs atviruką, dailininkas blogai ištrynė skritulį aplink besileidžiančią saulę, sąžiningai nubraižytą su pieštuku Nr. 1. Mačiau stalo kojas, po viena buvo pakištas šakaliukas. Mačiau skylę sofoje ir besiveržiančias pjuvenas. Mačiau savo purvinus nagus. Krapščiau nosį. Norėjau verkti, juoktis. Jutau didelį tėvų laukimą, kurie negreit sugrįš.

Tada nutardavau kovoti. Nuvyti šalin laukimą. Išgąsdinti. Sunaikinti. Prajuokinti. Ir, atidaręs langą, girdėjau pempių klyksmą, ir įtraukdavau į plaučius grasią vėsumą.

Aš buvau indėnas. Narsus ir negailestingas. Mano rankos gniaužė kruvinus priešų skalpus. Laukimas turėjo išsliuogti pro atdarą langą.

Aš buvau riteris. Dviašmenis kalavijas prakirsdavo lubas, sutrupindavo elektros lempuotę, išraižydavo sofą. Laukimas turėjo būti sukaptas į gabalus.

Aš buvau kanibalas. Šnypštė didžiuliai katilai, juose virė baltieji. Kambarys užė nuo ugnies ir dūmų. Laukimas turėjo sudegti ar užtrokšti.

Aš buvau cirko klounas. Verčiausi per galvą, lakštute krisdavau ant grindų. Kvatojau klaikiu balsu. Laukimas turėjo pralinksmėti.

Ir pagaliau išvargdavau. Vėl sėdėjau prie išspardytų tinko gabalų. Voras ir pilies sargybiniai pasislėpė grindų plyšiuose. Pelenė – – – jos nėra. Nėra kito pasaulio ir kito dangaus. Kvepiančio, švelnaus, migdančio. Laukimas tebestovėjo šalia. Rūpestinga pamotė. Uždarydavau langą.

Nenorėjau klausytis pempų, nenorėjau kvėpuoti vėsoma. Vėl stebėjau stalo kojas, paveikslą, pjuvenas, žalią lempą, smulkiai debesuotą dangų. Ausyse zvimbė nepagaunama melodija. Gal jau tada gimė garsas, kuris virto žodžiu Zoori!

Laukiau tėvų širdžiai plakant. Palengva temo. Dangus ir daiktai pilkėjo. Nebesipriešinau laukimui. Sėdėjau ant grindų ir krapščiau nosį. Turbūt rėkčiau, pajutęs, kad laukimo nebėra. Garsai iš miestelio atsidauždavo lango stikluose. Ūkė manevrinis garvežys, dardėjo vežimo ratai, gaudė bažnyčios varpai. Plakė berniukiška širdis. Garsiau už rimstančio vakaro garsus.

Tėvai atsirasdavo netikėtai. Taip būna, kai labai lauki. Jie iš pradžių lyg ir nepastebėdavo manęs, susirūpinę savo paltais, atsineštais iš gatvės sakiniais, lempa, pietumis. Krito ant grindų batai, keičiami į šlepetes, skilo balanos, užgiedodavo krosnis, ir, kol visa aprimdavo, buvau vienišas. Visiškai vienišas, nes laukimas pasitraukė. Kur? Gal prasmuko pro duris ir nunėrė į pelkių dugną? Gal įsmuko į grindų plyšį? Gal susirangė apskritoje saulėje, kurią nutapė mokinys? Ir man buvo liūdna, kad netekau pamotės. Ir aš nesupratau šio prieštaravimo. Laukiau tėvų ir nusimaniau sulaukęs. Ir aš tylėdavau, kai tėvas, pastebėjęs išmėtytus tinko gabalus, barė mane, nes esu apsileidėlis, ir mano silpnumas tinginio, ir aš negerbiu tėvo darbo, ir mane reikia atiduoti kurpiui už mokinį, ir kad Dievas dažnai baudžia žmogų šitokiais vaikigaliais.

Pelenė su kraitelė rankoje, o kraitelėje – rožė. Manęs laukė aritmetikos uždaviniai ir užsirūstinęs tėvas kitoje stalo pusėje. Kitas pasaulis? Purvina ir nejauki nuogybė. Zoori, kur melodija? Jos negirdžiu. Ar išgirsiu?

Dar vėliau pamačiau medį. Buvau šešiolikos metų. Mes vasarujome Palangoje. Mano draugė Aldona pasijuokdama įmetė į Rąžės upelį mano bambukinę lazda. Ji pridūrė: esu plonesnis už lazda, o mano dantys lyg ichtiozauro.

Tą popietę vaikščiojau pajūriu vienas. Ten gulėjo žvejų valtys. Jos kvėpėjo smala ir žuvimis. Sustojau prie jų. Bato smaigaliu ariau smėlį. Rami jūra teliūškavo šalia. Smulkios bangos skyrė mane nuo balzganos švytėjimo. Norėjau palikti atkrantę ir nueiti sau jūra. Kaip Kristus. Keli žingsniai teskyrė mane nuo stebuklo. Supratau, stebuklas būtų patobulinta realybė. Panašiai kaip šuolis į viršų. Negalėjau peršokti metro šešiasdešimt. Prie geriausios fizinės kondicijos – metras penkiasdešimt septyni buvo galutinė riba. Negalėjau vaikščioti jūra. Tegalėjau paskęsti arba žiūrėti į ją. Skęsti bijojau.

Tad žiūrėjau į jūrą. Akiračiu slinko laivų burės. Įsmeigti stiebą su išblukusiu brezentu ir išplaukti stipriai vairo nusitvėrus? Uosčiau smalos ir žuvų kvapą, bato smaigaliu ariau smėlį.

Staiga visas sudrebėjau ekstazėje. Karštame šalty. Man rodėsi, kad tįstu į aukštį, ir mano galva pralenkia pušis Švedų kalne. Rankose nulaikyčiau karštą saulę ir – – – kaip juokinga tenorėti vaikščioti jūra! Išrauti medžius ir išsvaidyti juos, tegul nustemba švedų uostų gyventojai, apiberti pušiniais spygliais. Pakabinti danguje Birutės kalno koplyčią. Išžvejoti savo bambukinę lazda, chaldėjų burtininko lazdelę, ir išbraižyti ja ore magiškuosius ženklus. Tegul dieną prasikala žvaigždės, tegul dainuoja žvaigždės ir garbina mane, patį galingiausiąjį. Pagaliau nebūtini didieji stebuklai. Juk aš talpinu savyje džiaugsmą ir jėgą, kurie begaliniai!

Nebepresimenu visa, ką išdirbinėjau pajūryje, prie žvejų valčių. Dainavau toreadoro ariją dirbtiniu baritonu, išdidžiai atmetęs koją, ir aukštoji „sol“ kunkuliavo kauksmu, kurį malšino mono tonus jūros ošimas.

Šokau improvizuotą šokį. Jis reiškė vaidilutės maldą Kastyčiui ir Jūratei, besimylintiems jūros pilyje. Mano ilgos kojos rausė smėlį, aš pritūpdavau, jas suglaudęs, vingiavau užpakaliu, varčiau akių baltymus.

Dar sakiau prakalbą milijonams, ir žodžiai tebuvo simboliai kažko nepaprastai reikšmingo.

„Jūs žinote – – – tai yra viskas – – – skelkime ugnį, tegyvuoja – – – kelkite ir prisikelkite – – – visi – – – aukštyn – – – aš jums parodysiu kelią į stebuklingąjį žiburį, aš, aš – – –“

Ir spaudžiau rankas mane sveikinantiems, žaviai šypsojau ir šoktelėjau į viršų, nes minia iškėlė mane ant rankų ir nešė šaukdama:

„Jis! Jis! Mūsų Jis!“

Ir tada į ekstazę įsijungė naujas pojūtis, kuris įkyriai smelkėsi į kūną, ir jau slūgo didingumas, kaip tos bangų putos, smėlio sugeriamos. Akys tartum pravirė. Štai guli žvejų valtys. Ir tolėliau pajuodusios kriauklės. Priešais – pilka jūra. Liesos pušys auga Švedų kalne. Tuščias pajūris nyksta posūkyje. Supratau. Noriu nusišlapinti. Štai kas sunaikino ekstazę. Prisišliejau prie valtės krašto. Jutau palengvėjimą nuo ilgoko susilaikymo. Ir tuo metu, kai mano šlapimą lyg bangų putas gėrė smėlys, išgirdau čežėjimą. Pasukau galvą. Prakeikimas! Užmiršau žvilgterėti Birutės kalno pusėn. Moteris buvo čia pat. Stipriai nudegusi skaisčiai raudonu maudymosi kostiumu, o ant jos peties kabėjo oranžinis chalatas. Tikriausiai ji matė ir girdėjo mano idiotišką dainą, šokį, prakalbą, o dabar stebėjo susirietusį prie valtės.

Moteris praėjo pro šalį. Rėkianti dėmė pilkame pasaulyje. Aš pravirkau gėdos ašaromis. Ir smėliu nužingsniau namo. Išgaravo burtų pasaulis. Štai per ilgos kojos! Ichtiozauriški dantys! Nuosava smarvė! Štai puskvailis!

Šalia gulėjo tuščias pasivaikščiojimo tiltas, lyg išgraužtas žarsteklis, įšalęs baloje. Dvokė Baltijos išplautos žolės. Ir lietus prapliupo, ir sušnarėjo neūžaugos pušaitės. Ėjau kurortinėmis gatvėmis. Traškėjo žvyras, šlapo nosis, niežėjo nugara. Šioje viloje gyvena Aldona. Kvailiausioji mergaitė Palangoje. Kas iš to, kad jai užaugo krūtys ir ji vingteli užpakaliu? Nutariau nebegalvoti.

Tą vakarą gulėjau lovoje ir žiūrėjau pro langą. Nebelijo. Mačiau medį ir dvi žvaigždes. Buvau nurimęs. Pirštai vaikščiojo antklode.

Žvaigždės vaikščioja antklode. Vorai. Abi turi po penkias kojas. Slampinėja žvaigždės tamsia antklode. Sukimba kojos, kaulai lankstūs, žvaigždės mylisi arba kaujasi. Iš juodos skardos iškirptas stovėjo medis. Pajutau. Šąla kojų pirštai. Apsisukau į sieną. Dienos nuotrupos vyniojosi į kamuolį gerklėje. Nereikėjo taip ilgesingai spoksoti tai mergpalaikei į akis. Ir kodėl atidaviau jai puikią, bambukinę lazda tarytum karalaitis Pelenei? Aldona ne Pelenė. Jos tėvas žymus pareigūnas finansų ministerijoje, ir ji ištekės už nuolatinio Kurhauzo svečio.

Ūmi gėda užliejo mane. Sugniaužiau kojų pirštus. Toji scena pajūryje! Bejėgiška didybė! Už lango styrojo medis ir dvi žvaigždės.

Skardinė masė nepraeinama. Mano kambarėlis mažas. O aš – smulkus gniužulas, į kurį artėja triuškinančios sienos. Viduramžiai artėjo. Mane uždare kankinimų kameroje, kurios sienos susijungs. Jos traiškina mane iš lėto, ir ilgai raitysiuos. Pasaulis traukėsi. Skardinės sienos buvo čia pat.

Iššokau iš lovos. Pribėgau prie lango. Ačiū Dievui, skardinė masė tebuvo medis! Aš galėjau įžiūrėti paskirus lapus. Ir daugelį žvaigždžių danguje. Trupučiuką ošė jūra. Išgirdau tėvą knarkiant

gretimame kambaryje. Vaikščiojau basas kelių kvadratinių metrų erdvėje, ir ji buvo milžiniška kaip visata. Pasijutau jaunas ir stiprus.

Juk gerai žaidžiu futbolą, plaukiu ir, nors mano rankos ne per stipriausios, esu net du priešus paguldęs nokautu. Esu vikrus. Sako: mano eilėraščiai neblogi ir juos reiktų pasiųsti į moksleivių žurnalą. Šalin viduramžiai! Šalin Aldona ir pelėsinga Rąžė! Smagu vaikščioti basam naktį, Ryt bandysiu nušokti delfinu nuo penkių metrų. Nuo trijų – šuolis dieviškas, bet ryt, tikiu, dar dieviškiau laimėsiu penkis. Ryt įvyks stebuklas. Atsiguliu ir netrukus užmigau.

* * *

Ilgoji pertrauka. Nuo 8.30 iki 9.15. Garšva ir Stanley eina kartu.

„Į kafeteriją?“, klausia Garšva.

„Pirmiau į rūšį“, atsako Stanley.

„Kodėl?“

„Matysi“.

„Atrakinsi spintelę?“

„Koks tu neįdomus, Tony“.

Juodu laukia „Back“ keltuvo. Čia starteris linguoja į šalis, jis vaikų paralyžiaus sužalotas.

„Dešimt metų hotely“, sako Stanley.

„Linguoja?“

„Ir mėgsta viršvalandžius. Jo žmona dirba virtuvėje. Jos meilužis puertorikietis. Juodu vengia viršvalandžių“.

Suparalyžiuotasis starteris draugiškai mirkteli.

„Tuoj gausite keltuvą, vaikinai“.

„Jo veidas malonus“, pastebi Garšva.

„Ir jo žmonos“, priduria Stanley, žiūrėdamas į keltuvo rodykles.

Koridoriaus gale sukrautos senos kėdės. Staiga su triukšmu nurieda kėdė, nes plačiai atidaromos durys iš lobby. Du stambūs hotelio detektyvai įvelka nualpusį svečią. Jis senas, jo kojos velkasi grindimis, jo vyzdžiai išnykę viršutiniuose vokuose, ir akių baltymai šviečia lyg matiniai lempų gaubtai. Jo burna praverta, ir pro dirbtinius dantis teka seilės. Užpakaly eina juodai apsvilkusi moteris, rausvu ir idiotišku veidu. Jos bateliai sutrypti, balti rankogaliai murzini ir senamadiška skrybėlaitė rudai išblukusi. Vienoje rankoje ji laiko permatomą maišelį su valakiškais riešutais, antroje – tris riešutus.

„Tai jo“, sako ji.

„Skubiai dešimtą“, sako vienas detektyvų. Starteris nulinguoja prie mygtukų dėžės ir spusteli visus.

„Pasiimkite, sir“, sako moteris, brukdama apalpėliui maišelį su riešutais.

„Aš manau, kad šiuo metu riešutai džentelmenui neįdomūs“, mandagiai prakalba Stanley.

„Tai jo riešutai. Jis ėjo lobby ir laikė juos rankoj. Tada sugriuvo. Aš pakėliau maišelį. Trys riešutai išbyrėjo. Surinkau juos“, aiškina moteris, kaišiodama tris riešutus Stanley po nosim.

„Atrodo, jis miręs“, pastebi antras detektyvas, spustelėjęs senio ranką.

„Gydytojas ką tik pakilo į dešimtą“, informuoja starteris. Senis netikėtai kriokteli.

„Žiūrėk, jis gyvas!“, nustemba antrasis.

„Neilgam. Esu prisižiūrėjęs šitokių mirčių“, paaiškina jo draugas.

Atzimbiam keltuvas, sekundės, ir trys keleiviai išnyksta.

„Misteri! Misteri! Jūsų riešutai! Pamišote savo riešutus!“, desperatiškai šaukia moteris, nors keltuvo rodyklė jau rodo šeštąjį aukštą.

„Jūs galite juos ramiausiai suvalgyti. Arba – išdalinkite vaikučiams“, pataria Stanley. Ir juodu įeina į keltuvaž, kuris leidžiasi į rūšį.

Po dešimties minučių Garšva ir Stanley su padėklais stovi hotelio tarnautojų kafeterijoje. Bedantis puertorikietis žvangina lėkštes. Katiluose garuoja vakarykščiai patiekalai, kurių nesuvalgė svečiai.

„Kalakuto liekanų?“

„Gera!“

„Ir stiklinę pieno?“

„Gera!“

„Ryžių?“

„Gera!“

„Tu šnekus šiandien, Tony. Senis ir riešutai?“

„Gal!“

„O, aš matau!“

Kafeterija antrame aukšte. Ji žema ir siaura. Platūs langai į 34-ąją. Raudonos, baltos, žalios, mėlynos reklaminės šviesos atsispindi sėdinčiųjų veiduose, nes taupumo dėlei kateteri jo į e silpnos lemputės. Tas pats tamsiai raudonas dažas kaip ir visame hotelyje. Tik čia jis purvinesnis, nykesnis. Kadaisie sienoje kabojo paveikslai. Būta neaiškių peizažų reprodukcijų. Staiga jas nuėmė. Naujas menedžieriaus asistentas nutarė: reprodukcijos pasenusios. Asistentas lankęsis Modernaus meno muziejuje, žadėjęs parūpinti modernių. Bet jis teisilaikė vieną mėnesį. Jį pašalino hotelio vadovybė, sužinojusi: modernusis asistentas požeminių stotyse reiškiasi kaip ekshibicionistas. Ir kafeterijoje nepakabino naujųjų reprodukcijų. Sienose liko išblukę kvadratai, lyg menami drabužiai pasakoje apie karalių nuogalį.

Garšva ir Stanley atsisėda prie lango. Juodu valgo žiūrėdami į gatvę. Jų galvos svaigsta. Stanley spintelėje guli tuščias *Seagram's* butelys. Prie gretimų staliukų klega užkandžiaujantieji. Bellmenai – atsisege raudonas uniformas, virtuvės darbininkai – dėmėtomis prijuostėmis; klerkai – besigaiviną kofeinu; moteris fotografas, kurios veidas taip nuteptas, kad ji ir pati nežino, kiek jai metų.

Šalimais sėdi kambarių valytojų negrių ketveriukė. Po kiekvieno ištarto sakinio jos klykia dar neužmirštu juoku.

*„When de golden trumpets sound
Where will yo' soul be found?
Standin' aroun', standin' around
When de golden trumpets sound“,**

* „Kai nuaidės aukso trimitai, kur bus tavo siela? Stovėsime aplinkui, stovėsime aplinkui, kai nuaidės aukso trimitai“. (Angl.)

sako Garšva, kramtydamas kalakuto liekanas.

„Negro songs?“**

„Yea“.

„Tu tebesi entuziastas“, pastebi Stanley, gerdamas pieną. Garšva nustoja kramtęs.

„Kodėl?“

„Jutau tą patį, kai pirmus kartus girdėjau Mozartą“.

„O dabar?“

Stanley išbrinkę vokai užčiaupia akis.

„Dabar tepaliko žinojimas, kad yra tokia muzika“.

„Tu nebesiklausai Mozarto?“ Akys išneria, bet rausvas sluoksnis palieka. Stanley veidą nudažo raudona reklamų šviesa.

„Yea. Concerto in B flat major. Nuostabus larghetto. Itališkos operos arija smeigia skausmingu grožiu. Concerto in D major smuikui. Rondo grakštus kaip mano motina, šokanti mozūrą. Ar žinai, mano motina tebešoka mozūrą lenkų parties***. Sako, gerai. Yea. Haffnerio simfonija. Berods allegro con spirito. Velnias su peruku tuoj nusilenks, kviesdamas menuetui. Yea. Aš nebesiklausau net Requiem. Nes aš, kaip ir Mozartas, esu mirties taške. Klausausi, ką man sako *Seagram's. 7 Crown*, aš manau“.

Negrės tebesijuokia po kiekvieno išstarto sakinio. When de golden trumpets sound. Around, around, around, around. Moteris fotografas valgo iš lėto. Jos bruožai nejuda. Stambus bellmanas garsiai pasakoja:

„Jūs įsivaizduokite! Keturi lagaminai lyg akmenų prikrauti ir – – – tik kvoteris. Dar jam išaiškinau požeminių sistemą. Kur yra Halsey gatvė. Ir kad Eisenhoweris vakar pietavo gretimame hotelyje. Ir dar kažkokius niekus. Kvoteris! Jo paltas kupranugario vilnos!“

Golden around.* Vieną išblukusį kvadratą sienoje nudažo švystelėjusi ir užgesusi reklaminė žvaigždė. Atgimsta Renoiras ir miršta. The trumpet of art.** Į kafeteriją įeina du puertorikiečiai. Jie tarška ispaniškai ir mosuoja rankomis. Neišsilieja iš nešamų stiklinių apelsinų sunka. Dreba pilvas besijuokiančios negrės. „Tai vikrūs!“, suklykia ji. Ir choras pritaria. Juodasis graikiškas choras sumažintų dimensijų. Aroun' aroun' aroun'.*** Garsai „a“ ir „o“ nuaidi džiungliškai prislopinti, kai džiunglės garuoja po smarkios liūtės. Gatve važiuoja automobiliai; išgeltęs klerkas žiūri į tuščią kavos puoduką; iš main floor lobby ataidi dengto boso kvietimai, bet nejmanoma suprasti, ką jis kviečia ir kodėl. Aroun' aroun' aroun' aroun'.

„Ką tu šnabždi?“, klausia Stanley.

„Around“, atsako Garšva.

„Tu blogai baigsi“.

„Žinau tai dvidešimt metų“.

** Negrų dainos (angl.).

*** Vakareliuose (angl.).

* „Auksas aplinkui“. Veikėjo sąmonėje pinasi cituotos negrų dainos žodžiai.

** Meno trimitas (angl.).

*** Aplinkui...

„Norėjau pasakyti, vieną dieną blogai baigsi“.

„Kiekvienas baigia vieną dieną. Naktį. Rytą. Vakara“.

„Išmintingi žodžiai. Atrodo, tu kažką sprendi?“

„O tu?“

„Sokratiškas metodas?“

Garšva stebi Stanley. Mozarto gerbėjas, kuris girdėjo ir apie Sokratą. Nutįšęs nusigėrusio šlėktelės veidas. Virpančios rankos.

„Klausk, Stanley. Kodėl tu – – –“

„Kodėl čia dirbu, norėjai sužinoti? Laikiniai. Aš nusižudysiu. Zašvistali – pojechali“.

Garšva neišdrįsta klausti „kodėl“. Jis geria pieną ir stebi gimstantį ir mirštantį Renoirą. Negrės nebesijuokia. Jos sukiša galvas ir šnabzdasi lyg sąmokslininkės. Jos tariasi nužudyti turtingą našlę. Kai ji užmigs, dvi stovės koridoriuje ir saugos, o dvi troškins našlę pagalvėmis. Ir tada stvers brangenybes, ir visos keturios slapstysis Harleme. Jos atgailaus juodojo pranašo bute, dūdoms spiegiant ir būgnams dundant. Nesąmonė! Negrės, galimas daiktas, apkalba savo drauges arba skundžiasi svečiais.

„Thomas Wolfe per kelis puslapius aprašo žmogų, kuris nušokęs į gatvę iš kažkurio aukšto“, sako Garšva.

„Literatūroje viskas gražu. Net bjaurūs dalykai. Nusižudyti bjauru. Bet man reikia“.

„Kodėl?!“

„Negaliu nurodyti rimtos priežasties. Lankiau high school*. Mokiausi skambinti pianinu. Ir pradėjau gerti. Kodėl? Gal tu atsakysi? Tu esi europietis ir turi tradicinius atsakymus“.

„Nesi galutinai atviras“, reziuumuoja Garšva.

Stanley žiūri į jį lyg į mokinį, kuris išsisukinėja, neišmokęs pamokos.

„Esu atviras. Aš labai noriu nusižudyti. Dėjuokjė“.

„Ko delsi?“, klausia Garšva ir truputėlį nusigąsta, nes Stanley veidas surimtėja, kažkas neapčiuopiamai plono jo bruožuose. Gal tai praeities išdidumas, bajoriškasis kardas, ambicingas lūpų susiaurėjimas, įvairiaspalvis rūbas, kontušai ir konfederatka.

„Idž srač“, sako Stanley, atsikelia ir nueina. Garšva susigūžia. Aš nenorėjau įžeisti, aš tik paklausiau. Gal aš panašus į senę, kuri siūlė mirštančiajam riešutus? Reprodukcijų dėmė sienose, ar tai atsakymas? Stanley siela – išblukę kvadratai, ir Mozartas užges, kai nebedegs reklaminė užkandinės žvaigždė. Ir negrės nebesikuždės, kai valys kambarius. Ir išgeltęs klerkas jau skaičiuoja už pertvaros. O man liko dar dvidešimt aštuonios minutės. Tikrai nenorėjau įžeisti Stanley. Į mano klausimą nėra atsakymo. Atsakymą suformuluos teologai, psichologai, sociologai, moralistai, teziniai rašytojai. Tenka elgtis šitaip. Reikėjo elgtis šitaip, tai ir nebūtų anaip. Arba. Anaip – šitaip.

Jau išėjo negrės. Dvidešimtojo amžiaus Veronika, moteris fotografas, gesina peleninėje nuorūką. Dingo puertorikiečiai. Tuštėja kafeterija. Nebegroja auksinės trompetės. Aroun'? Aukštoji Panemunė aplinkui. Vėlės nulipo nuo aukštų suoloelių ir apstojė mane. Nejžiūriu formų. Viskas sumišo. Gumbuotos medžių šaknys, ūkanotas pelkių siūbavimas, stovi medinis Kristus ant grimztančio kupsto, ar tai ašaros Jo išdrožtuose bruožuose, ar smulkų lietu pabėrė dangus? Klavesinas? Gali būti

* Vidurinę mokyklą (angl.).

ir klavesinas. Kas čia nuostabaus, jei vėlė skambins klavesinu? Vėlei nesvarbi epocha ir drabužis. Yra žodžiai. Magiški žodžiai. Skulptūrinės mirusiųjų bajorų akys ir žalvariniai žalčiai, sliuogią pro surūdijusią grandį rankeną. Ir kaukų, žemėpačių, lauksargių choras.

Dumbluoja dienele,
Dumbluoja giedrioji
In vakarą, vakarėlį.
Oi, leidžias saulele
Tamsiuosna debesysna,
Už žalių girelių.

Ar tai blasfemija*, jei Kristus paplos per petį kaukui ir pelkių vandenis pavers raudonu vynu? Arba laumė nušluostys kasomis aplytą Jo veidą? Manau, kad ir šitaip galima spręsti. Spręsti? Nejuo formuojasi eilėraštis, kurio seniai laikiu?

Bet kodėl šalia girdžiu juodąjį graikišką chorą? Negrių juokas – džiunglių tamtamai. Negrių juokas – Elenos kumščių dūžiai į užrakintas duris. Dieve, mano Dieve, kuris esi manyje, aš ją myliu! Tegaliu kartoti nukartotus žodžius. Aš ją myliu, myliu, myliu, myliu. Aš ją, Eleną, myliu. Stanley, kur tu? Stanley, matai, esu sentimentalus kaip senmergė. Bet aš neiššoksiu pro langą. Bijau mirti, Stanley.

10

Chagallo reprodukcija nepakito. Moteris debesiniais plaukais skriejo viršum rusiško miestelio. Ir iš jos liemens krito žemyn antra, rankoje ji laikė žalumynų puokštę. Slinko neryškios rogės, ir žmogus mojavo botagu. Sienose tebebuvo įspausti ornamentai, panašūs į romėniškuosius. Tvarkingai sudėliotos lentynose ir suverstos ant stalo gulėjo knygos. Aplipusios dulkelėmis. Liuksusinis leidinys buvo atverstas, ir išsiskėtęs Soutine vaikiškas plevėno puslapyje lyg kartoninis žmogiukas, kurį truktelėjo už virvutės. Šalia stovėjo dvi stiklinės drumzlinomis nuosėdomis dugnuose su palikta vyšnia vienoje, pilna nuorūkų peleninė, rankinukas. Vyriški ir moteriški drabužiai ir baltiniai buvo sukrauti ant vienintelio krėslo. Nuo žalios sofos tįso suglamžyta paklodė, o antklodė melsvu užvalkalu gulėjo ant gėlėto grindų linoleumo.

„Aš tau padovanosiu karneolio žiedą ir užmirštą tramvajaus vagoną Queens aikštėje“, tarė Garšva. Jis pabučiavo apgamą kaklo išlenkime.

„Žiedą nunešiu ryt pas juvelyrą. Jis pritaikys tavo pirštui. Vagoną apžiūrėsime kitą antradienį. Esu laisvas antradienį“.

Elena aplaižė sausas lūpas.

„Nori gerti?“, paklausė Garšva.

„Noriu. Vandens“.

* Šventvagystė (angl. blasphemy).

Jis atsikėlė ir susirado savo mėlyną chalata. Jo nugaros raumenys įsitempė valandėlei. Ir, kai jis grįžo iš virtuvės su vandeniu, Elena pasakė:

„Aš žinojau, kad tu gulėjai smėlyje šalia manęs, ir aš mačiau tavo nugarą. Labai norėjau paliesti ją“. Ji gėrė vandenį, o Garšva pakėlė nuo grindų *White Horse* butelį ir prisipylė trečdalį stiklinės.

„Tu geri be vandens?“

„Taip“.

Jis išgėrė scotch vienu gurkšniu. Atsisėdo sofoje prie jos kojų. Jis glostė kojų odą su pašiurusiais ir auksiniais plaukeliais.

„Tu gulėk taip, gulėk“, tarė jis, nes Elena krūptelėjo.

„Tu gulėk“.

Buvo ūkanota diena.

„Tu gulėk, štai ir viskas“.

Jis pabučiavo jos kojų riešus.

„Užklok mane, man trupučiuką šalta“.

Jis užklojo ją antklode. Dabar ji parodė savo dantis. Smulkius, taisyklingus, melsvus.

„Aš sumelavau. Vakar laukiau tavęs. Mačiau tave. Tu stovėjai prie vaistinės. Mano langas kampinis“. Ir pridūrė:

„Labai daug mėlynos spalvos tavo kambaryje Chalatas, užvalkalas, knygų nugarėlės, laikrodis, linoleumas Tau patinka mėlyna?“

„Man patinka melsvos gyslės tavo kojose“, tarė Garšva.

„Nežongliruok. Tu esi labai jaunas, ir aš pavargau. Mano galva tuščia. Lyg bajoro“.

„Lyg bajoro?“

„Manasis bajoras panoro klausytis klavesino. Žinai, mano vyras tyčiojasi. Aš pripirkau plokštelių su klavesino muzika“.

Garšva paėmė butelį.

„Įpilti?“

„Trupučiuką. Į mano stiklinę su vandeniu“.

Juodu išgėrė tylėdami.

„Nenorėčiau, kad tyčiotumeisi. Tylėk. Skaičiau tavo eilėraščius. Prašiau savo vyrą, kad nusivežtu tave į Jones Beach. Žinojau, judu susipažinote pas Vaineikius. Žinojau, iš anksto, taip, tu būsi mano. Tu galvoji, šalta kombinacija? Tylėk. Patikėk man, aš nežinau, tikrai nežinau. Teisingai, kai ką buvau apskaičiavusi. Tavo gėrimas šildo. Ne, dabar nebučiuok manęs. Kodėl pirkai jį? Tau reikalinga dirbtinė meilė? Tylėk. Jei nori – gerk. Ir man įpilk. Užtenka“.

Ir juodu išgėrė.

„Man sukasi galva. Koks skirtumas? Tikra, dirbtinė – – Esu tik buvusi gimnazijos mokytoja. Ir mylėjau Vilnių. Vaikščiojau valandomis. Vieną rudenį, žinai, tos populiarios knygos apie metempsichozę, atrodė, visa jau esu išgyvenusi daugelį kartų. Nori, papasakosiu tau, tu juk prašei manęs? Apie mirusių bajorų galvas? Gerai. Klausyk. Vieną naktį Pylimo gatve ėjo šaunus vaikas. Pasistatęs apikaklę, pūtė žvarbus vėjas, buvo ruduo, jis skubėjo į namus, jis grįžo iš paskaitų, žinai, kolonos universiteto kieme? Tu nesijuok. Tu poetas. Prie kiekvienos kolonos prisišlieja jaunas svajotojas, jo kaklaraiščio kaspinais plevėsuoja, sausi lapai čėža, jis deklamuoja eiles. Tylėk. Aš labai

norėjau verkti, vakar, aikštėje. Seniai verkiau. Man jauku pas tave. Klausyk. Aš pasakoju toliau. Ir, jei bus neįdomu, nutrauk. Ne, nebučiuok. Šaunus vaikas, šviesus, ir keliolika strazdanų prie nosies, nesišypsok, aš taip sugalvojau, ir alkanas, nes neturtingas, tebūnie šablonas, visa istorija atsitiko vokietmečiu, vaikas skubėjo, tuojau uždraustas vaikščiojimui laikas. Prie namo, kurio karnizuose skulptūrinės bajorų galvos, jis išgirdo klavesiną. Žinoma, jis stabtelėjo, keista išgirsti klavesiną vokietmečiu. To namo sunkios durys, jose varinės liūtų galvos, ir grandys jų nasruose, ir šaunus vaikas nesiryžo paliesti grandies. Ir tada durys pačios prasivėrė, ir tamsu buvo viduje, o iš viršaus sklido žalsva šviesa. Vaikas lipo granitiniiais laiptais. Šviesa ryškėjo. Ir klavesino garsai. Viršutinėje laiptų aikštelėje paausuotos statulos laikė iškėlusios deglus, ir jie degė žalsva liepsna. Ir posūkyje raudonas kilimo takas vedė į salę. Ne, negirdyk manęs. Sėdėk ramiai. Vaikas įėjo į salę. Degė daug žvakių malachitinėse žvakidėse, riebus angeliukai pūtė ilgus vamzdžius, baltos vynuogės, obuoliai ir kriaušės pintose kraitelėse, ir žvakių liepsnos styrojo nejudėdamos, nors šviesus vaikas juto, kaip į jo nugarą pučia vėjas. Nesišypsok, aš taip sugalvojau. Logiškai sugalvojau. Lauko durys buvo praviros, tu supranti? Salėje stovėjo nejudrūs žmonės, tamsiai apsivilkę, smailomis barzdomis, baltais žabo, baltais veidais, be akių, nes šešėliai krito ant vokų. Aš manau, skulptūrinės bajorų galvos buvo uždėtos ant aksominių drabužių. Jie stovėjo pagarbiai, nulenkę galvas. Ir – – – klausyk. Salėje, prie sienos – žalsvas klavesinas, keista, ar ne, juk žvakių liepsnos skaisčiai geltonos? Ir balta suknia, kurios mezginiai gulėjo ant parketo, išblizginto lyg veidrodis, balta suknia sėdinti moteris – skambino. Tejudėjo vaškinės rankos. Ilgi pirštai vaikščiojo klavišais. Du raudoni tarnai prilaikė akląjį, jis, atrodo, klausėsi patenkintas, nes šypsojosi. Tu nori žinoti, koks skambinančios veidas? Nežinau. Vieną kartą įsivaizdavau savo veidą. Nesijuok, aš nusipudravau ir stebėjau save veidrodyje. Tada nutariau: tai aš. Bet pagaliau nesvarbu, koks skambinančios veidas. Ji atitraukė rankas nuo klavišų, kai pastebėjo šviesų vaikiną. Ir, savaimė suprantama, jis priartėjo, atsiklaupė ir pabučiavo ištiestą ranką. Jei nori, bučiuok dabar mane. Užtenka. Vėliau, mielas. Sėdėk ir klausyk. Šviesus vaikas iškvietė šokiui moterį balta suknia. Du raudoni tarnai atsargiai pasodino akląjį kėdutėn, ir jis pradėjo skambinti menuetą. Jis kinkavo galva, turbūt jam buvo linksma. Ir bajorų galvos lingavo į taktą šokantiems. Ir išblizgintame parkete atsispindėjo viskas. Ir – – – ne, leisk man pravirkti, jos vaikiškos, mano ašaros. Paausuotos statulos nulipo nuo pjedestalų, tu atsimeni, statulos iš viršutinės aikštelės. Jos įėjo į salę, žalsva deglių šviesa užliejo visa, ant statulų kaklų kybojo nutrauktos grandys, liūtų grandys. Gerai. Įpilk truputėlį. Dėkui. Gana. Ir šviesus vaikas pamatė: jis apsikabinęs medžio stuobrį. Ir aplinkui stovėjo pusračiu mediniai ir begalviai stuobriai. Aplinkui sutrūnijusį klavesiną. Ir pelėsiais aplipę riebus angeliukai, jų vamzdžiai, vaisių pintinės. Užgeso žvakės. Deglai degė. Kur dingo aklasis ir raudoni tarnai? Nežinau. Išlūžusiose parketo liekanose krebždėjo pelės. Šviesus vaikas paleido juodą stuobrį. Jis nukrito, ir keliolika kartų atsikartojo kritimo aidas. Ir vaikas nėrė žemyn ir girdėjo, kaip kažkas daužė kumščiais klavesiną. Klavesinas klykė lyg deginamas. Kai vaikas atsidūrė gatvėje, durys užsidarė. Švietė mėnuo, bajorų galvos kabėjo karnizuose. Dabar aš tau paaiškinsiu. Aš ne viską išgalvojau. Vilniuje gyveno tokia senutė lenkė, pusiau pamišusi, skurstanti tarp žvakių ir knygų. Lyg išlikusi ragana. Trupučiukas lašinių, sviesto ir lenkų kalba nuteikė ją draugiškai. Mudvi įsišnekėjome. Apie klavesiną. Dabar eikš pas mane”.

Garšva nutraukė antklodę, nusivilko chalata ir atsigulė šalia. Elenos pirštai vaikščiojo jo kūnu.

„Žinai, kas atsitiko šauniam vaikinui?”

„Taip?“

„Kitą rytą jis aplankė namą. Jis susieškojo sargą, ir šis įleido jį. Namas buvo uždaras eilę metų. Jis rado viską taip, kaip matė išbėgdamas. Mediniai stuočiai buvo kažkokio dievdirbio nebaigti šventieji. Niekas nežinojo, kodėl jis nebaigė. Ir – – –“

„Ir?“

„Aš meluoju. Šią istoriją man papasakojo sena lenkė. Aš aplankiau tą namą. Ir bandžiau skambinti sutrūnijusiu klavesinu. Disonansiniai garsai. Dulkės. Šaltis. Paaukuotos statulos pakenčiamai išsilaikė. Tau patiko ši istorija?“

„Ji jaudina save šitokiomis istorijomis. Hoffmannas prisikėlė, kad pagarbintų Erosą“, pagalvojo Garšva ir tarė:

„Aš prisiminiau savo motiną“.

„Mylėk mane“, pasakė Elena.

Vėl tebuvo Chagallo reprodukcija, tvarkingos ir išmėtytos knygos, pilna nuorūkų peleninė, rankinukas, sumesti drabužiai, išsiskėtęs Soutine vaikiškas, suglamžyta paklodė, dvi stiklinės ant linoleumo, ir šalia gulėjo antklodės gniūžulas melsvu užvalkalu.

* * *

Stanley grįžta su dviem kavos puodukais.

„Aš labai atsiprašau“, ištaria juodu kartu. Ir kaltai šypteli.

„Gerk kavą“, sako Stanley, pastūmėdamas puoduką.

„Nenorėjau tavęs įžeisti, Stanley“, sako Garšva.

„Matai, aš ir savęs daug ko klausinėju. Tu žinai, esu rašytojas. Gerai, kad grįžai“.

„Gerk kavą“, teištaria Stanley. Ir patylėjęs:

„Mano tėvas pasakojo: lenkai – karštoka tauta. Aš tikiu juo. Jis lupo mane. Jis ir dabar mielai priluptų. O aš prilupčiau kai kuriuos svečius. Apskritai prižadau nesikeikti lenkiškai. Angliškai, tikiuosi, leisi?“

„O taip, dėk“.

„O. K., Tony“.

„O. K.“

Juodu geria kavą.

„Nori žinoti, kodėl delsiu?“, staiga klausia Stanley, žiūrėdamas Garšvai į akis.

„Nebūtinai“.

„Tu mandagus. Aš turiu mergaitę. Tą pačią, kurios bamba įdubusi. Kocham. Aišku?“

„Labai. Nes ir aš turiu – – – mergaitę“.

„Mudu juokingi vaikinai. Turbūt mudu antrininkai“.

„Daug antrininkų pasaulyje. Ir jie turi mergaites“.

„Ar tavoji myli tave?“

Garšva geria kavą. Pagaliau iškošia:

„Aš ją praradau“.

„Kodėl?“

„Atsisakiau jos“.

„Ji neištikima?“

„Negalėjau jos mylėti“.

„O, tu jau – – –“

„Ne tai. Aš sergu, Stanley. Apalpau paskutinį kartą. Ir kalbėjau su jos vyru. Ir pažadėjau jam, mudu nebesimylėsime. Ir neįleidau jos, kai ji atėjo pas mane“.

„Tu ją tebemyli?“

„Labai, Stanley“.

„Kuo tu sergi?“

„Aš – – – tikrai nežinau. Kadaisė man praskėlė galvą. Bet ir anksčiau, jaunystėje, mane sugriebdavo priepuoliai“.

„Buvai pas daktarą?“

„Buvau. Jis liepė dar kartą ateiti. Nebenuėjau“.

„Prakeiktas pragaras“, nusikeikia Stanley ir išgeria savo kavą. Ir patylėjęs ramiai sako:

„Aš savąją nutvėriau su tokiu klerku iš downtowno. Ir tebemyliu ją kaip ir anksčiau“.

Jau ir bellmenai išėjo. Ir moteris fotografas. Kampe sėdi senelis watchmanas ir valgo makaronus. Makaronai ilgi, jis ryja juos, lyg Goya Saturnas savo vaikus. Nebeataidi dengtas kapitono bosas. Tylu kafeterijoje. Kaip privačiame bute. Dar ryškesnis raudonas ir purvinas dažas, išblukusios dėmės sienose, reklaminių ugnių švystelėjimai, nuorūkos, kramtomosios gumos popierėliai, cigarečių dėžutės grindyse.

Pro duris įeina Kafka. Liūdnas žydas, jo akyse žinojimas: Jehova nesiteikė paskirti jam audiencijos. „Kodėl nesu Mozė?“ Kafkos akyse. Pro duris įeina Oscar Wilde. Jo rankoje saulėgraža, jis apsižvalgo, tarytum čia būtų Senos atkrantė ir Senoje plauktų Dorian Gray lavonas. Pro duris įeina Baudelaire. Jis stebi makaronus, kurie sliuogia į watchmano burną. Tai kirminai, jie čiulpia jo pusiau apnuogintąją. Pro duris įeina Rimbaud. Jis svirduliuoja, pilnos rankos šautuvų, kardų ir durklų. Iš jo glėbio sprūsta girtas laivas. Pro duris įeina girtutėlis Verlaine. „Religinį ar pikantišką eilėraštką?“, klausia jis įsiteikiančiai ir žiūri į kavos puodelius. Pro duris įeina Emily Dickinson. Prie baltos suknios prismeigti išgeltę laiškai. Ji įdėmiai apžvelgia Garšvą ir Stanley, ji sako: „Taigi, mano ponai, eliziumas taip toli kaip ir gretimas kambarys“. Pro duris įeina Ezra Pound ir prataria ironiškai: „Ar jūs žinote, kas yra phanopoeia ir jos dalys: rose white, yellow, silver*; saitus; concava vallis?***“ Ir Ezra Pound sušunka „aoi! aoi!“, o jo veidas išmintingo kino. Pro duris įeina Ženia. Ją lydi Nietzsche ir dainuoja ekstazėje: „Ariadne, aš myliu tave!“ Pro duris įeina Garšvos motina ir žiūri į ją paskutiniu žvilgsniu.

* Rožės baltumas, geltonis, sidabras (angl.).

** Šuolis, įlinkusi dauba (lot).

IŠ ANTANO GARŠVOS UŽRAŠŲ

Mano motina buvo bajoriškos kilmės. Ji turėjo herbą: skyde stačia žuvis. Bet ji nemėgo apie tai kalbėti, ir aš nesužinojau jos tikslios genealogijos. Nebent kad ji kilusi nuo Telšių.

Motina buvo mano pirmasis mokytojas (tėvas mokė aritmetikos). Ir vėl mudviem talkininkavo ta pati lempa žaliu abažūru. Knygos apipešiotomis nugarėlėmis, čia jau mano kaltė: neišmokęs pamokos, prailgindavau atsakymą liesų pirštų grybštelėjimais. Motinos balso gaidos išskrisdavo apvalios ir švelnios, o man atrodė, kad jei užmigčiau jų besiklausydamas, tai susapnuočiau mielą sapną.

Mano motina mėgo juodo aksomo suknius. Jos išryškindavo siaurą juosmenį, pilnas krūtis ir strėnas. Jos pirštai glamonėjo staltiesę, ir kartą vos neapverčiau rašalinės, ritmingų palietimų užhipnotizuotas. Prie pat širdies priartėdavo sieninio laikrodžio dūžiai, o raidės vadovėliuose mirguliavo dingusios šalies hieroglifais.

Aš prisimenu motinos pamokas. Tai buvo įspūdžiai žmogaus, kuris laikinai apsisistojo žemėje.

„Karalius užsivilko šarvus. Šarvų dirbėjai išliedino juose Ielijas. Karalienė verkė ir, kai ašaros krito į pilies grindis, drauge verkė freilinos ir pelės. Karalius išjojo. Ir ginklanešys išjojo. Ir riteriai. Gį gretimoj pilyje gyveno kitas karalius: Ir jis užsivilko šarvus. Šarvų dirbėjai išliedino juose liūtus. Karalienė verkė ir, kai ašaros krito į pilies grindis, drauge verkė freilinos ir pelės. Karalius išjojo. Ir ginklanešys išjojo. Ir riteriai. Žalioje lygumoje – du karaliai, du ginklanešiai, dvi kariuomenės susitiko. Kruviname mūšyje abu karaliai žuvo. Ir abu ginklanešiai. O riteriai grįžo į savo pilis. Ir prisiekė karalių sūnums, žadėdami kerštą. Karalienės augino karalaičius, freilinos – ginklanešius, pelės – peliukus. Tokia yra karų prasmė, mano berniuk“.

Ir vėliau tomis pačiomis gaidomis motina išklodavo įvykius ir datas. Aš sužinojau, kad žemėje gyveno Aleksandras Makedonietis, Kyras, Neronas, Atila, Karolis Penktasis. Bet man jie tebuvo karaliai, kurių šarvuose išlieti kitokie ženklai ir metai.

Pamokos baigdavosi netikėtai. Motina užvoždavo knygas ir valandėlę mąstė. Laukiau šių pauzių, lyg intermedijos į stebuklą. Kambarys, baldai, lempa sušvytėdavo. Kiekviena dulkė, net musės nuosėda – ryški ir reikalinga. Rankos, auksinis mano senelės žiedas, kurio nevalia nusimauti. Tai prilygtų piršto nupjovimui.

Ir motinos akys sudrėkdavo. Ji deklamuodavo eilėrašį. Kartais jis būdavo prancūziškas, kartais – vokiškas, rusiškas, lietuviškas. Nežinau, kodėl man įstrigo šis ketureilis:

*König ist der Hirtenknabe,
grüner Hügel ist sein Thron,
über seinem Haupt die Sonne
ist die grosse gold'ne Kron'!**

* Šiuo ketureiliu prasideda H. Heinės eilėraštis „Piemenėlis“ (iš ciklo „Kelionė po Harčą“):

Piemenėlis – čia karalius,
Sostas jo – žalia kalva,

Galimas daiktas, čia buvo kaltas istorijos karališkumas.

Egzistavo kažkoks Muznierovskis. Neprisimenu Muznierovskio. Prisimenu piktus tėvo žodžius:

„Žinau, mėgsti lenkus. Nusilenks, rankutę cmakt, cmakt, melagingi komplimentai, ūsai ištepti fiksatuaru, trubadūriškas susižavėjimas. O iš tikrųjų – kiaulystė, lova, šeimos ardymas. Muz–nie–rovs–kis. Neužmiršai?“

Motina maldavo akimis. Tėvas nematė manęs.

„Neužmiršai, a? Muznierovskj, a? Muznierovskiškus ūsus? Aš dvidešimt valandų per parą dirbau šeimos labui. Grįžtu namo, ponas ir ponია! Państwo. Ar davei Muznierovskiui?!“, surikdavo tėvas, ir mano širdies plakimas buvo garsesnis už visų laikrodžių tvaksėjimą. Rieškučios aštriabriaunių akmenų skendo dumbloje kūdroje. Dvejas kišenes prisikrovė mano tėvas. Vienoje žėrėjo briliantai, antroje trynėsi akmenys. Ir motina tyliai palikdavo kambarį. Bandžiau skaityti knygą, bet knyginiai žodžiai pynėsi su tėviškaisiais. „– – – Seni buvo laikai. Tada ir žmonės ne tokie buvo kaip dabar, ir gyveno kitaip. Fiksatuaru, fiksatuaru ru ru fikssss. Gausiai žemė tada derėdavo, girios knibždėdavo žvėrių, paukščių, ir žmonės tvirtesni, veiklesni būdavo. Muznierovskis, ar davei, daaaavei! Kitas jaunas šaiposi, cmakt, cmakt, fiksatuaru, seni žmonės, kuri, pramanūs – – –“

Mano akys šlapo, tekėjo nosis, šluosčiau ją kumščiu, ir knyginiai žodžiai išsigaubdavo, lyg pro padidinamąjį stiklą skaitomi.

„Eik gult!“, suspiegdavo tėvas, ir aš išnykdavau kamuoliu.

Muznierovskio istorija – – – Kartą, kai gulėjau lovoje, ji įslinko balta ir rami, pataisė antklodę ir sušnabždėjo:

„Mylėjau vieną žmogų, Antanukai. Ir išsiskyriau. Likau su tėvu. Nes tu esi. Nes – – – šeima. Gal, kai užaugsi, suprasi mane. Ir savo tėvą“.

„Aš visados mylėsiu tave, mama“, tariau.

„Mylėk, Antanuk. O dabar miegok. Labanakt“.

Daugiau ji nebekalbėjo apie tai, nors ir bandžiau ją išprovokuoti.

Ar kankinimas Muznierovski buvo ligos pradžia? Sunku atsakyti. Žymus psichiatras tvirtino, kad motina paveldėjo šizofreniją. Ir galas privalėjo būti. Visa nelaimė, kad tėvas ne tuoj pat reagavo ligai prasidėjus.

Nebepreisimenu tikslios datos. Taip atsitinka. Tarytum sveika motina būtų ateities svajonė, o sergančioji – nuolatinė dabartis.

Tuo laiku tėvas grojo Wieniawskio variacijas vokiečių kalbos mokytojai. Mokytoja buvo pagyvenusi našlė, kresna, klišomis kojomis, Goethės nosimi, juodais ir šiurkščiais plaukais. Ji man priminė išdarkytą rūbų šepetį, nes jos taukuota oda blizgėjo. Ir vis dėlto ji buvo gražesnė už mano motiną. Nesuprantu, kaip tai atsitiko. Kur dingo pailgas veido ovalas, šviesūs plaukai, drėgnos ir didelės akys, vešlūs blakstienai, siauras juosmuo, pilnos, bet nenudribusios krūtys. Kur dingo plastiškas besiilsinčios čigonės judesys, minkštas lūpų piešinio nutekėjimas, pirštų hipnozė, kai kiekvienas pirštas seka antrą, lyg besivejančios gaidos, įsimylėjusio j muziką kompozitoriaus

parašytos. Dar seniai tėvas atnešė ir pakabino sienoje didelę motinos nuotrauką. Ir motina paraudo, žvilgterėjo į tėvą keistom akim, ir tėvas, vienintelį kartą man bestebint, apkabino ją ir pabučiavo į lūpas.

Dabar ji buvo šlykšti moteris. Nutįso oda. Smakras, skruostai, krūtys nukaro lyg išmirkę baltiniai. Sukrekėjusios lūpos priminė nuospaudas. Sunkiai lingavo drimbąs kūnas ant išbrinkusių kojų. Šviesūs plaukai draikėsi raganiškomis kuokštėmis. Ir neplombuojamų dantų kiaurymės – juodavo kaukolės prisiminimu.

Ir vis dėlto ji tvarkė kambarius, lopė skalbinius, bandė bučiuoti mane užmiegantį. Jos kalba suprastėjo. Ji judėjo ir dirbo lyg nuteistas, kuris žino, kad mirs kalėjime. Jos vaizduotė atgydavo priepuolių metu. Jie buvo netikėti, ir kiekvieną kartą tėvui ir man atrodė – tai pirmasis. Pradžioje jie sutapdavo su periodais, ir kažkoks provincinis gydytojas žadėjo išgijimą, kai šie periodai baigsis. Gal tas pažadas, o gal neišnykęs sentimentas sulaikydavo tėvą nuo sprendimo.

Priepuolis. Pirmiausiai – praskaidrėjimas. Motinos akyse atgimdavo buvusioji švelnuma. Ir ji visa tarytum palengvėdavo. Kaip senutė; prisiminusi jaunystę. Matėme, ji nori išstarti kažką mielo ir ieško reikalingų žodžių. Tėvą ir mane gąsdindavo šitoji pastanga. Mudu laukėme. Tuoj prasidės, įvyks, nebegalima sustabdyti.

„Žuvys. Gražios žuvys. Sidabrinės“, tardavo motina, o jos pirštai judėjo. Sena ir nutukusi balerina rodė, kokios ji kadaise buvo grakšti. Jos žvilgsnis įsmigdavo į tėvą. Tėvas privalėjo atsakyti, nes žvilgsnis smeigdavo būtinumu. Tėvas bandė laisvai.

„Kokios žuvys, mamule?“

„Sidabrinės. Plaukia. Prisimeni?“ Motina sulaikomai ir paslaptینگai suprunksdavo.

„Aš visada sakiau, ji nemoka virti braškių uogienės. Braškės išsileidžia. Cukraus mažai dėjo. Mano teisybė?“

„Tavo, mamule“, tėvo žodžiai buvo bespalviai.

„Cha, cha. Mano teisybė, mano, mano, cha, cha. Archangelskas taip pat neteisinga. Turi būti Angelskas. Ten tėra sniegas ir mežginiai. Archangelų sparnai šitokie“.

Motina pakildavo ir iškeldavo siuvinį. Gal jau dveji metai jį siuvinėjo. Purviname drobės gabale – raudoni kryžiuokai, išsiūti netaisyklingais ornamentais. Šis gabalas reiškė staltiesėlę, klojamą ant naktinio staliuko.

„Teisingai. Archangelų sparnai šitokie“, beviltiškai sutikdavo tėvas.

„Tu manai? Taip manai? Manai, manai?“

Motina stovėdama laukė atsakymo. Atsakymas išspręs visatos prasmę. Ji žiūrėjo į tėvą, lyg jis būtų prisikėlęs numirėlis, kuris matė anapus.

„Aš įsitikinęs“, atsakydavo tėvas. Staiga motina nurimdavo. Sėsdavos. Ir prašnekdavo labai paprastai.

„Tu nemanyk, kad aš nežinau. Aš viską žinau. Tu groji vokiečių kalbos mokytojai. Tu groji, o ji mano, tu pirmą kartą groji. O tu anksčiau man grojai. Kvaila tavo mokytoja“.

Mano motina kikenos patenkinta ir laimėjusi. Kenksmingas prokuroras tēškė svariausiąjį argumentą, kaltinamasis bus nuteistas, visi prisiekusieji mintyse nusprendė.

Tėvas pašokdavo. Automatiškai sukdamas kabančiojo smuiko pusėn, bet nusigręždavo ir eidavo į duris.

„Tu palauk, palauk, palauk! Jei išeini, ir aš nesu tavo, imk savo drabužius, jie ne mano, ne mano!”

Dabar aš sugniauždavau pirštais savo veidą. Negalėjau šito matyti. Ir pabėgti negalėjau. Kojos prisisiurbė prie grindų. Gniaužiau pirštais savo veidą ir girdėjau žodžius.

„Tu kiši savo kūną į jos kūną, kišk, kišk! Te, imk imk!”

„Nutilk, nutilk!“, rėkė tėvas.

Raudonoje tamsoje klausiausi dueto. Šitaip dainuotų deginamieji įkaitinta geležimi. Viešpatie, kodėl buvau toks silpnas? Kodėl nemokėjau surikti garsiau nei juodu? Kodėl negalėjau raitytis grindyse? Buvau siaubo sutriuškintas. Tegalėjau atgniaužti pirštus ir žiūrėti.

Motinos suknelė ir baltiniai gulėjo išmėtyti. Mačiau gėlytes suknioje, rausvus marškinius, kojinių gniužulus. Audra praūžė, nudraskė skudurus ir užmetė ant motinos juodą ir trumpą apsiaustą, kuris kriukeliu susegamas apikaklėje. Apsiaustą iš mergautinių laikų. Rankomis motina prilaiškė skvernus. Prie durų stovėjo išbalęs tėvas. Buvo tylu. Paskutiniojo veiksmo uždanga skleidėsi iš lėto.

Šitas riksmas buvo galutinis. Vienintelio žmogaus, žūstančio žemėje. Ir vis dėlto aiškiai mačiau, kaip drebėjo motinos gurklys. Sena primadona ėmė aukštąją gaidą. Tėvo veidas pritvinkdavo krauju. Jis puldavo į rašomąjį stalą, ištraukdavo nikeliuotą revolverį su būgneliu ir vadžiojo tūta pagal smilkinį. Lyg barzdai skusti šepetėliu.

„Nusišausiu, nusišausiu!“ O motina rėkė. Tėvas, sviedęs revolverį, šokdavo prie jos, versdavo motiną į sofą ir mušė kumščiais. Apsiaustas prasiskleisdavo, mačiau savo motinos nuogą, riebę kūną. Ir dabar ji neberėkė, o staugė kaip skriaudžiamas žvėris. Ir tada aš bėgdavau į lauką ir šaukiausi pagalbos.

Paskui viskas vyko migloje. Raminą kaimynai; moterų aprengiama motina; tėvas, sukniubęs sofoje; balsai, kurie man aiškino, kad esu vargšas berniukas.

O sienoje kabojo smuikas. O ant valgomojo stalo gulėjo obuoliai ir kriaušės. Prie mūsų namo augo liepos. Jos kvepėjo liepos mėnesį. Mano draugai žaidė plėšikus ir detektyvus. Miestelio kine juokino Čarli Čaplinas, ir bažnyčioje giedojo kunigas pastatytu baritonu. Ir aš jau kitaip žiūrėjau į mergaites, skaičiau, svajojau. Norėjau gyventi. Kaip daugelis.

Pagaliau tėvas nusprendė. Buvau vienintelis, kuriuo motina pasitikėjo. Todėl įvykdžiau apgavystę. Įtikinau motiną: mudu važiuojame vasaroti į Palangą. Ji džiaugėsi kelione. Ji kalbino mane. Plepėjo, kad esu geras sūnus, kad man reikia daugiau valgyti, nes aš liesas. Ji klausinėjo mane apie mokslą, knygas ir draugus. Mudu važiuojame automobiliu, vairuotojas buvo įspėtas, jis tylėjo, mudu buvome vieniši draugai. Jai patiko plentas, medžiai, trobos, moteriškė su kibirais. Ji atrodė visiškai normali. Vakarejant įvažiuojame pro vartus ir sustojome prie raudonų plytų pastato, kuriame buvo užrašyta: „Psichiatrinė ligoninė“.

Vairuotojas, sanitarai ir aš vos išvilkome iš automobilio mano motiną. Ji nerėkė. Ji žiūrėjo. Turbūt šitaip žiūrėtų mirusiojo žmogaus siela, kuri pamatytų, kad aname pasaulyje tėra pragaras.

Ir šis motinos žvilgsnis man vaidenosi, kai mano mokytojai aiškino, jog visata sutverta kaip Gėrio, Grožio, Harmonijos ženklas, ir žmogus kaltas dėl savo nelaimių.

* * *

„Aš nepaskambinau jai laisvą dieną“, pasakoja Stanley.

„Yea. Nuėjau į namus. Durys buvo užrakintos. Nutariau lukterėti gatvėje. Ir laukiau dvi ar tris valandas. Ji grįžo apsikabinusi su tuo klerku. Aš paguldžiau jį per porą minučių. Ir po to atsiguliu su ja. Antrą kartą sugavau klerką jos kambaryje. Jis buvo apsilvilkęs ir spėjo pranerti. Ir vėl sugulėme. Palauk! Tuoj prisiminsiu. Psiakrew*. Teisingai ištariau?“

„Teisingai“.

„Matai, protėvių kraujas prašneko. Tebevaikštau pas ją. Psiakrew. Tu neįsivaizduoji, kaip gerai ji šitą – – – supranti? Kocham. Dziękuję. Yea“.

„O Mozartas?“

„Mozartas? Aš negaliu atsisėsti prie instrumento. Noriu išrauti klavišus ir sulaužyti lentas. Žiūrėk, mano rankos dreba. Vieną kartą man pasiūlė groti elektriniais vargonais tavernoje. Tėvas sirgo, reikėjo pinigų. Ar girdėjai šią siaubingą dėžę? Elektriniais vargonais groti užsakymus. Prakeiktas pragaras. Yea. Tarytum Bachas arba Handelis išprotėjo. Tavernoje greit įprantama gerti. Yea. Aš nebegrižau prie Mozarto. Teisingai. Jei negrižau, vadinasi, ne Mozartui skirtas“.

„Bet Joe – – –“

„Joe? Jis pradėjo Faustu, o baigs naktiniame lokale. Gerai, jei gerame lokale. Ar tu įsiklausei į jo balso tembrą, kai jis dainuoja išeinamoje? Stebuklingas girgždėjimas. Yra vilčių“.

„Tvarkoj, Stanley. Tu man atleisk, bet kodėl toks griežtas sprendimas?“

„Kodėl noriu nusižudyti? Aš niekuo nebetikiu. Ir nieko negaliu“.

„Tu esi neurastenikas“.

„Dėkui. Sakiau, mudu antrininkai“.

„Mes trise“.

„Kas trečias?“

„Moteris, kuri siūlė riešutus“. Stanley nusijuokia. Jaunuolišku juoku, baltais dantimis. „Šis miestas išprotėja“, galvoja Antanas Garšva.

Jau palieka kafeteriją rašytojai. Susikiša rankas į per ilgo palto kišenes Kafka ir išeina palinkęs. Ir, mojuodamas saulėgraža, išžengia Oscar Wilde. Dar kartą žvilgteri watchmano lėkštę Baudelaire. Ji tušča. Nebėra Baudelaire. Ir, droviai šypsodamosi, ima po ranka Rimbaud mergautiniai ružava Emily, dabar jis lengviau neša savo krovinį. Ir nusiminęs išsvirduliuoja Verlaine, jam neįpylė kavos, jo genijus neįvertintas. Ir išdidus palieka kafeteriją Ezra Pound. Jis įvertintas. Kurioje ligoninėje gydos Ezra Pound? Hitleriškai iškelia ranką Nietzsche, šūkteli „Ariadne, aš myliu tave!“ ir išnyksta duryse, kurias atidaro Ženia. Ir atbula plaukia Garšvos motina, ir gęsta paskutinysis žvilgsnis jos akyse.

„Nešok pro langą, Stanley. Nereikia. Neimituok Thomas Wolfe personažo. Ar žinai, kaip mirė Thomas Wolfe? Rėkdamas. Jam nuvožė galvos kiaušą, bet jo neišgelbėjo. Wolfui prieš operaciją nukirpo plaukus. Jo plaukai buvo tamsūs, gražūs, pasakoja jo sesuo“.

Stanley prašneka, lyg negirdėjęs Garšvos žodžių.

* Šunsnukis (lenk.).

„Ar žinai, kodėl delsiu? Sulaiko mano jaunystė. Aš gyvenu B Avenue. Ketvirtame aukšte. Laiptai aplūžę. Kambariai tamsūs. Vanduo nenuteka išeinamoje, kelis kartus trauki rankeną. Motina kažką murma lenkiškai. Tėvas miega ir girtas, ir blaivas. Ar žinai, kaip buvo linksma savaitgaliais? Kai grįždavau iš muzikos pamokų? Ką tu žinai! Tą mergaitę vedžiojau į tokią skylę ant kampo. Ledų valgyti. Tamsi skylė. Tikras rojus. Ausyse skamba Mozartas. Dėkuję. Bet vieną dieną nušoksiu. Spjaut į rojų. Ir į lovą. Tegul klerkas joje miega“.

„Tu nenušoksi, Stanley“.

„Manai?“

„Tu nori gyventi ir todėl šneki, kad nušoksi“.

„Nepažįsti Amerikos, Tony. Mudu antrininkai, kurie ką tik susipažino. Aš nesversiu „už“ ir „prieš“. Kaip jūs, europiečiai“.

Ir Stanley žvilgteri į laikrodį.

„Laikas eiti“, sako jis. Juodu atsikelia. Eina.

Ar mano jaunystė gali išgelbėti? Jei rašyčiau apie ją eilėraštį, turbūt pasakyčiau, ką ir daugelis. Tai būtų trapi ir švelni nostalgija. Pelkės. Eglės ir beržai. Nuvirtęs telegrafo stulpas. Vos pasivelkęs kuinas molėtu keliu. Kilnus melas. Tiesa nenustverinama. Nors – – – tuoj įslinksiu į tiesą. Ir up ir down, up ir down. Štai ir devintasis.

12

IŠ ANTANO GARŠVOS UŽRAŠŲ

Buvau dvidešimt vienerių metų, gyvenau Kaune, studijavau literatūrą, o pinigus pramogoms pasidarydavau lošdamas biliardą.

Tais metais Laisvės alėja modernėjo. Išnyko apskritų akmenų grindinys ir arklinio tramvajaus bėgiai. Gatvę užliejo didmiestiniu asfaltu. Praturtėjusi valdžia prismaigstė elegantiškų pusiaudangorėžių. Raudoni autobusai minkštai supo klubais spyruokliuojančias ponias ir smiliausius, meilužiškus ponus, jų vata iškimšti pečiai styrojo lyg ledlaužiai. Konrado kavinėje grįžę iš Paryžiaus dailininkai svaidėsi prancūziškais vardais ir valandomis gėrė vieną kavos puoduką. Knygynų vitrinose gulėjo nauji meno leidiniai, žurnalai, knygos. Valstybės teatras eksperimentavo puošniais pastatymais ir kuone kas savaitę skelbė žymiųjų gastrolierių pavardes. „Versalyje“ seksiniame šokyje vinguriavo nudėvėta mulatė, ir žinomas inžinierius permokėdavo jai už naktį. Puošėivos svaigo iš pasididžiavimo, užsirišę kaukiančių spalvų kaklaraiščius, už kuriuos permokėdavo kaip už mulatę.

Asfaltas įrėmino į skritulius jau senstančias liepas. Bulvaru išdidžiai žingsniuodavo gražiausieji Pabaltyje policininkai, flegmatiškai rūkė papirosus balti dešrelių pardavėjai, ir žymusis operos tenoras pražygiuodavo lyg Otelio scenoje. Prisisteigė apščiai alaus barų, su lošiamaisiais pinigų automatais, su kelintaeilių artistų, rašytojų, valdininkėlių klegesiu.

Ir naujoji Juozapota, kurią dabar šaukė madame Kukarekū, pusiau pamišusi senutė, nebekreipė dėmesio į „kiek daug ponų, kokie visi gražūs“, o šlepsėjo, šnekėdama pati su savimi, ryškios šviesos, naujų namų, asfalto, liepų, policininkų, dešrelninkų, puošėivų mirgėjime.

Ir kai sutemdavo, o patamsėjusių liepų aureolėje įsižiebdavo žibintai, į šaligatvius lyg iš atlaidų išsipildavo būreliai kekšių, kurių dantyse spinduliavo viliojanti kaina. Ir godžiai apžiūrinėjo jas „šlifuojantieji“ šaligatvius gimnazistai. Ir apsimesdavo jų nepastebį ledlaužiniai kavalieriai, besivedą į amerikoniškus filmus kandidates į žmonas arba meilužes, susišukavusias ir apsirengusias vakarietiškai.

O ilgaplaukis poeta ėjo bulvaru užvertęs galvą, lyg norėdamas įspėti žvaigždžių paslaptį. Jo profesinio kaklaraiščio galai ritmingai lingavo ant neskaltos „maniškos“, ir į batus jis buvo prisikimšęs kartono, nes puspadžiai seniai nusidėvėjo. Ir jo vaizduotėje lingavo sodžiaus svirtys, giedojo ankstyvieji gaidžiai, Laisvės alėjos liepos kvėpėjo galulaukės liepomis.

Tą vakarą buvau laimingas. Kelnų kišenėje žvangėjo keliasdešimt litų. Aš sučiupau auką iš Panevėžio ir numelžiau šį nuplikusį dvarininkėlį, tai pralošdamas, tai atsargiai ir neužtikrintai išlošdamas, vėl fatališkai pralošdamas ir pagaliau po kelių efektingų partijų, besižavintiems žiūrovams keikiantis, sužėriau į kišenę pinigus ir palikau dvarininkėlį, drebančiomis lūpomis besiurbiantį alaus bokalą.

Giliai atsikvėpiau Laisvės alėjoje. Dvi trys paros buvo mano. Ėjau iškėlęs galvą. Negalėjau užmiršti, koks puikus buvau šiandien. Mano pirštai ramiai sliuogė žalia gelumbe, mano akys tiksliai matavo nuotolius, lazda smogė taikliai, ir neįmanomi kamuoliai krito į krepšius.

Staiga pajutau naujieną. Silpnas drebulys bangelėmis ritosi stuburkauliu. Svaigo galva. „Aš keičiuosi?“, šovė keista mintis. Stabtelėjau ties kinu. „Laisvės alėja keičiasi?“ Atsirėmiau į vitriną. Bangelės tebesirito nugara. „Nuvargau belošdamas“, pagalvojau. Ir tuo metu pastebėjau Ženią. Nedidukę, švarią, sąžiningą, geros nuotaikos kekšėlę darbo metu. Stvėriau ją už rankos ir nutempiau į skersgatvį, į namo šešėlį.

„Atrodo, tu šiandien išlošei?“, tiriančiai paklausė Ženia.

„Išlošiau“, atsakiau.

„Nori manęs?“, vėl paklausė Ženia. Tylėjau.

„Man rodos, pirmiausiai tu nori išgerti“, nusprendė Ženia.

„Išpėjai. Lukterk čia. Užbėgsiu į krautuvę. Šiąnakt gersime raudoną krupniką“.

„Aš tave mėgstu. Ir ne už raudoną krupniką, tu pats žinai“, paprastai tarė Ženia.

„Tu neįsivaizduoji, o išsigėręs – nesikeiki. Šiandien būsi mano pirmutinis. Būsi patenkintas, katine“.

Pasirausiau kišenėse ir ištraukiau dviejų litų monetą.

„Imk, kad neužmirščiau. Turbūt jau dvi savaitės, kai esu tau skolingas. Dėkui“.

Ženia įmetė monetą į rankinuką.

„Tvarkoj, katine. Visados paskolinsiu, jei prireiks“.

Šituos žodžius ji pasakė šeimynišku šiltumu, ir aš perbraukiau ranka jos papurusius plaukus.

Vėl buvau Laisvės alėjoje. Naujas jausmas dingo. Gastronomijos krautuvėje nusipirkau degtinės, krupniko, cigarečių, šprotų, kumpio, sviesto, duonos, šokolado.

Aš prisimenu tą naktį. Liepų kvėpėjimą; savo lengvus žingsnius; Ženios ranką, kurią glaudžiau, lyg ji priklausytų sužadėtinei; liekną muziejaus bokštą; dangų, mėnulį, žvaigždes, Žaliakalnį; raktą, kuriuo rakinau duris. Aš mylėjau Jonę, ir šiąnakt laikinai mylėjau Ženią. Šis dvigubumas nekankino manęs. Buvau persikraustęs į kitą kambarį ir sumelavau Jonei: gyvenu padorioje šeimoje, ir ji negali užteiti. Mudu mylėjomės gamtoje ir mano draugo kambaryje. Aš apgaudinėjau Jonę, nes buvau

jaunas, stiprus, tikįs savimi. Aš gyvenau. Aš nuoširdžiai džiaugiasi. Tai nebuvo Palangos ekstazė, atmiešta gera vaidybos doze. Tai buvo jaunatvė. Šiąnakt – kekšlės Ženios draugystėje.

Rytą pabudau dešimtą valandą. Ženios nebebuvo. Ji mokėjo išnykti laiku. Mano kambarėlyje sumišo kvapai. alkoholio, valgio liekanų, išalsuoto oro. Pasiraiviau lovoje. Dvelkterėjo susijungimo aitrumu. Iššokau ir atidariau langą. Liepų kvėpėjimas persirito kambariu ir nuplovė naktį. Nusitvėriau kėdės ir iškėliau į viršų savo kūną. Trupučiuką drebėjo rankų riešai. „Viskas tvarkoj“, pagalvojau. Sutvarkiau kambarį, nusiskutau, išsimaudžiau, apsvilkau šviesiai pilku kostiumu. Išėjau į gatvę.

Man sunku prisiminti paskutiniuosius žingsnius. Vėl suvokiu, kad pasaulis keičiasi. Iš pradžių į akis brovėsi detalės. Funikulieriaus rankena nevalyta; priešais mane sėdi ponis, ir jos lūpų kertelėje – duonos trupinys; štai vienintelis liepos žiedas, vienintelis tarp tūkstančių; važiuoja autobusas, ir prie padangos prilipusi laikraščio skiautė; šis žmogus juodai nutepė geltonus batus. Ir man buvo keista, kad užrakinau savo kambarį, kad raktas kišenėje, kad įlipau į funikulierių ir išlipau. Ir kad tos keliolika minučių tebuvo blyksterėjusi akimirka.

Stovėjau Laisvės alėjoje. Prie „Maisto“ krautuves vitrinos.

Zoori! Duokite man Zoori! Mano piniginė pilna, esu dailiai apsirengęs, tokio stiliaus jaunuoliams šypsosi pardavėjos. Graži diena. Nusipirksiu knygą. Vartysiu ją pirmai pažinčiai miesto sode ir vėliau savo kambarėje. Šiandien paskaitos popiet, šįvakar nereikalingas biliardas, šįvakar sėdėsiu kine su Jone. Keliasdešimt žingsnių iki knygyno. Arti.

Zoori! Ar šis pasaulis – vadinosi žemė? Šis iššveistas stiklas? Ir namai, medžiai, Soboras, policininkai, žmonės, ar jie iš tikrųjų?

Aš surikau dusliai. Trumpas garsas išsprūdo, ir praeiviai galėjo nutarti, kad šis jaunuolis atsirūgo po vakarykščios nakties. Sugniaužiau kumščius, sukandau dantis. Jutau, trūkčioja veido raumenys. Norėjau iškelti rankas, rėkti visa gerkle. Prasiveržti į senąjį pasaulį.

Bet aš stovėjau atsišliejęs į „Maisto“ vitriną. Jos stikle mačiau savo veidą. Neryškūs kontūrai, pilkšva spalva, mechaniškas trūkčiojimas. Argi taip buvo prieš milijonus metų? Užia jūra, ropoja didžiuliai vėžliai, mano aštrūs nagai rausia drėgną smėlį. Sąmonėje – priešmirtinis nujautimas: mirtis – tėra durys į dar baisesnį pasaulį. Ten nustojava kūno, ten gyvena žemėje sukurti košmarai.

Zoori! Zoori, gelbėk mane!

Beveik bėgau Laisvės alėja. Lenkiau praeivius, pastūmėdamas juos ir neatsiprašydamas. Zoori, zoori, smigo žodis. Zimbė ausyse plonutėlės metalo strėlės. Jos vijo mane. Pirmyn, pirmyn. Pro šalį bėgo detalės, svarbios lyg sapne. Mėlynos mergaitės akys, prigrūstas portfelis. Ir akys, ir portfelis gąsdino mane. Tarytum būčiau išvydęs šmėklas, su kuriomis gyvensiu amžinai.

Šis psichiatras buvo žinomiausias Kaune. Sėdėjau priešais jį odiniame fotelyje. Išklausinėtas, išstuksentas, subadytas. Laukiau sprendimo. Žydiškas psichiatro veidas dvelkė svetimos rasės paslaptimi. Jis sukiojo pirštais plunksnakotį, jis dar nebuvo išrašęs recepto. Šioje pauzėje grojo užlanginiai garsai. Automobilių signalai; praeivių šūktelėjimai; fabriko švilpukas, atklydęs iš Aleksoto. „Uvertiūra“, pagalvojau. Sujudėjau fotelyje.

„Tebesijaučiate blogai?“, paklausė jis.

„Kažkas suveržia gerklę ir vėl atleidžia“, atsakiau.

„Netrukus praeis. Vaistai neišsivaikščiojo“.

Psichiatras pastukseno plunksnakočiu į stalą.

„Jūs, be abejo, norite sužinoti diagnozę?“

„Taip“.

„Ji nėra tokia baisi, kaip jūs įsivaizduojate. Ibseno laikai praėjo, ir paveldėjimas nebūtinai turi jus sužlugdyti. Savaime suprantama, jums reikia santūriai gyventi, aš brėžiu tai, bet aš nematau, kad jūs išprotėsite ar mirsite. Jūs – neurastenikas“.

„Ar aš pasveiksiu?“

Plunksnakotis nurimo jo pirštuose.

„Sunku pasakyti. Nesu ružavos medicinos adeptas. Bet bandysime. Tai, ką jūs man pasakojote, verčia mane atvirai kalbėti. Jūsų liga nėra galutinai ištirta. Jūs gi žinote, nervų centrai. Labirintai, kuriuose tebeklaidžiojame“.

Jis kažką sumurmėjo lotyniškai, ir aš jo nesupratau. Tada jis pasakė:

„Jūs mirštate ir vėl prisikeliate iš mirusiųjų“.

Psichiatras šyptelėjo, turbūt jis susižavėjo vikriu ligos apibūdinimu.

„Plaukiąs siaubas“, pridūrė. Ir pradėjo rašyti receptą. Užlanginiai garsai tebegrojo. Tebezvimbė ausyse nutilęs Aleksoto švilpukas. Du vyrai sustojo prie lango.

„Tu klysti. Banaitis nėra doras“.

„Netikiu. Vakar jis – – –“

Psichiatras uždarė langą, ir aš nebegirdėjau pokalbio. Padėjau ant stalo du banknotus.

„Noriu vesti“, man išsprūdo.

„Nepatarčiau. Būsit našta savo žmonai. Jei jums prireiks moters – – –“, ir jis nusišypsojo kaip ir anksčiau.

„Suprantu, profesoriau. Dėkui ir sudiev“.

„Po mėnesio atsilankykite. Sudiev“.

Išėjau į gatvę. Rankose laikiau sprendimą. Baltą receptą. Įsiskaičiau į žodžius. Bromo variantas. Įšvirkšti vaistai veikė. Buvau mieguistai ramus. Žmonės ir daiktai nebegąsdino manęs. Vaistinėje gavau rudą butelį su raudonu liežuviumi. Suvalgiau pietus „Metropolyje“. Ir, grįžęs namo, užmigau tokiu miegu, kuriame neegzistuoja sapnai.

Kai pabudau – vakarėjo. Už pusvalandžio pasimatymas su Jone. Mane kankino liepų kvėpėjimas, įsižiebią žiburiai Aleksoto pašlaitėse, vakarinė vėsuma, prislopintas tratėjimas gatvėse, mano stangrūs raumenys, geros Jonės akys, nuspręstas sakiny: „Aš vesiu tave“.

Aš surikau garsiau nei dieną prie „Maisto“ krautuvės. Užtrenkiau langą. Išgėriau bromo. Prietemoje stenėjau į sugniaužtus kumščius. Kol atslinko apmalšinimas.

– – – Dabar ji eina, stabteli ties paštu, žvilgteri į laikrodžio rodykles. Dvi minutės po devynių. Jis kiek vėluoja, galvoja ji, susiranda batų krautuvę ir apžiūrinėja naujausią modelį iš Šveicarijos. Penkiolika minučių po devynių. Jonė eina iš lėto, ir kiekvienas vyriškis yra jos laukiamasis. Dvidešimt dvi minutės po devynių. Gal jis serga, ji nueitų jo aplankyti, bet ji nežino jo adreso. Lygiai pusvalandis. Jonė grįžta namo – – –

Baigta, Antanai Garšva. Tu mylėsi Ženią ar kurią kitą, jei tau prireiks moters. Tu žaisi biliardą žymiai ilgiau. Sėdėsi karčemoje su koku plepiu draugu. Įsigilinsi į literatūrą. Žinoma, tu gali nusižudyti, jei galvoji: šitaip gyventi neįmanoma. Bet – – – tavo gyvybės instinktas stiprus, raumenys ištreniruoti, širdis sveika, plaučiai švarūs, virškinimas puikus. Baigta, ir pradėk iš naujo, Antanai Garšva.

Buvau sentimentalus tą vakarą. Gailėjausi savęs. Ir parašiau Jonei laišką. Skiriuosi, nes ji man mirtinai įgriso.

Praėjo savaitės, ir aš parašiau eilėraštį. Jis buvo koks dvidešimtas, ir aš nedrąsiai įėjau į Konrado kavinę, kurioje tikėjausi surasiąs pažįstamą kritiką. Kritikas sėdėjo vienas kavinės kertėje ir skaitė prancūzišką laikraštį. Mudu susipažinome „Versalyje“, ir aš paprašiau jį peržiūrėti mano eilėraščius. Kai jis grąžino juos, jo veide išskaičiau ironišką atlaidumą. Kritikas dėvėjo akinius, jo pajuodavusiame veide tįso rausvi šešėliai, jo sulinkusioje povyzoje tūnojo džiova. Tą kartą jis pasakė:

„Nori būti poetas?“

„Nori“, atsakiau.

„Visa tai ne tavo. Ieškai „klasiško“ vaizdo, metro, rimo. Tai maniera, jaunuoli. Tu esi kitoks. Šių niekų nerekomenduočiau rimtam žurnalui“.

Jis pastebėjo mano nusiminimą. „Aš nesakau, kad negali rašyti. Bandyk. Bet – — ne per daug pasitikėk vien technika. Poezija – reikli merga. Ji nemėgsta ir kombinatorių, ir impotentų. Tau turbūt sekasi biliardas?“

„Ne per blogiausiai“, pasigyriau.

„Taip ir maniau, perskaitęs šituos“, ir kritiką grąžino lakštų pluoštą.

Šiandien aš tyliai prisėlinau prie jo. Ir kai nusitvėriau kėdės, kritiką krūptelėjo, sublizgėjo akinių stiklai, jis padėjo laikraštį ant staliuko.

„Sėsk“.

Atsisėdau, glamžydamas kišenėje vienintelį eilėraštį. Jo akinių prožektoriai apšvietė mano ranką kišenėje.

„Vėl prirašei?“

Aš ištraukiau popieriaus lakštą.

„Tik vienas?!“, perdėtai nustebo kritiką. Jis paėmė lakštą, rūpestingai išlygino jį ir pradėjo skaityti. Jis skaitė žymiai ilgiau, nei tikėjausi. Juk eilėraštis buvo neilgas. Ir kai jis baigė, paklausė mane šiltu ir mielu balsu:

„Kas tau? Sergi?“

Pajutau, mano lūpos dreba, akyse renkasi ašaros.

„Nepagydoma liga“, atsakiau.

„Neblogas eilėraštis, – tarė kritiką. – Pasistengsiu, kad jį išspausdintų“.

* * *

Aukštas ir rudas žmogus įeina į tuščią keltuvą aštuonioliktajame. Jo veidas lyg iš arbūzo išpjaustytas. Halloweeno* kaukę užsimovė suaugęs. Pakilę lūpų kampučiai, apskritos ir bespalvės akys, išsipūtusi – genijaus ar vandenlige sirgusio – kakta. Jis plikas, ir antakių šeriai suaugę

* Spalio 31-ąją, Visų šventųjų dienos išvakarėse, Amerikoje švenčiama Halloween – su būrimais, kraupiomis kaukėmis, įvairiomis apeigomis ir žaidimais.

trikampiais. Jis apsvilkęs taškuotu sportiniu kostiumu, siauras švarkas sujuostas diržu. Rudasis šypsosi vienodai, o geltoni, stambūs ir smailūs dantys atgula ant apatinės lūpos.

„Žemyn. Įjunk Pass“, bespalviai įsako žmogus.

„Jūs – hotelio tarnautojas?“, klausia Garšva.

„Taip“.

Garšva spusteli Pass mygtuką, keltuvas sminga žemyn, jo negalima sustabdyti tarpiniuose aukštuose.

„Graži vasara“, pastebi žmogus.

„Labai“.

„Felix culpa jums netinka. Aš manau, jūs jau įžengėte į rudenį“.

„Jūs skaitote mano mintis?“, klausia Garšva.

„Truputėlį. Ir aš pastebėjau kai kurią disproporciją“.

„Manyje?“

„Visiškai teisingai. Jūsų dešinioji veido pusė kreivoka. Tiesa, kreivumas sunkiai pastebimas, bet nuotraukose – – – “

„Aš spyriausi sliuogdamas į šį pasaulį. Mane traukė replėmis. Gydytojas per stipriai spustelėjo, ir – – – todėl aš fotografuojuos rakursu“, nutraukė Garšva.

„Tai ir norėjau pažymėti“.

Rudo žmogaus rankos strazdanotos ir stambios.

„Jūs – airis?“, klausia Garšva.

„Aš nesidomiu savo praeitimi, nes neturiu jos. Štai jūs – kitas reikalas. O ne, aš nepriekaištauju, tai normalu, jūs sekate amžiną tradiciją“.

„Atsiprašau, bet – – – “

Žmogus žiūri į Garšvą. Patyręs kunigas, išmanęs apie nusidėjėlius.

„Per vėlu“.

„Kas – per vėlu?“

„O felix culpa quae talem ac tantum meruit habere redemptorem. Nepamiršote?“

„Negaliu“.

„Taigi“.

„Jei jūs prisimenate,– greitai aiškina Garšva,– jei jūs prisimenate, aš galvojau, aš galvojau, kai meldžiausi, aš noriu išlyginti“.

„Per vėlu“, sako žmogus, mostelėjęs strazdanota ranka.

„Jūs mėgstate svajoti apie Kristų. Ar Kristus kalbėjo apie savo praeitį?“

Kaip ilgai sminga keltuvas, nestabtelėdamas tarpiniuose aukštuose! Ir Garšva galvoja, kad šį žmogų jis norėtų matyti nuolatos šalia savęs ir nuolatos kalbėtis su juo.

„Tuomet velnias paėmė jį į šventąjį miestą, pastatė ant šventyklos viršaus ir jam tarė: jei tu Dievo Sūnus, pulk žemyn“, sako Garšva.

„Didybės manija jums nepavojinga“, švelniai taria žmogus.

Jis žvilgteri į skaičius. Jie neįsižiebia – tamsūs ornamentai palubėj. O keltuvas sminga žemyn.

„Jonės kojos baltais bateliais,– bespalviai sako žmogus.– Ir tėvas, stebįs Pažaislio vienuolyną. Ir motinos riksmas žūstančioje žemėje. Ir dvi lipnios, suglebusios vyšnios. Ir vienintelis eilėraštis suglamžytame popieriaus lakšte. Ir besišypsanti senutė“.

„Ir lioj, ridij, augo?“, su viltimi klausia Garšva.

„Vėlė, balta drobule apsisiautusi. Jūsų išganymas“.

„Aš surinksiu visas skeveldras“, prižada Garšva. Jis labai norėtų paliesti strazdanotą ranką, bet nedrįsta.

„Aš neužmiršiu jūsų“.

„Užmiršite. Mes jau lobby“, sako žmogus.

„Jau lobby?“

„Jau. Jūs prisimenate pasakaitę apie angelą ir naujai gimusį?“

„Ne“.

„Kai angelas atsisveikina su naujai gimusiuoju, jis paliečia pirštu jo veidą, kad atvykėlis į žemę neprisimintų dangaus. Štai kodėl tarp nosies ir viršutinės lūpos įspaustas griovelis. Jūsų veidas kreivokas nuotraukose. Suvokiate palyginimą?“

Garšva žiūri į žmogaus veidą. Halloweeno kaukė neturi griovelio.

„Jūs neturite griovelio, jūs neturite!“, sušunka Garšva.

„Zoori. Vienintelis žodis. Geras žodis. Svajokite apie zoori. Gera svajoti apie zoori. Ir – – – atidarykite duris“.

13

„Aš pasitikėjau juo. Jis stiprus. Jam sekasi. Jis nupirko mašiną, mūsų sąskaita banke auga, jis nužiūrėjo namą Jamaicoje. Aš negaliu skųstis. Jis atidus ir paprastas“.

„Ir tu gali ramiai svajoti apie Vilnių?“

„Nesityčiok. Žinok. Nebijau dirbti. Dirbau siuvykloje dvejus metus. Aš rytoj galiu dirbti. Tu netiki?“

„Atleisk. Tavo vyras. Suprask“.

„Suprantu. Buvau tau ištikima šias dvi savaites“.

„Tu – – –“

„Mes retai mylimės. Manau, jis netrukus manęs panorės“.

„Ir?“

„Nuspręsk“.

„Tu jį paliktum?“

„Taip“.

„Aš sutaupiau trupučiuką. Aš nupirksiu dar vieną sofą. Ši per siaura miegui. Ateik, aš lauksiu“.

„Jei aš grįšiu į siuvyklą, mane priims. Buvau gera darbininkė“.

Su savo mėlynu chalatu Garšva atrodė išvargęs ir sunykęs. Įsirėžė poakių raukšlės, nusviro lūpų kampai, jis lietė savo veidą drebančiais pirštais. Jis sėdėjo kėdsle, ir popieriaus lakštai ant stalo buvo suveržti guminėmis juostomis.

„Perskaitei mano užrašus?“

Elena gulėjo. Pilka moteriškaitė, apklotą antklode melsvu užvalkalu.

„Man skaudėjo. Nepyk. Aš – ne apie literatūrinę vertę“.

Ji nutilo.

„Groteskas?“, paklausė Garšva.

„Tu nervingas, todėl ir groteskas“.

„O tavo bajorų galvos?“, aštriai įterpė Garšva.

„Todėl mudu ir susitikome“.

„Du groteskai“.

„Mudviem reikia būti drauge. Tai nėra groteskas“.

„Tu nebijai šito – – –?“, paklausė Garšva, žiūrėdamas į suveržtus lakštus.

„Mudviem reikia būti drauge. Ir aš tau padėsiu“.

Garšva nustvėrė *White Horse* butelį.

„Negerk“, paprašė Elena.

„Bijau mirti, todėl geriu. Bijau mirti, todėl rašau. Bijau mirti, ryju tabletes. Viskas vardan mirti. Poetas Vaidilionis pasakė: medžiai, apaugę šungrybiais, – ironiški. Mano gyvenimas ironiškas. O taip, sėdi, sakysim, optimistinis rašytojas savo kabinete. Tikiuosi, pedikiūras tvarkoj, subtilus odekolono kvapas, atmosfera. Ištiesi ranką. Dramblio kaulo prespajė. Ištiesi ranką. „Mirusių sielos“ su Chagallo iliustracijomis. Ištiesi ranką. Platonas ir suplatonintas Dievas. Ir, jei nuobodoka, sienoje kabo Renoiras. Rojus žemėje. Ir kaip įdomiai išspręsta negriškoji kaukė! Ir parke nugėnėta žolė, išbaigtumas, harmonija. Mano atmosfera, atleisk, tėra sugadintas oras, jauki smarvė. Būčiau groteskas, jei kandidatuočiau į Platonus. Gal, jei įsitaisyčiau naktiniu sargu, gal ir išspausčiau Fausto pasakas vaikučiams. Kančia, ir kaip žavū, ar nėra groteskas? Van Goghas nusišovė laukuose, ir kokios žavios jo žydinčios vyšnios! Poe mirė nusigėręs, ir kaip žaviai kranksi varnas! Čiurlionis bėgo iš beprotnamio per sniegą, ir koks muzikalus žavumas pavasario sonatose! „Nužudykit mane, daktare, arba – jūs žmogžudys“, maldavo Kafka. Iš tikrųjų žavus šis žydukas savo baimių košmaruose!“

„Atleisk, tu pyksti, o tai – – –“

„Žinau. Ir prieštarauju pats sau. Ir pavydžiu. Ir esu nelogiškas. Teisingai. Aš tyčiojuos. Aš žaviuosi. Geriu, myliu. Nes patinka – gerti, mylėti, tyčiotis. Jei susirasčiau harmoningą tiesą – pralaimėčiau. Ir pralaimėsiu, nesuradęs tiesos“.

Du rausvi skritulėliai išniro Garšvos skruostuose. Jis išgėrė pusę stiklinės vienu gurkšniu. Jis stipriai spustelėjo stiklinę pabalusiais pirštais. Elena sujudėjo. Garšva pastatė stiklinę ant stalo.

„Tu gulėk. Man ramiau, kai guli čia. Būk“.

„Negerk“, vėl tarė ji.

„Būk“

Drėgna buvo lauke. Vėsoka. Ant ištiestos virvės karojo trisdešimt aštuoni balti chalatai, Garšva juos suskaičiavo belaukdamas Elenos. Gretimojo namo langinės buvo uždaros, ir iš tolimojo liejyklos kamino veržėsi į debesis plevėsuojuanti ugnis.

„Mano juvelyras tingi. Nesusiaurino karneolio žiedo. Mudu neaplankėme vagono Queens aikštėje. Mudu išėiviai, reikalingi anachronizmų. Tu – legendų, aš – neužbaigtų eilėraščių“.

„Ką sako daktaras?“

„Nieko aiškaus“.

„Kada aplankysi jį?“

„Ryt“.

Garšva staigiai persėdo į sofą. Jis atsirėmė rankomis į Elenos pečius.

„Tu nori gyventi su manimi? Būtų gerai. Aš nebegersiu ir mažiau rūkysiu. Pakeisiu darbo laiką, kad vakarais būtume drauge. Retkarčiais prašysiu tavęs: nueik į kiną, aplankyk pažįstamus. Aš rašysiu. Nebesityčiosiu daugiau. Man bus gerai su tavimi. Aš labai norėčiau ištarti keletą žodžių. Galutinių žodžių. Pačiam sau. Norėčiau parašyti ciklą eilėraščių, kur kiekviena raidė lyg neišskaptuojamas ornamentas. Aš ilgai dirbčiau, kad jie atsirastų. Man gerai su tavimi. Tu negalvok, šitaip plepu išgėręs. Aš visą laiką sergu šituo. Keletas brūkšnių marmure, štai ko trokštu. Nemirtingumo iliuzija? Tegul. Numirti su tikra iliuzija, tikras reikalas. Aš dėkosiu. Tėvui, motinai, pelkėms, semaforui, Jonei, mano priepuoliams, mano kritikui, knygoms, šlampančiai senutei, Ženiai, Vaidilioniui. Visiems. Jei tu manai, mudu galime bandyti, tai bandykime. Gal aš laimėsiu. Jei tu tiki manimi, tai būk. Jei ir tau esu reikalingas“.

„Aš myliu tave,— pasakė Elena.— Šiandien kalbėsiuos su vyru. Ir būsiu čia“.

„Nereikia. Aš pats paprašysiu jo skyrybų“.

Išnyko laikas. Sugniaužti pirštai, galutinis atnašavimas, nuožulnus slydimas žemyn ir laimėtas gyvuliškasi riksmas.

Ir nebūtis vienam laimėjusiųjų. Antanui Garšvai. Raumenys atsileido. Jo gęstančioje sąmonėje bepaliko dešinėsios rankos siluetas. Ir jis nejuto, kaip slysta nuo sofos žemyn. Jis dar nusitvėrė savo mėlyno chalato, o pirštai sugniaužė šilkinį skverną.

Antanas Garšva gulėjo ant gelėto linoleumo. Jo burna buvo praverta, ir iš jos sunkėsi žalsvos putos, nutekėdamos smakru ir lašėdamos ant fantastiškos gelės. Vyzdžiai išnyko vokuose. Jis vaikiškai surietė po savimi kojas. Gelto rankų ir kojų pirštai. Elena stvėrė savo suknią, įnirio į ją, nubėgo į virtuvę ir grįžo su kupinu vandens dubeniu. Ji palenkė dubenį ties Garšvos galva.

Plati srovė tiško ant nosies ir tekėjo veidu į grindis. Iš lengvo grįžo sąmonė. Iš vokų – vyzdžiai. Sujudo oda žemiau spenio, širdis pulsavo. Pirštai paleido chalato skverną. Antanas Garšva, Elenos prilaikomas, atsisėdo sofoje. Jis perbraukė delnu šlapią veidą. Iš narvelių išsiveržė prakaitas, kūnas sublizgėjo, lyg atleto, ištepto aliejumi.

„Batai,— ištarė jis.— Van Gogho batai. Mačiau juos. Van Gogho batai. Man buvo pikta. Purvini batai stovėjo ant stalo. Duok man cigaretę“.

„Lukterk. Išgerk vandens“.

Elena prisėmė vandens iš dubenio, ir Garšva paėmė stiklinę.

„Mano kelnių kišenėje rasi dėžutę. Duok ją“.

Jis rūpestingai atidarė dėžutės dangtelį, išbėrė ant delno du gelsvus celiulioido šovinėlius, sumetė juos į burną ir užgėrė vandeniui. Tada užsivilko chalata ir susiveržė juosta. Ištraukė nosinę ir nusišluostė savo veidą.

„Kaip aš atrodžiau apalpęs?“

„Tu gulėjai ant linoleumo. Parietęs kojas ir nusitvėręs chalato“.

„Tebūnie taip. Lyg veneciškas dožas, nusinuodijęs prie mylimosios lovos. Arba. Lyg nukautas žvėris mėlyno kraujo klane. Šitaip išspręstų romantikas. Dabar palik mane. Aš užmigsiu“.

„Koks tavo daktaro telefonas?“

„Nėra reikalo jam skambinti. Tai nebe pirmas kartas. Kai šitoks priepuolis praeina, daktaras nebereikalingas. Užmigsiu ir vėl būsiu sveikas“.

„Nenori, kad likčiau?“

„Ne. Keista psichinė reakcija. Noriu būti vienas. Tai padeda. Aš tau vėliau paaiškinsiu. Dovanok“.

„Ateisiu rytoj. Atvažiuosiu. Su daiktais“.

„Dar ne rytoj. Aš tau paskambinsiu. Gal aš būsiu pas daktarą. Paskambinsiu rytoj“.

Elena apsilvilo tylėdama, ir Garšva užsidegė cigaretę. Jis lengvai atsistojo ir pabučiavo Elena. Šiltomis gyvybe lūpomis.

„Būtinai paskambink rytoj“.

„Būtinai. Dėkui ir atleisk“.

„Myliu tave“, pasakė Elena. Ir išėjo.

Garšva įsipylė į stiklinę *White Horse*. Išgėrė. Žvilgterėjo pro langą. Trisdešimt aštuoni chalatai tebekarojo, langinės tebebuvo uždaros, ir plevėsuojanči ugnis veržėsi į debesis.

„Pirmas kartas. Pirmą kartą apalpau. Ką tai reiškia?“

„Ką?“, riktelėjo jis. Karšta ramybė palengva kuto jo smegenis.

„Kodėl nepasakiau jai, kad buvau beprotnamy? Kodėl neužrašiau?“

* * *

Apie dešimtą valandą prasideda spūstis. Jaunimo šokiai aštuonioliktajame. Linksminasi vaikinai ir merginos iš užuolaidų fabriko Brooklyne. Ne per seniausiai baigė puotą masonai. Jie baigė planingai. Ružavi seneliukai ir seneliukės leidosi žemyn, užsimaukšlinę margaspalves popierines kepuraites. Viduramžinį palikimą. Skambaliukai dzindzino virš solidžių galvų. Jie pūtė į kartonines dėdes, ir iš dėdelių iššokdavo nepadoriai rausvi gniužulėliai. Kai kurie bandė įmesti savo damoms į dekolte gumines varles ir driežus, visai kaip gyvus. Ir kvatojo.

Dabar kyla jaunieji. Jie kyla liūdni ir apsikabinę. Popierinių kepuraičių spalvos reinkarnavosi merginų sukniuose, auskaruose, dirbtinėse gėlėse, skruostuose ir antakiuose; vaikinių kaklaraiščiuose, sagtyse, kojinėse.

Jie veik nesikalba, jie kyla poromis ir žiūri vieni antriems į akis. Pasmerktieji šokiams. Jie stebi akis, lyg išsiskirdami. Pasaulis atsistojo ant galvos. Linksminasi nusileidžiantieji. Šie jaunimo šokiai – lėlių balius. Jis vyksta laidotuvių kontoroje.

Kai kurie kyla jau išgėrę. Jie rūko pigius cigarus, bando šnekėti, ir žodžiai tie patys, kaip ir fabrike. Užuolaidos iš nailono sukaupia savyje daug elektros ir, kai kabini jas ant geležinių lazdelių, elektra trenkia per pirštus. Yra tokios gėlėtos užuolaidos, ir kai jas karpai, kosi, nes krakmolo dulkės skraido ore. Ir labai smagios paprastos, baltos užuolaidos, žirklys rėžia jas greitai, ir darbo diena bematant prabėga. Visa tai Garšva sužino iš tų, kurie kyla be merginų.

„Taip, vaicine, ir tau nelengva“.

„Matyt, skilvis geras“.

„Taip, vaicine, rytoj vėl užuolaidos“.

„Mums nepasisekė, mes tik dešimtai valandai gavome salę“.

„Taip, fabrikas švenčia savo sukaktį. Mes nemokame. Bosai moka“.

„Naujas formanas* kimba be reikalo. Visi naujieji kimba“.

Kaip gražiai plevėsavo užuolaidos Cocteau filme! Ilgas pilies koridorius, atdari langai, vėjas ir baltos užuolaidos. Tos pačios, kurias bekerpant darbo diena greit prabėga.

Jaunimas iš užuolaidų fabriko. Lėlių balius. Užuolaidos – neišsprendžiamumo simbolis. kažkas sujudo anapus, ir pervertas krito Polonijus. Užuolaidos – išsprendžiamumo simbolis. Paskutinį kartą nusitvėrė užuolaidų Otello. Aš mėgstu užuolaidas. Jos gyvos, kaip ir lėlės. Jos amžinos savo minkštumu, ir lėlės – ta pačia išraiška. Subtilus derinys: lėlės, pakabintos ant užuolaidų. Teplevėsuoja vėjui pučiant. Liūdnos ir apsikabinusios poros. Dvejos širdys, pervertos strėle. Taiklus Kupidonas eina žalia pieva, jo kojos rausvos, o nagai perlamutriniai.

„Taip, vaicine. Nori cigarą? Imk“.

Pasaulis ant galvos. Kodėl jūs ne masonai, o masonai ne jūs? Ištįsęs vaikas, dar kupidoniškai rausvas, bučiuoja savo mergaitę į kaklą. Juodu prisispaudė prie sienos. Lėlė stebi skaičius pravėrus burną, ir Garšva laukia, kada girgžtels spyruoklės ir mergaitė ištars: „ma–ma“.

Jūsų aukštas. Aštuonioliktas, aštuoniolikamečiai. Bučiuokitės šokdami; bučiuokitės ant aksominių sofų, jos stovi hotelio koridoriuose, aš nematysiu. Ir pamirškite užuolaidas. Ave Caesar, vivantes te salutant!*

Keista. Liūdnos poros atsinešė viltį. Kiekvieną dieną, kiekvieną valandą esu vis turtingesnis. Aš pasirinkau puikų darbą. Net galiu įsivaizduoti, kad tyčia pasirinkau. Man nebereikia klampoti per lietu. Senutė atliko savo ir palaiminta pūva karste. Gera stovyklinė senutė. O poetas Vaidilionis rašo eilėraščius apie realų vaidilą, kurį pasiskolino iš romantikų, kuris niekad neskambino kankliais devyniolikto amžiaus melodijas kryžiuočių gadynėje. O poetas Vaidilionis kaišo į strofas Jerichono dūdas. Kad *Marche funèbre*** galėtų groti dūdų orkestras. Kuriame tik kornet-a-pistonas apytikriai groja.

14

IŠ ANTANO GARŠVOS UŽRAŠŲ

Šią DP stovyklėlę patupdė plynuose Bavarijos laukuose. Keturiuose barakuose, kuriuos sukaldė rusų belaisviams. Molėtoje žemėje. Kai mes eidavome po lietaus atsiimti maisto daavinio, mūsų brezentiniai batai aplipdavo sunkiai nuvalomais grumstais. Mums išdalino drabužius. Kanadoje atliko žalios girininkų uniformos, ir mes, nusiplėšę skudurinius ženklus, saugojome keletą nusususių

* Meistras (angl. *foreman*, pl. *foremen*).

* Sveikas, Cezari, gyvieji tave sveikina! (Lot.)

** Laidotuvių maršą (pranc.).

krūmokšnių, savo nerimą, alkanų žmonių pyktį, savo groteskišką davinį (kažkodėl su tualetinio popieriaus pertekliumi), savo tamsiai žalią viltį.

Ir rinkome komitetus. Ir šventėme savo šalies sukaktis. Ir įsikarščiau kalbėtojai šaukė: „kitais metais sugrįšime!“ Ir verkėme, kai šešiametė mergaitė deklamuodavo eilėraštį, kuriame atsikartodavo mūsų šalies vardas. Ir vakarais prie barakų susėdę vyrai traukė dainas, jose ritmingai pasikartodavo posmai, ir tirpo finalinė gaida. Ir man vaidenosi: tai šviesus ruožas, jį paliko krintęs meteoras, kuris ką tik sudegė.

Mes buvome sentimentalūs, išvargę, pavydūs, pikti. Ir seksualūs. Mes viliojome svetimą žmoną, mes mylėjome Volkssturmo* iškastuose grioviuose ir rytą užmiršdavome vakarykštį apsikabinimą. Dažnai skubų, bailų, nevykusį. Ir kai kurie, nusikratę praeities, prekiaavo obuoliais, brangenybėmis, benzinu, karvėmis, tarytum sudegintųjų pirklių vėlės įsikūnijo į juos.

Keturi barakai, sumesti į molėtą žemę. Geležies laužo krūvos (kadaise čia stovėjo lėktuvų angariai, kuriuos subombardavo) – mūsų vaikų žaidimo vieta. Brezentinių batų žlegsėjimas purve; tais metais dažnai lijo. Ir nenusibostančios kalbos, kuriose ateities kronikininkas tesurastų vieną pažymėtiną sakinį: „Kai aš gyvenau Lietuvoje – – –“

Du šimtai žmonių. 84 vyrai, 82 moterys, 36 vaikai.

Jau seniai neberašiau eilėraščių. Tiesa, aš tebesidomėjau naujausiomis knygomis ir žurnalais. Ir rašiau apie lietuviškąjį ir vokiškąjį teatrą, apie paveikslų parodas, koncertus, knygas. Šitaip sukrapštydavau markių, kurios man buvo reikalingos alkoholiui.

Mano patirtis ištobulėjo, ir pragaro kančios dabar man atrodė lyg tie Guliverio nuotykių milžinų krašte.

Apvaizda mane paskyrė lavonų stebėtoju. Aš jų prisižiūrėjau įvairiausiose padėtyse. Rytprūsiuose mačiau negyvą moterį, ji gulėjo šalia kriaušės medžio, aplipusio rausvais žiedais. Veimaro mieste žiūrėjau, kaip traukiamos iš rūsio suvirintos per bombardavimą karštame vandenyje uniformuotos mergaitės. Jų galvos išsipūtę, o veidų spalva buvo lyg tų ponių, kurios piknaudoja kvarco lempas. Prie Čekoslovakijos pasienio atsarginiuose bėgiuose mes užtikome prekinį vagoną, ir iš jo sklido smarvė. Kai jį atidarėme, suradome apie trisdešimt apipuvusių vaikų nuo trejų iki septynerių metų amžiaus. Taip ir nepaaiškėjo, kas juos užmiršo ant atsarginių bėgių. Vyriškos lyties suaugusiųjų lavonai man buvo neefektingi, tarsi būčiau patyręs duobkasys.

Buvau privilegijuotas ir gyvenau kambarėlyje su poetu Vaidilioniu. Neapkenčiau jo asketiško veido; giliai įsėdusių akių; kresno kūno; stambių rankų (šimtai jo protėvių rausė nederlingą žemę, ir jo pirštai per sąnarius buvo sulinkę lyg priešmirtinėje agonijoje); specialios šukuosenos, jo šiurkštūs ir juodi plaukai tyčia krito ant plačios kaktos; geltonų kojų nagų, kuriuos jis pjaustydavo virtuviniu peiliu; jo šventvagiškumo, kai jis prisėsdavo prie stalo ir rašydavo eilėraštį, sustingęs ir linkterėjęs, lyg kunigas per pakylėjimą.

Sekiau Vaidilionio populiarumą. Lietuviškieji laikraščiai ir žurnalai talpindavo jo eilėraščius pirmuose puslapiuose, ir dažnai žvelgė į skaitytojus rūstus veidas prasmingai sučiauptomis lūpomis.

* Taip buvo vadinami Antrojo pasaulinio karo pabaigoje hitlerininkų mobilizuoti Vokietijos piliečiai, kurie iki tol dėl senyvo amžiaus ar jaunumo netiko karo tarnybai.

Vaidilionį deklamuodavo aktoriai, mėgėjai, vaikai; jį cituodavo kunigai, stovyklų pareigūnai ir recenzentai.

Vaidilionis eiliavo sklandžiai. Jis aplaistė mūsų tamsiai žalią viltį rausvu izopu. Jis neužrašinėjo smėlyje tylios melodijos; nedegino mūsų lėta praradimo ugnimi; nesiblašė tarp šviesių vaikystės vaiduoklių; neieškojo pilies skaidriais langais, žibintų ir vežėčių auksinių. Vaidilionis ramino ir kėlė nuotaiką. Keliose suspaustose strofose prašliauždavo karo baisumai, bet tuoj pat šaukiąs ir galingas balsas (kartais Dievo, kartais kurio šventojo ar paties poeto) išsvaidydavo molėtoje žemėje marmurinius pjedestalus ir sustatydavo ant jų – mus. Siauromis kelnėmis, pilkais veidais, ranka rankon su praeities kunigaikščiais, romantiškais kaip užguitos tarnaitės svajonės. O ant aukščiausiojo pjedestalo stovėjo pats Vaidilionis. Vaidila ant uolos.

Ir aplinkui Vaidilionis meistriškai sudėstydamas rūpestingai surankiotą rekvizitą. Cinkveisinių Nemuną, nulakuotas kaimo svirtis, talismanišką tėvo pypkę, sudžiovintą maldaknygėje ramunėlę, žvaigždes prielankių angelų sparnuose, patriotiškai kaukiantį šunį.

Ir paskutiniuose posmuose vėl išdygdavo kunigaikščiai, šaukią mus į skaisčią ateitį. Mus, natūralius jų įpėdinius, karžygiškus lyg legendariniai vikingai. Mus – besidraskančius dėl kiekvieno dovanoto skuduro; mus – laukiančius išvežimo į užjūrius ir savo vaizduotėje besimėgaujantiems sofas stangriomis spyruoklėmis, nikotine išmirkusiomis cigaretėmis, kremu, kailiniais, šviežia mėsa.

Jau pirmas pasimatymas su Vaidilioniu buvo fatališkas. Kai įėjau į kambarėlį ir numečiau ant grindų liesą kuprinę, Vaidilionis sėdėjo ant sudedamos lovos ir rašė.

„Sveikas, estete Garšva“, tarė jis ir atidėjo taisyklingai išrašytus lakštus. Mudu buvome pažįstami jau Lietuvoje. „Sveikas, numirėli Vaidilioni“, atsakiau. Jis žvilgterėjo į mano batus, nuvalkiotus iki galutinio begėdiškumo. Atsisėdau ant taburetės.

„Šitie batai puse numerio mažesni. Todėl mano kojos dvokia. Atidaryk langą, nes kambarys prasmirs“, tariau.

Vaidilionis tylėdamas žiūrėjo į mano batus, ir aš pajutau gėdos ir susierzinimo mišinį.

„Paslėpk savo eilėraščius. Laikinai. Kol pravėdinsiu ir išplausiu kojas“, pasakiau, susikaupęs ties virvutėmis, vaizduojančiomis raiščius.

„Aš užjaučiu tave“, brėždamas priebalses, tarė Vaidilionis.

„O aš tave“.

Vaidilionis tęsė lyg nenugirdęs.

„Prieš eilę metų mudu aštriai susikirtome. Tu motyvavai savo nuomonę paradoksaus ir tarytum laimėjai. Tu nekotiravai moralės, idealizmo, gerojo Dievo. Tu garbinai tik literatūrą. Savo paties išrūgas, šiandien išdrįstu patikslinti. Prisimenu tavo ligą. Kiek tu parašei eilėraščių tremtyje?“

„Pabėgęs nei vieno“, tariau.

Aš atrišau virveles ir numoviau batus. Ir nykiai žiūrėjau į savo purvinus pirštus, smalsiai kyšančius pro kojinių liekanas.

„Kiek tu prirašei straipsnių ir recenzijų?“

„Daug“.

„Prausykla koridoriaus gale“, tarė Vaidilionis.

„Kai grįši – užkąsime“.

Aš ilgai prausiausi. Neapkęsdamas gausių vandens čiurkšlių. Jos glamonėjo mano odą, lyg iki žmogžudystės įgrisusios moters palietimai, kurių lytiškai esi reikalingas.

Kai grįžau, Vaidilionis buvo sudėstęs ant taburetės konservus, duoną, butelį burokinės.

„Kur tu basteisi? Po karo gyvenai privačiai? Man sakė redaktorai“.

„Man sekėsi. Aš tris mėnesius kasiau apkasus Rytprūsioje. Vėliau prie Čekoslovakijos. Ir pabėgau. Tepergyvenau vienintelį bombardavimą Veimare. Ir apsigyvenau kaime. Ten mane globojo tokia vokietė. Aš miegojau su ja. Aš apmėžiau jos daržą mūsų šeimos mėšlu. Pagaliau ji mane išvarė“.

„Už ką?“

„Per daug gėriau“.

„Tu bandysi į Ameriką?“

„Bandysiu“.

Vaidilionis sekė mano drebančias rankas ir lūpas, kai gėriau iš stiklinės burokinę.

„Tavo rankos virpa“.

„Dar nesu miręs. Kaip tu, pavyzdžiui“.

„Paiškink“, tarė jis ramiai.

„Vienoje stovykloje susibūrė jaunuoliai,– pasakiau, godžiai rydamas jautienos konservus. – Jie rašo eilėraščius. Jie skaito Eliotą, Pound, kitus. Jie susipažinę su Heideggeriu, Jaspersu, Sartre. Jie myli naująją tapybą“.

„Jie negabūs vakariečių epigonai“, įterpė Vaidilionis.

„Jie tiki poezija. Jų eilėraščiuose aš suradau ir meilę savo kraštui. Savo vaikystės meilę. Sudužusių žaislų meilę. Ir klausimą „kodėl?“ Ir norą išsilaikyti. Beje, kitoje stovykloje gyvena ir vienas tavo kolega. Jis eiliuoja „klasiškai“, kaip ir tu. Senelis Homeras patenkintas trina delnus Hade. Senukės moiros pagarbiai stebi jį. O tu – moiroms neįdomus“.

„Konkretizuok“.

„Tavo likimas nuverptas. Tu išrėki didžius žodžius apie praeitį, šviesius žodžius apie ateitį. Tu esi moralus ar apsimiti tokiu. Todėl meluoji“.

„Alkoholis jau veikia tave, – šaltai ir tyliai tarė Vaidilionis ir išgėrė gurkšnį burokinės. – Valgyk“, pridūrė.

Paskui atsikėlė ir susikišo rankas į kišenes. Jis stovėjo, ir aš žiūrėjau į sagas jo švarke. „Fanatikai ir jų pasekėjai įtempia ir raumenis, ir sielą“, pagalvojau.

„O kas gi pats toks būsi?“, paklausė jis mane.

„Aš laukiu“, tariau, šveisdamas konservų likučius.

„Aš žinau tavo išgyvenimus. Kartoju. Užjaučiu tave. Bet rezultatai liūdni. Tu nebegali rašyti. O bejėgiai pikti iš pavydo. Nors tu esi sąžiningas. Nerašai, kai negali. Gerbiu tave už tai“.

Aš stengiausi iš paskutiniųjų, kad nedrebėtų mano rankos. Ant gabalėlio duonos uždėjau mėsą, iš lėto kėliau ją prie burnos, iš lėto gėriau ir tuščią stiklinę laikiau prieš savo veidą.

„Ar galiu peržvelgti tavo naujausius eilėraščius?“

„Gali. Skaityk ir, jei nori, niekink. Bet įsidėmėk. Mane spausdina, skaito, deklamuoja. Ir sako. Aš palaikau viltį gyventi. Visos tautos viltį“.

Ir Vaidilionis padavė man prirašytus lakštus. Skaičiau, ir kraujas tvaksėjo smilkiniuose. Vaidilionis tebestovėjo, susikišęs rankas į kišenes.

Kai baigiau, padėjau lakštus ant žalios antklodės.

„Štai kur tipinga impotencija. Keturiuose eilėraščiuose – tris kartus įspaustas žodis Lietuva. Eilėraščių idėja: rasinis lietuvių kilnumas. Technika švari. Galėtum reklamuoti batų tepalą. Vaizdai nevargina. Savaime suprantama, kad miške tyresnis oras. Kas įkvėpė Vytautą Didįjį žalioje pievoje? Tu pats žaliomis kelnėmis?“

„Mano diagnozė teisinga“, tyliai tarė Vaidilionis, linguodamas galva.

„Linguok, linguok galva, populiarusis poete! Tave užmirš!“

„Tave jau užmiršo“, ramiai tarė Vaidilionis.

Aš nutilau. Ir tylėjau keturis mėnesius.

Jau gilų rudenį, kai lietus žliaugė be paliovos, stovykloje numirė senutė. Pirmoji, išrašyta į anapus barakiniame gyvenime. Senutė neturėjo ypatingų žymių. Ji uoliai lankydavo pamaldas, džiaugėsi dalinamu maistu ir mirė nuo širdies smūgio, nors skundėsi kojų reumatu. Buvo nutarta ją iškilmingai palaidoti, kaip pirmąją auką.

Keistu sutapimu mūsų stovykloje gyveno buvęs dūdų orkestro grojikas. Jis sukomplektavo orkestrą, nes Unros* direktorius, uoliai išgerias Ohio mėsininkas, padovanojo dūdas, kurias nusavino iš vokiečių. Dūdinis veteranas susirado kelis jaunuolius ir skubiai išmokė juos groti maršą „Du broliukai kunigai“ ir „Lietuviškų melodijų pot-pouri“, kurį dar Lietuvoje sudėliojo tūlas žydas. Gi senutės laidotuvėms tapo surepetuotas Chopino *Marche funèbre*, „desertas“, kaip išsireiškė kapelmeisteris, tebenešiojās tradicinius ūsus ir grojās kornet-a-pistonu.

Senutę apvilko juoda sukni, galestingos ponios pasiuvo ją iš įvairiaspalvių skudurų, kuriuos nudažė erzaciniais dažais, ir žalsvos spalvos dėmės skaidrino mirusios apdarą. Karstą sukalė stalius Rimšinis, parinkęs mažiausiai apipuvusias lentas iš tų, kurios gulėjo prie nebaigto barako. Iš didelės stovyklos atvyko kunigas, malonus ir droviai nusišypsąs, jei išgirdavo įprastinį keiksmą.

Mums reikėjo žygiuoti apie dvejetą kilometrų iki mažyčio miestelio didingu pavadinimu. Iki Königshafen. Buvo vidudienis, ir lietus nustojo lijęs. Mes išsirikiavome. Jaunesnysis skautas Povilėnas nešė kryžių. Šiltai apvilktas kunigas brido įsivėjęs į skolintus kaliošus. Kinkavo liesas arklys, kažkodėl riebiu pilvu, ir ant paprasčiausio švabiško vežimo kratėsi senutė. Ir ėjo orkestras, išdidus dūdų blizgėjimu.

Senutė neturėjo giminių, ir todėl pirmose eilėse žygiavo stovyklėlės pareigūnai ir aukšta žmogysta: ji nulaikydavo prakalbas, ir jos stebino daugtaškių gausybe. Ir – mes.

Kokį kilometrą ėjome darnioje tyloje. Dūdų orkestras dėsė. Kapelmeisteris ne per daug pasitikėjo savo kolegomis, jis sakėsi tik kartą nustebinsiąs. Tada ir vėl pradėjo lyti. Įstrižai teškėjo vanduo į mūsų veidus, į arklio ausis, aptaškė Nukryžiuotąjį, skauto Povilėno plaukus, o vandens klaneliai ant karsto nugaros teisilaikydavo sekundes, ir srovelytės tekėjo žemyn. Karstas buvo su plyšiais, platesne apatine dalimi, todėl lietus, be abejonės, mirkė senutės suknią.

„Senutė šlampa“, tariau Vaidilioniui, kuris žingsniavo prasmingai sučiauptomis lūpomis.

* Turima galvoje UNRRA (*United Nations Relief and Rehabilitation Administration*) – JTO Pagalbos ir atkūrimo administracija, veikusi 1943–1947 m.

„Nesityčiok“, iškošė Vaidilionis.

„Aš ir nemanau. Šalta oda ir šaltas vanduo. Nejauki jungtis. Kodėl negroja Jerichono orkestras?“

Kapelmeisteris mostelėjo ranka, ir grojikai, išsitraukę žalias nosines, nušluostė aprasojusias dūdas. Kaip čiauptai žlagsėjo kunigo kaliošai. Kelias tebebuvo molėtas, ir, man atrode, pajutau įsiurbiančią žemės trauką. Pro lietaus dangą artėjo miestelio bažnyčios bokštas. Aplinkui suposi nugrimzdę laukai, ankštas pasaulėlis, iš kurio bandėme išsiveržti.

„Dabar lietus tirpdo erzacinius dažus. Juodas skystis dažo nekaltos senutės odą. Gan rezultatyvus efektas. Juk laidotuvių juodas ženklas. Vis dėlto dangus toleruoja žmogiškuosius simbolius. Jei smarkiau lis, mes palaidosime negrę“.

Vaidilionis nusitvėrė mano petį. Jo šlapias veidas buvo kvailas įtūžimu. Aš cyptelėjau. Vaidilionis sušniokštė:

„Tu esi paranoikas. Tavo vieta beprotnamy“.

„Nusivalyk nosį“, atsakiau.

Staiga uždūdavo orkestras. Mes priėjome miestelio daržus, ir vasarinės būdelės išsirikiavo šlapiame nuogume. Chopinas skambėjo visu klaikumu. Naujokai pūtė į savo dūdas, nepataikydami nei į būgno taktą, nei į grasinantį kapelmeisterio lingavimą pusiauju. Jo kornet-a-pistonas raižė kelių metrų erdvelę, ir aštrūs melodijos brūkšniai nyko čia pat.

„Šis džiūsna baigia prisipjaudyti klarnetą“, tariau pusbalsiu.

Vaidilionis atitrūko nuo manęs. Chopinas pargriuvo. Jo lakuoti bateliai sudrisko, marškiniai susilamdė, jis neteko mezginiuotų rankogalių, jis sutepė moliu stilingą veidą, jo garbanos prisivėlė žvyro, jis rauduoja balsu. Jis persišaldė. Džiova? Ne, džiova lėta. Chopinas susirgo mirtinu plaučių uždegimu.

„Kiekviena karta išgyvena pasaulio galą“, tariau aukštai žmogystai, nulaikančiai prakalbas.

„Žvilgterėkite į kapelmeisterio ūsus. Jie nulinko“.

„Apie ką jūs, ponas?“, paklausė žmogysta.

„*Marche funèbre* geras Laisvės alėjoje. Žymų valstybės vyrą belaidojant. Išmirkusiai senutei pakaktų skautiškojo būgnelio“.

Aš apsisukau ir grįžau į stovyklą. Lietus lijo iki vakaro. Kaip vėliau sužinojau, laidotuvinėms pasislėpė miestelio karčemoje. Išbuvau vienas keletą valandų.

Aš rašiau. Ilgomis eilėmis. Mano smegenų grioviuose sruveno komplikotas kokteilis.

Sėdėjau savo guolyje apatinėmis kelnėmis, nes drabužiai džiūvo skalbykloje. Vedžiojau strofą po strofos, mačiau puldinėjančias raides, geltonus pirštus nuo švabiško tabako, Maironio fotografiją virš Vaidilionio lovos. Savo vaizduotėje pasistačiau totemą. Nežinomas kareivis, murkdoma senutė statulišku griežtumu koregavo mano žodžius.

Kažkur buvo daug šviesos ir vaikaus oro. Praeitame laike kitoks miestelis, kitoks Kaunas atsigręžė į mane. Aš ilgai ieškojau paslėptų durų purkštoje sienoje. Daug gumburėlių buvo joje. Per daug. Taip, buvau sąžiningas ir ilgai graibaliojau sieną, ieškodamas mygtuko. Bet aš jo neradau ir nusilpau. Aš sustirau prie užmaskuotų durų, ir man beliko aprašinėti monotonus gauburėlius, abstraktų, pasikartojantį reljefą.

Numirė naivi stovyklėlės senutė, mėgusi maldas ir pasaulėlio santvarką. Ir ją pašarvojo, įgrūdo į karstą su dažyta suknia, ir ją vežė lietuje, abuoją ir šlampančią. Švabiškų laukų pilkumoje,

groteskiškoje laidotuvių eisenoje man buvo leista krūptelti ir atsigręžti. Nekalta senutė spustelėjo jai vienai težinomą gauburiuką, ir durys prasivėrė. Dėkingumo nereikalaujantis totemas ištiesė ranką rodyklę, ir aš paklusniai įėjau savo puldinėjančių raidžių lydimas.

Aš dirbau savaitę. Vaidilionis netrukdė. Mudu persimesdavome tik būtiniais sakiniais. Kartais savo pakaušy, smilkiniuose, kaktoje jutau jo tiriantį žvilgsnį. Ir vis dėlto Vaidilionis buvo taktiškas. Aš dažnai pašokdavau ir bandžiau vaikščioti šiame lentiname narvelyje. Ir Vaidilionis išeidavo, ir dvi ar tris valandas buvau vienas.

Praslinko savaitė, ir mudu tylėdami valgėme žimių sriubą iš konservinių katiliukų. Po pagalve gulėjo prirašytas lakštas.

„Sūri sriuba“, netikėtai pratarė Vaidilionis. Jo plaukai, glotniai sušukuoti, krito ant kaktos taip vadinama „nepaklusnia garbana“, kurią jis kiekvieną rytą raitydavo tankiomis šukomis. Aliumininis šaukštelis jo žemdirbiškose rankose tebuvo titano pasityčiojimas iš žaisliškos civilizacijos. Asketo veidas? Šiandien mačiau valios, minios pagarbos ir vidurių užkietėjimo mišinį.

„Žirniai negerai. Išpučia vidurius“, atsakiau.

„Pradarysime langą. Šiandien neberašai?“, Vaidilionio žvilgsnis buvo tyras. Šį žvilgsnį jis naudojo estradoje, kai skaitė savo lyrinius eilėraščius.

„Tavo akys nekaltos šiandien. Lyg tosios senutės, kurią palaidojome“.

„Tu nepalaidojai“.

„Teisingai. Aš ją įamžinau. Savyje“. Aš mechaniškai atsikėliau, ištraukiau popieriaus lakštą ir padaviau Vaidilioniui.

„Skaityk. Tai pirmoji redakcija“.

Jis skaitė, ir aš stebėjau jo veidą. Jis sučiaupė burną trafaretiniu įtempimu, ir jo viršutinė lūpa išnyko. Nusileido šiurkštūs ir tiesūs blakstienai – kalėjimo pinučiai. Jis jau turėjo užtikti mano beviltišką klampojimą molėtu keliu, dūdų žviegimą, purviną Chopiną, lietu ir ramią, šlapią, išjuodintą senutę. Tolimoje šiaurėje – ėjo Kauno pastatai. Soboro drambliškos kojos mindė sprunkančius į šalis Šančių namelius. Šniokštė garvežiu raudonplytė Katedra. Ties Pažaislio vienuolynu styrojo sala. Joje stovėjo mano motina. Jos rankose – purvinas drobės gabalas, išsiuvinėtas kryžiuokais, ir virš jos – angelai ir archangelai. Angelų kariuomenė virš prarastojo Kauno. Naktį angelai byrėjo žiežirbomis, šviesios plaštakės įsmukdavo į Laisvės alėjos žibintus, ir nuo jų sparnų nutįsdavo ilgi šešėliai ant užledėjusio cemento. Ir ėjo nebylus dūdų orkestras. Blizgėjo mėnulio iššveistos dūdos, orkestrą vedė velnias, prie aksominių kelnių prisisiuvęs juodai nudažytą virvę. Ir paskui orkestrą lingavo karstas, jį nešė keturi švyturio sargai, ir karste sėdėjo besišypsanti senutė. Plaukė pilnatis, mano motina, Chopino mezginiai, žalias Nemunas, besišypsanti senutė.

Vaidilionis baigė. Nei vienas raumu nekrustelėjo jo veide. Viršutinė lūpa tebebuvo išnykusi. Jis gražino man popieriaus lakštą. Pakišau jį po antklode. Nusitvėriau konservinių katiliukų.

„Emu išplauti“, tariau.

Vaidilionis žvilgterėjo į mane. Pakilo kalėjimo pinučiai.

„Kaip manai pavadinti – aną –?“

„Ką reiškia – aną –?“

„Klausimą. Jei nori, visas eilėraštis tėra klausimas“.

Tylėjau, žvangindamas katiliukais. Lyg lėkštėmis aprašytame orkestre.

„Prastas reikalas. Nėpyk, daug prastesnis nei Kaune, kada valdei save. Nenorėčiau tvirtinti, kad pėdų trūkumas reikštų poeto smukimą. Bet tu žongliruoji vaizdais. Be prasmės. Tai – gudrumas, neurastenijos lydimas. Gali išjungti mano pažiūrą: mums nevalia dabar rūpintis vien savimi. Mums reikia rūpintis tauta. Aš nereikalauju iš tavęs epigonavimo. Rašyk apie save. Bet neužmiršk: intelektualinė neurastenija ir dekadansas – tolygūs“.

„Tu sklandžiai kalbi. Taškai, kableliai. Gaila, nemoku stenografuoti. Kitaip iškabinčiau tavo žodžius įsakymų lentoje“, tariau nebežvangindamas katiliukais.

„Tu stengies būti ironiškas. Ironija priklauso patologijai. Matei medžius, apaugusius šungrybiais? Jie ironiški. Bet ar jie sveiki?“

Ir Vaidilionis atsargiai paglostė specialią garbaną. Mano rankos kybojo, ir ant pirštų kybojo svarsčiai katiliukai.

„Mudu susirasime teisėją“. Aš siūbtelėjau katiliuku Maironio fotografijos link:

„Gal jį? Nors, bijau, jis nuteis tave. Kaip aktorių, kuris deklamuoja aktoriams. Tau reiktų deklamuoti Lietuvoje, miške. Tavęs klausytųsi pasiruošę mirti. Tavo patriotika būtų dar vienas ginklas. Čia tu esi saugus ir gauni atlyginimą. Tai nepadoru“.

Vaidilionio tyrame žvilgsnyje blyksterėjo žaibukas. Jis atsistojo.

„Vis dėlto aš gerbiu tave. Už techniką. „Ir b u s laisva Tėvynė!“ Pakeisk vienintelę raidę. „Ir ž u s laisva Tėvynė!“ Tavo technika nepalyginama. Žinai, tu man primeni vieną poetą. Zuiką. Prisimeni jį? Jūs abu cinikai. Nors, atsiprašau. Tu kvailėsnis. Netrukus įtikėsi, kad esi misionierius“.

„Lauk iš kambario! Lauk tučtuojau!“, suklykė Vaidilionis.

Aš paleidau kairįjį katiliuką į langą. Jis išdaužė drumzliną stiklą ir nukrito prie kojų buvusio generolo žmonai, kuri ėjo pro šalį.

„Paetai muūšasii!“, šaukė kieme generolienė.

Vaidilionis išlėkė pro duris. Aš prapliupau spazminiu, isterišku juoku.

Stovėjo lova, užklota žalia antklode su įspaustais užpakaliu įdubimais. Ir aukščiau, sienoje, kabojo Maironis. Nuėjau į prausyklą, mojuodamas konserviniu katiliuku. Koridoriuje grūdosi stovyklautojai.

Mane ilgai tyrė daktarai, bet nesurado pamišimo. Aš išsikėliau į kitą stovyklą.

* * *

Antanas Garšva šypsosi. Keista, kad užrašiau šitokius dalykus. Praleidau lygiai svarbius. Aš užmušiau žmogų, norėjau nusižudyti, mane mušė, išgyvenau be sąmonės Aukštojoje Panemunėje, Kauno ligoninėje. Visa tai išbluko. Bet kai ką reiktų prisiminti. Kas žingsniavo drauge. Aš užliejau mane supančią aplinką žaliuoju Toledo peizažu. Aš priartinau perspektyvą. Mano Juozapato pakalnė – kambario dydžio. Mano vaikystė, mano jaunystė – kambario dydžio. Buvau pernelyg niūrus savo praeičiai. Pasirinkau tą patį metodą kaip ir tie, kurie iš savo praeities išsunkė vien elegišką liūdėsį. Tiesa, mažai turėjau žėručių. Bet vis dėlto jie žėrėjo. Aš užakcentavau s p e c i a l ų požiūrį į s a v ą j ą realybę. Man ir daugiau buvo duota valandų, iš kurių galėčiau laimėti save. Gal j o s buvo svarbios ir būtent j o m i s reikia susirūpinti. Tada prisiminsiu ir tai, ką esu praleidęs. Toledo peizažas užliejo pasąmonę. Žėručiai sumesti į tamsiausiąją jos kertę. Atridenti juos reikia kaip raktelius, kurie užkriūtę

po spinta. Reikia išsitiesti grindyse, įtempti visą save ir ištiesti ranką. Kai turėsiu raktelius – atrakinsiu spintą. Dabar žiūrėjau į spintos neatrakinamumą lyg į neišsprendžiamas užuolaidas. Aš žvilgtersiu į spintos vidų ir, tepadedu man visi dievai, išspręsiu užuolaidas.

„O yea, nėra taip blogai. Keliasdešimt dolerių išsineši, Kartais gauni viršvalandžius. O tu dirbi viršvalandžius? Cigaretę?“

„Dėkui. Rūkysiu vėliau. Keltuve uždrausta“.

„Kvaila dėžė“.

„Kvailoka“.

Garšva įsideda cigaretę į kišenaitę. Noriu būti laimingas, gyventi noriu. Up ir down, keliasdešimt dolerių, laimė. Yra ir kontrargumentai. Būna dar blogiau.

Vėžys, priverčiamosios stovyklos, kankinimai, artimųjų mirtys. Ką reiškia mylimosios netekimas? Netekau Jonės ir prisimenu ją, kai mane užvaldo graudulys. Bet graudulys trumpai tetrunka. Tai savisaugos instinkto skydas. Išpažintis, po kurios maloniau gyventi kurį laiką. Šitaip nusigraudens ir Elenos prisiminimas. Aš rašysiu. Ir man belieka džiaugtis. Esu gyvas ir laisvas. Absurdinis žmogus, anot Camus? Tebūnie. Absurdinis žmogus, kuris pasikalba su Kristumi. Ir su filosofais. Galima. Filosofija taip pat menas. Tvarkoj. Žiūrėsiu į realybę kaip į medžiagą, iš kurios mano dvasia sukurs amžinybę. Kuri mirs su manimi ir į kurią žvilgterėjęs naujai gimęs sukurs naują amžinybę. Tai nesvarbu, kad nieko nemylėsiu. Labas, filosofe Spinoza! Eina gandas, kad tu puolei į filosofiją, nes praradai merginą?

Tvarkoj. Mano akys – žiūronai, pro kuriuos žiūrima atvirksčiai. Pasaulis nutolsta ir išryškėja. Aš galiu priversti akmenį dainuoti apie pavasarį. Galiu paliepti tulpėms skambinti gregorianišką prisikėlimą. Ir tegul ant dangorėžio stogo, mėnuliui šviečiant, stovi šventasis Antanas ir žegnojasi, nes lietuviškąją paskenduolę jam atveda du nusižeminę kaukai, apiplyšę ir besišypsą. „Šventasis Antanai, padovanok mudviem kelnytes, juk tu šventasis“. Ir tegul Stevenso tavernoje susirenka mano vaikystės draugai: mergaitė, ji liepė man šlapintis į medinį puodelį, mes žaidėme svečius, kurie geria arbatą; vaikinukas, su kuriuo daužėme telegrafo stulpus. Visos mano mylimosios, jas atves trys vyriausios haremo žmonos: Jonė, Ženia, Elena.

Ir Kristus. Mes pagarbiai Jį sutiksime. Atsiklaupsime ir bučiuosime Jo rūbo kraštą. Ir Stevens visiems įpils brangiausiojo scotch, žinodamas, kad butelys neištuštės. Ir sugiedosime giesmę. Apie vaikystę, gyvenimą, mirtį. Ir Kristus iššauks savo konkurentą Buddhą. „Labai gerai“, prašneks Buddha. „Esi laisva ir išmokslinta dvasia. Tu esi Dievo Sūnus. Ir aš išgersiu su Tavimi, nors už tai mane kankins košmarai nirvanoje“. Ir Kristus palies delnu Buddhos kaktą ir tars: „Ne, jie tavęs nekankins. Ilsėsis ramybėje, Buddha“. Ir Kristus tarėsiu Buddhui, kaip anksčiau prašnekusiam.

Tvarkoj. Aš sutalpinau savyje savo visatą. Praeitį, dabartį, ateitį. Bet nesu antžmogis. Aš – žmogėnukas, suvystytas į kartūninį purviną žiurstą. Kuris nori pašvęsti save išsiskakymui. Nepaisysiu užpatentuotos realybės. Nebijosiu auto da fé. Tegul mane veda basą, apvilktą geltona mantela, su įstrižu kryžiumi, tegul užkabina man ant kaklo ilgus škaplierius, o į rankas įspraudžia geltoną žvakę. Aš tikiu: manęs pasigailės amžinybės inkvizicija, ir jos sprendimas bus tolygus Giordano Bruno išrašytajam. „Nužudyti gailiausiai. Be kraujo praliejimo. Sudeginti gyvą“. Tvarkoj.

Ir pelkės būna gražios. Kai ryto saulė supasi ant eglyno keteros. Kai iš balų atošvaistinės strėlės skrenda į gilų dangų, strėlės svaido besilinksminančios pelkių vėlės. Kai ant pakraštinių kupstų linguoja asteniškos ramunės, sergančios mergaitės, kurios sveiksta pavasarį. Kai pempių sparnų mirgėjimas priverčia užsokti ant palangės, tabaluoti kojomis ir švilpauti. Kai manevrinis garvežys ūkauja lyg vaikas, žaidžias slapukais, ir bažnyčios varpai kybo čia pat, ant telegrafo stulpų, ir skamba nematomi. Dūžiai krinta į žaliuojančią žemę, ir žemė garuoja.

Garšva prisiminė tą džiaugsmą, kai naktinį tėvų staliuką pavertė altoriumi. Jis pristūmė staliuką prie lango, uždengė jį švaria staltiese, joje mirguliavo lelijos ir tulpės, motinos išsiuvinėtos. Jis susirado baltą žvakę molinėj žvakidėj. Jis apsisiautė vasariniu tėvo apsiaustu, ant kaklo pakabino rankšluostį, jo galuose lingavo raudoni kutai. Ir Garšvukas įžiebė žvakę. Blyški ugnelė virpėjo saulės šviesoje. Jis išskėtė rankas ir, lyg tikras kunigas prie tikro altoriaus, iškėlė galvą. Kristus buvo čia pat, nematomas kaip ir bažnyčios varpai. Keli Kristūs buvo čia pat. Pempių sparnai, varpų dūžiai, garvežio švilpukas, kupstų ramunės, blyški ugnelė.

Dominus vobiscum, ištarė Garšvukas.

Et cum spiritu tuo, atsakė.

Gloria, gloria.

Deo gratias, amen, amen.

Sūnau, pasaulio Atpirkėjau,

*Asperges me, gloria ir contiteor.**

Jo mišiolas buvo stora knyga „Patarimai virėjai“. Jis atmintinai kartojo lotyniškus žodžius, kurie jam buvo svetimi ir todėl paslaptingi ir gražūs.

Credo gloria,

asperges gloria,

Dieve.

Contiteor gloria,

et cum spiritu tuo.

Amen.

Dominus vobiscum.

Amen.

Kyrie eleison.

Christe eleison.

Amen.

* Čia pabirai tariami lotyniški mišių maldų žodžiai: „Viešpats su jumis... ir su tavimi... Garbė, garbė. Dėkojame Dievui... apšlakstyk mane... garbė... išpažįstu“.

Ir, kai Garšvukas nebeatsiminė kitokių lotyniškų žodžių, jis įjungė į maldą:

*Kristau, išgirk mus.
Kristau, išklausk mus.
Tėve, iš Dangaus Dieve,
Šventoji Dvasia,
Dieve.
Credo gloria,
contiteor gloria.
Amen.*

Et cum spiritu tuoooo – – –, pragydo jis. Garšvukui nebeužteko maldos. Jis nusimetė tėvo apsiaustą, užpūtė žvakę, kaklą apvyniojo rankšluosčiu, jis dar aukščiau iškėlė galvą ir uždainavo pilnu balsu:

Atskrend sakalėėėlis per žalią giree – – –

Palanga. Rami vasarvietė. Plati, lygi geltono smėlio atkrantė, kuria tebevaikščiojo poetas Maironis. Kreivos pušaitės, tolimos giminaitės tujų, iš kurių varvėjo geltoni sakai, ir juose sustingdavo amžiams įklimpę vabzdžiai. Nejudanti upė Rąžė. Medinės vilos ir nameliai, pasivadinę vilomis. Žvyru išberti takai. Dirbtinių uolų Lurdas su įamžinančiais fotografais. Dar iš caro laikų likęs Kurhauzas. Jame vakarais šoko, jame rinko sezono karalius, dažniausiai kokį aktorių, šokių mokytoją ar imtynininką. Pajūrio restoranas, kurio laiptelius laižė bangų putos ir kur prie staliukų rymojo rašytojai, dailininkai, porelės, vienas antras vienišasis. Jau apšiurę grafų Tiškevičių rūmai, išdidūs senatve, raudonomis rožėmis ir rožes laiminančia Kristaus statula. Medinė estrada pušyne, kurioje kariškas dūdų orkestras grojo pot-pouri iš „Traviatos“, „Persų mugę“ arba nepaprastai karingus maršus, juos komponavo raudonskruostis, apskritapilvis dirigentas, mėgstas juoką, moteris ir degtinę. Kopytėlė ant Birutės kalvos; kelios pušys Švedų kalnelyje. Pažįstamos iki smulkmenų įžymiosios vietos; kiekvieną vasarą tos pačios, kiekvieną vasarą tų pačių vasarotojų su pasiilgimu atrandamos. Ir saulė, ramiais vakarais prapjaunanti akiračio juostą ir visa nudažanti krauju, kas ir dera ramiam saulėleidžiui. Ir mėnulio takas naktimis į anapus, į tąją šalį, kurioje kadaise gyveno geltonplaukiai ir barzdoti vikingai. Ir tylus jūros dejavimas, ir niršulingas jūros ošimas. Ir žvaigždės, savaime suprantama, tos pačios, kurias stebi apsikabinusieji. Ir smėlys. Pakrantėje, kopose, takuose. Iškratomas iš apavo, nupurtomas nuo kūno, sausas ir drėgnas, geltonas ir rudas Palangos smėlys. Milijardai grūdelių, juos norėjosi nusivežti į miestą. Kad neužmirštum ramiausios vasarvietės Šiaurės Europoje. Palangos. Ir – tiltas.

Tą pačią vasarą, kai Garšva sakė prakalbą, dainavo, šoko, stebėjo medį, – jis plaukė aplinkui tilto iškyšulį. Tai buvo baigminis ratas. Ant tilto mirguliavo chalatai, maudymosi kostiumai, merginų kaspiniai plaukuose, guminės kepuraitės, spindinčios akys. Saulė sproginėjo virš susirinkusiųjų galvų. Vakar buvo audra, ir, nors vėjas nurimo, stambokos bangos spraudėsi pro išgraužtus tilto stulpus, putodamos dužo pirmąjį kartą ir, pusiau numalšintos, šliuožė skersos į moterų paplūdimį. Garšva žvilgterėjo į atvirą jūrą. Buvo skaudu žiūrėti į putų švytėjimą. Akiratis nuslinko Švedijos pusėn.

Pirmutinės, vos matomos bangos nyko danguje. Garšva norėjo apsisukti, bet išgirdo merginų balsus ir liko bežiūrijs į tyškančius vandenį, į atkaklų bangų norą išgraužti medinius tilto stulpus.

„Garšva nelaimės“, tarė aukštas balsas.

„Jis labai liesas“.

„Jo“, sutiko žemas balsas.

„Laimės Mažeika. Garšva ateis antras arba trečias“.

„Aš manau, Garšva neišlaikys, kai apiplauks iškyšulį ir teks kasti prieš bangas“, reziūmavo žemas balsas.

Garšva pasuko galvą. Dvi šviesios merginos, nudegusios ir akiplėšiškos baltų dantų žerėjimu, stovėjo netoliese. Dvi aukštos merginos, stangrios ir išdidžios savųjų kūnų pažinimu. Garšva išpūtė krūtinę ir praėjo pro šalį.

„O kaip įsivaizduoja!“, išgirdo žemąjį balsą.

Atsirėmęs į turėklus, laukė Mažeika. Trijų sezonų laimėtojas. Tipingas plaukikas, plačia krūtine, raumenų gniūžulais rankose, kojose, nugaroje. Jo rudi plaukai buvo išblukę nuo saulės, ir karingai kyšojo kuprota nosis, antakių šeriai, kvadratinis smakras, juodasis gintaras sidabriniam žiede. Ant grindinio sėdėjo ir masažavo savo kojas trečiasis varžovas. Gražus, tamsiaplaukis vaikinukas. Proporcingas, apskritas, nutekančiais raumenimis, juos dengė jaunų riebalų sluoksnis.

„Pasiruoškite!“, riktelėjo teisėjas.

Trijulė išsirikiavo. Šūvis, ir jie nušoko į bangas. Garšva panaudojo dar nežinomą jo konkurentams kraulio stilių. Jie plaukė iš jūros pusės, tilto iškyšulys gulėjo lygiagrečiai krantui. Buvo įmanoma plaukti krauliu. Reikėjo pranerti pro eilinę bangą, kad ji nenubloktų į tilto stulpus. Garšvos konkurentai plaukė krūtine, ir jis bematant pasiekė iškyšulio galą, vingtelėjo ir pasisuko priešinga kryptimi. Dabar prasidėjo tikroji kova. Kraulis nebetiko. Reikėjo irtis krūtine prieš bangas, jos negailestingai tempė į paplūdimį.

Garšva iškėlė galvą. Ant tilto, prie turėklų, stovėjo žiūrovai, įvairiaspalvė juosta akinančios saulės tviskėjime. Garšvai pasirodė, kad šviesiaplaukės merginos stovi greta ir moja rankomis. Garšva plaukė krūtine, giliai ir ritmingai kvėpuodamas, palenkdamas galvą, kai prasiveržusi pro stulpus banga norėjo jį nusinešti į krantą. Jis žvilgterėjo atgal. Mažeika artėjo. Kai Garšva lenkė iškyšulį, jis buvo taip toli ir staiga priartėjo. „Per silpni rankų raumenys“, sutvaksėjo mintis. Garšva juto baimę, tą vaikiškąją ir tą – į medį bežiūrint. Ir jis pamatė, kad žiūrovų juosta sudrisko. Kybojo rudas kūnas. Apskritą vaikinuką tempė virvė į viršų. Jis neišlaikė. Garšva vėl atsigrįžo. Užpakaly teplaukė Mažeika.

Garšva prisimerkė. Jis yrėsi į priekį, į tikslą, į kopėčias, kuriomis užlipama į tiltą. Jis nebejuto savo rankų, kojų, pilvo. Tebuvo galva ir sunkus, lėtėjas kvėpavimas. Ir noras pralaimėti. Pasisukus dešinėn ir riktelėjus „virvę, virvę!“ Bet Garšva tebeplaukė. Kaip toli buvo kopėčios, kuriomis užlipama į viršų? Toli buvo kopėčios. Nepasiekiamos amžiais.

Staiga jis pajuto dygsnį smegenyse. Kairėje, lygiagrečiai, plaukė Mažeika. Iš vandens ir putų išnirdavo raumenys, ir Garšva ryškiai matė prasižiojusią burną ir akių baltymus. Garšva plūduriavo vietoje, o Mažeika plaukė. Baisiai iš lėto. Nuslinko galva, pažastys ir šonkauliai, ir netrukus oranžinės kelnaitės ir kojos, išsiskeičiančios ir susiglaudžiančios žirkklėmis. „Jis mane lenkia“, suprato Garšva. Jis iškėlė galvą. Čia pat buvo kopėčios. Gal už dešimties metrų.

Tada Garšva giliai atsikvėpė ir nėrė po vandeniu. Jis juto. Turi rankas ir kojas. Jis žirkliavo greitai, o vanduo slėgė. Tada iškvėpdavo truputėlį oro ir vėl žirkliavo. Vandens klodai sunkėjo, nebebuvo oro plaučiuose, ir Garšva išnėrė. Prieš akis buvo kopėčios. Jis įsikibo į jas, bet nebe pajėgė užlipti. kažkas stumtelėjo jį. Salimais kybojo Mažeika.

„Neužlipi?“, paklausė jis.

„Ne“, norėjo ištarti Garšva, bet nebegalėjo. Pasaulyje nebebuvo oro, ir krūtinėje trankėsi širdis. Mažeika apkabino Garšvą, ir šitaip juodu užkopė į viršų.

Ir jau ant tilto lentų Garšva kelis kartus giliai atsikvėpė. kažkas apdengė jį chalatų. Pasaulis buvo žalias, vertė vėmti, ir Garšva norėjo užmigti, norėjo nebūti. Kūnas drebėjo smulkiu virpuliu. kažkas įbruko jam į rankas sidabrinę moters statulėlę ir ką tai pasakė. Ir tik po kelių minučių Garšva suprato, kad jis laimėtojas ir pralenkė Mažeiką puse kūno.

Namo jis grįžo su asistentais. Dvi šviesiaplaukės merginos ėjo iš abiejų pusių, ir Garšva joms pasakojo apie kraulį, naujausiąjį plaukimo stilių. Jei jūra būtų ramesnė, jis pralenktų Mažeiką penkiasdešimčia metrų. Kai jo basos kojos įsibėdė į šiltą kopų smėlį, jis suprato, kad laimėjimas linksmas dalykas. Jis apkabino abi mergaites per pečius, žaviai nusišypsojo ir tarė:

„Gal norite, kad judvi treniruočiau?“

„Norim, norim!“, sušuko aukštas balsas.

„Ryt susitikime pirmą ant tilto. Gerai?“, nusprendė žemesnysis ir paėmė iš Garšvos statulėlę, nes jam buvo nepatogu ją nešti.

„Tvarkoj“, sutiko Garšva seno meisterio tonu.

Trys šviesios galvos plaukė Palanga. Ramia vasarviete.

Būdavo ramios naktys ir Kaune, birželio mėnesį, kai vos pora valandų skiria sutemas nuo aušros. Tokią naktį Antanas Garšva, palydėjęs Jonę, grįžo namo Laisvės alėja. Jau užgeso vitrinų šviesos; aureoles skleidė bulvaro žibintai; senstelėjusios liepos sušvito lyg nusidažiusios moterys; ir nubluko spalvingos policininkų uniformos; ir balti dešrelių pardavėjai rideno savo dėžutes; ir Soboras dengė jau švintantį dangų. Kaukšėjo Garšvos batai. Nenupirktos prostitutės liūdno dairėsi skersgatviuose, į „Rambyną“ beviltiškai kopė du girtuokliai, juos stūmė žemyn petingas restorano tarnautojas. Tamsioje gėlių krautuvės vitrinoje laukė ryto rožės, ir žibintų šviesa, kaip alchemiko rankos, pavertė rožes stiklinėmis statulėlėmis, ir žieduose galima buvo įžiūrėti mirusiųjų moterų veidus. Prie Mickevičiaus gatvės solidus ponas šviesiu kostiumu rūkė papirosą ir laukė autobuso.

Soboras artėjo. Danguje geso vos spėjusios įsižiebtį žvaigždės. Antanas Garšva nepasuko į Mickevičiaus gatvę. Jis nutarė įkopti į Vytauto kalną ir pasižiūrėti į brėkstantį Kauno rytą. Jis aplenkė Soborą. Akmens masė prisiplojo prie žemės. Šioje nerealoje naktį, baltųjų šiaurės naktų giminaitėje, bizantiškoji jėga, mongoliškųjų kardų lenktumas, rusiškųjų vienuolynų snaudulys buvo sunkus ir susiskaldęs Dievas, kuris savo pavaldiniuose tematė sąmokslą. Laisvės alėjos kilimas vedė į Soborą, ir lengvi Kauno nameliūkščiai jam nešė nuolatines dovanas. Lyg Auksinės ordos chanui, kuris priėmė krikščionybę. Granitiniai laiptai, sunkios durys, kolonos, kupolas, kryžius. Gelsvas ketvirtainis. Jame meldėsi ir Maskva, ir Roma.

Antanas Garšva ėjo bulvaru, ir priešais laukė Vytauto kalnas. Tamsus, vasara kvepiąs. Šmėstelėdavo tušti suoliukai.. Dviaukščiai namai lygiavo šalimais. Už prospekto Alėja virto puošnios vasarvietės gatve. Garšva išgirdo verksmą. Jis ne tuoj pat susivokė, kur verkiama. Tokią naktį galėjo pravirkti ir vaiduoklis. Garšva buvo jaunas, ir jo vaizduotė lengvai nugalėdavo logiškąsias proto žnyples. Aukšti tonai, ritmingi ir skardūs, režė tylumą kalno papėdėje. Senas vaiduoklis pūtė į karklo dūdelę, išlaikydamas pauzes, ir jo dūdelė dejavo. Garšva sustojo. „Tai tema“, pagalvojo jis. „Man nesvarbu, kas verkia. Kuriame nors name atdaras langas, ir lovutėje pabudo vaikas. Man jis senas vaiduoklis, dar iš tų laikų, kai Nemuno ir Neries santakoje stovėjo sveikutėlė pilis. Jau išmirė vaiduoklio artimieji. Nusiskandino jo mylimoji laumė, nes nušiuo ir praretėjo jos auksinės kasos. Pasikorė pilies griuvėsiuose Lauksargis, jam atėmė laukus, jis mylėjo šį derlingą trikampį. Pasismaugė šilkinė skarele narsaus ir žiauraus kunigaikščio dvasia, jo plieniniai šarvai sutirpo, ir jis nebe pajėgė deginti ant laužo kryžiuočių sielų. Ir išprotėjo kunigaikštystės vėlė; ta pati, kurią mylėjo jaunas Šarūno karys. Ji nuklydo prie Raudonės pilies, apsisiautė balta drobule, ji vaikščiojo liepų parke ir dainavo tą pačią dainą.

*Vai žydėk, žydėk,
Balta obelėle,–
Vai žydėk, žydėk,
Sausa be lapelių!*

*Vai kaip man žydėt,
Baltai obelėlei,–
Vai kaip man žydėt,
Sausai be lapelių?“*

Verksmas sklido čia pat. Antanas Garšva žvilgterėjo į paskutinį Alėjos suoliuką. Ant jo gulėjo kažkas balto. Tai buvo kūdikis. Žmogėnuką įvyniojo į purviną kartūninį žiurstą. Žvaigždžių šviesoje raukšlėjosi gelsvas veidelis. „Gudri kombinacija. Vaikas paliktas turtingųjų kvartale“. Garšva paėmė jį ant rankų. Artėjančio ryto vėsumoje Garšva juto, kaip šyla jo rankos. Pamestinukas nutilo. „Atrodo, jį neseniai maitino, ir jam netrūko motiniškos šilumos. Kur aš jį dabar dėsiu? Senas vaiduoklis įbruko man vaikelį? Nesąmonė. Čia reikalas rimtas“. Garšva prisiminė, kad netoliese, Gedimino gatvėje,– policijos nuovada. Jis grįžo, atsargiai laikydamas ramiai alsuojantį žmogėnuką. „Šitokį turėsiu, kai vesiu Jonę. Kai būsiu žinomas poetas ir gausiu valstybinę premiją. Kai imsiu jį ant rankų, jis nebeverks. Tai nėra miesčioniška. Tai misteriška. Daug laiko praėjo, kol susiformavo žemė, žolės, įvairūs dinozaurai, Laisvės alėja. Tai neišaiškinamas ir tikras reikalas. Aš mylėsiu Jonę ir girdėsiu verksmą, ir girdėsiu juoką. Ir matysiu išmintingą savo vaiko veidą. Išmintingą, nes jis dar nieko neišmano. Tokį burbulą, kurį bestebint parašomas optimistinis eilėraštis. Galimas daiktas, aš tapsiu originalus ir išgarsėsiu. Kad išgarsėtum šiame amžiuje, reikia rašyti optimistinius eilėraščius“.

Antanas Garšva įėjo į nuovadą. Dežuruojąs policininkas kažką rašė.

„Radau“, tarė Garšva, laikydamas žmogėnuką prie pat veido, lyg suskilusią porceliano vazą.

„Ant suoliuko, prie Vytauto kalno“.

„Kad jį kur velniai griebtų!“, tēškė policininkas.

„Jau antras šianakt. Vėl kokią žydo tarnaitę užpjovė kareivis. Padėkite jį ten, ant stalo. Surašysime protokolą“.

Kai Antanas Garšva išėjo į gatvę, jau švito. Jis pasirinko tiesiausiai kelią į namus. Jis kopė Aušros taku. Apačioje gulėjo Kaunas. Iš melsvos prieblandos dygo Katedra, Tilmanso fabrikų kaminai, Nemuno vingiai, Linksmadvario pakriaušės, rausvas dangaus prisikėlimas. Traškėjo papuvę laiptai. Baltai nutinkuoti nameliai tūnojo medžių apgaubti. Vis labiau švito. Garšva stabtelėjo viršutinėje Aušros tako aikštelėje. Jis atsirėmė į vos besilaikantį turėklą. „Noriu vesti Jonę. Noriu vaiko. Noriu eilėraščių. Noriu pinigų. Noriu garbės. Noriu būti laimingas. Gyventi noriu“, galvojo Garšva, tarytum jis būtų paleidęs iš tinklo auksinę žuvelę, ir ši nusprendė tučtuoju įkūnyti jo norus.

PABAIGA

Kai Antanas Garšva atidaro duris ir išleidžia merginą skaudžiai raudona suknia, jis mato Eleną. Ji apsilikusi pažįstamu pilku kostiumėliu, tinklas nuo pilkos beretės užleistas ant veido, ir jos kojines tvarkingai užmautos. Ji kalbasi su O'Casey.

„Elena!“, sušunka Garšva. Juodu išgirsta ir eina į keltuvą. O'Casey klausia šypsodamasis:

„Juk ne per daug keleivių, Tony?“

„Ne per daug“, lūpomis atsako Garšva.

„Aš laikinai išimu devintąjį. Eikite į septintąjį ir pasikalbėkite. Kai bus darbo – šūktelsiu“.

„Dėkui, O'Casey“, prašnabžda Garšva.

„Dėkui, mister O'Casey“, sako Elena.

„Visada pasiruošęs Jums patarnauti, madam“, ir jis atidaro septintąjį.

„Vis dėlto važinėk, Tony. Supranti, jei menedžierius – – –“

„Suprantu. Dėkui“.

Garšva spusteli rankeną, ir juodu kyla.

„Gražus keltuvas“, sako Elena.

„Taip. Nes ir hotelis gražus“.

„Man truputėlį zvimbia ausyse“.

„Šitie keltuvai greiti“, sako Garšva ir sustabdo keltuvą septynioliktajame. Jis neatidaro durų. Jis žiūri į Eleną.

„Tu atėjai. Gerai. Tu atėjai. Pakelk tinklelį“.

Ir Elena pakelia tinklelį, ir jis atgula ant beretės viršaus. Garšva stebi artimą veidą.

„Tu atėjai“, kartoja jis.

Juodu nejuda.

„Kodėl nejleidai manęs?“, klausia Elena. Garšva tebežiūri į mylimą veidą. Tos pačios akys, lūpų vingiai, tas pats lūpų dažas, lengvas pudros sluoksnis. Matinės lempuotės šviesoje ji stovi atėjusi iš prarastojo pasaulio. Baldovinetti madona. Laikas apsisuko, praeitis grįžta. Nebereikia klausytis kumščių dūžių į uždaras duris. Žingsniai tolsta laiptuose, pilka moteriškaitė eina gatve ir išnyksta už

posūkio. Praeitį tebegrįžta. Garšva kaire ranka apkabina Eleną, priglaudžia ją ir bučiuoja į lūpas. Iš lėto, minkštai, lyg motiną. Stebuklas įvyko. Ir stebuklas švelnus kaip Elenos lūpos, veidas, kūnas, alsavimas. Ir tuo pačiu metu, nežiūrėdamas į lentą, Garšva perjungia mygtukus. Juodu leidžiasi žemyn ir sustoja dvilyktame.

„Atleisk,– sako Garšva.– Neįleidau tavęs. Tu pati žinai, ką jutau, kai neįleidau. Tu žinai, kodėl. Bijojau savo ligos. Atleisk man. Aš myliu tave. Labai. Aš persistengiau, Elena. Bet dabar esu tikras. Aš pasveiksiu. Tikiu, aš pasveiksiu. Ir būsiu su tavim. Žinau, apgavau tavo vyrą, dar kartą kalbėsiuos su juo. Galutinai. Ir tu būsi mano, aš tikiu, tu būsi mano, jei atėjai čia, į keltuą“.

„Būsiu tavo“, sako Elena, ir juodu vėl kyla į viršų. Iki septynioliktojo.

„Kai susitiksimė, išpasakosiu viską. Per daug minčių. Per daug skeveldrų. Per mažai laimės“.

Pilka moteriškaitė ir 87-asis su uniforma. Blizga tuščios, išpoliruotos keltuvo sienos. Praeitį tebegrįžta. Visos moterys sugrįžta. Visos vienoje.

„Tu nežinai, kaip bijojau. Tu sergi, tu nemyli, tave išvežė į ligoninę, tave pervažiavo mašina, tu susiradai kitą moterį“.

„Aš prašau tavęs, ateik, vėl ateik į mano kambarį“, sako Garšva ir spusteli rankeną. Juodu sminga žemyn ir sustoja šeštame.

„Ryt aplankysiu daktarą. Poryt mano laisva diena. Ateik poryt. Anksti. Labai lauksiu. Tu ir nežinai, koks esu laimingas. Poryt mudu išgersime, o ne, nebijok, truputėlį, ir mylėsime daug. Ir, jei mudviem nepakaks, aš gausiu keletą dienų atostogų. Ir – – – aš manau, atleisk, tau laikas eiti. O’Casey geras starteris, bet nenorėčiau per daug išnaudoti jo gerumo. Šiandien jau antrą kartą jis man padeda“.

Kai juodu nusileidžia žemyn, Elena klausia:

„Tu nebuvai pas daktarą?“

„Kartą. Ir nenuėjau antrąjį, nors jis liepė“.

„Nueik rytoj. Gerai?“

„Jau sakiau, nueisiu“, ir Garšva atidaro duris.

Kai O’Casey priartėja, Elena ištiesia jam ranką.

„Aš žinau, Amerikoje neatsisveikinama rankų paspaudimu. Bet aš jums labai dėkinga. Šiandien – –“, ji nebaigia ir nusišypso. O’Casey ima jos ranką ir bučiuoja.

„Aš kilimo airis, madam. Aš gerbiu europėjinius papročius. Ir geriausios sėkmės“. Ir O’Casey diskretiškai pasitraukia.

„Tu nuostabi šiandien“, sako Garšva.

„Ir tavo kojinių tvarkingai užmautos“.

„Galvojau apie tave. Sudiev. Būsiu poryt“.

„Sudiev“.

Ir Elena eina. Tamsiai raudonu kilimu. Išbaigta smulkiu proporcingumu, lyg ją sutvėrė moteriškas dievas. Ir ji išnyksta už kampo, ir jos nebėra.

O’Casey prieina ir klausia:

„Kas ji?“

„Mano sužadėtinė“.

„Maloni moteris. Ir žavi“.

„Dėkui, O’Casey“.

Ir O’Casey pliaukšteri delnu Garšvai per petį.

„Grižk į devintąjį, Tony. Ir nusišluostyk lūpas, jį nudažė tave“.

Devintasis kyla, devintasis sminga. Ekspresas nuo dešimto iki aštuoniolikto. Jūsų aukštas, prašau, dėkui mygtuką, dėkui, prašau. Įsižiebia žalia strėlė, Antanas Garšva ištiesia ranką balta pirštine, baigta, mes kylame. Ranka rankena. Viršuje mirga aukštai. 1, 2, 3, 4, 5, 6 7, 8, 9, 10, 11.

Puikus up ir down. Šitaip skrajoja susitikusieji anapus. Vaikiškieji aitvarai, vasarinės plaštakės, planetos, pienių pūakai. Šitaip skrajoja pasaka, rimčiausioji nesąmonė, kuri tik žmogui priklauso.

Prašau, dėkui, svečias išeina, ranka rankena, kylame kažkas sustabdė keltuvaž, durys atsidaro, svečias įeina, kylame. Kylame, kylame. Aštuonioliktasis, prašau. Visi išeina.

Blizga tuščios, išpoliruotos keltuvo sienos. Adomas ir Ieva sugrįžo į rojų. Nėra jame fantastiškų gėlių, taikių panterų, dviprasmiško žalčio. Suspaustoje erdvėje, tarp plastikinių sienų, matinei lemputei ir aukštų skaičiams šviečiant, du pirmieji žmonės stovi susiglaudę.

Laukiame raudono kvadrato ir žalios strėlės. Ir leidžiamės. Leidžiamės, leidžiamės. Tas pats ritualas. Up ir down, up ir down.

Esu keltuvinis angelas operetine uniforma. Šitokios rūšies angelai linksmi nusiteikę. Jų užpakaliukai rausvi. Jie išdrįsta patį Dievą timptelti už skverno, kai Jis sprendžia tragiškąsias visatos problemas. Ir Dievas atleidžia nusišypso: „Ė, jūs vaikinukai, marš pas Švenčiausiąją Panelę, tegul Ji išduoda jums po riestainį Mano Vardu“. Ir angelai skrenda būriu, žnaibydami vienas antrą, ir danguje sklinda neapsakomas triukšmas, ir net šventas Tomas Akvinietis pakelia galvą nuo rašomo laiško Jacques Maritain, kuriame jis aiškina, kad *Exodo** Dievas nėra būtis (kiekviena būtis gali egzistuoti arba neegzistuoti), bet Jis yra Būtis.

Esu persodintas akacijos krūmas. Mano šaknys čiulpia naujos žemės syvus, ir, nors kelios šakos nuvyto, mano viršūnė sužaliavo lipniais lapais, ir ant jos nutūpė grakštus paukštis. Jis kilnoja kojytes pilkomis kojiniėmis ir patenkintas cypia dainelę:

Oh, Susan Van Dusan,
The goal of my choosin’
She sticks to my bosom
Like glue – – – *

Esu kvalifikuotas atsiskyrėlis, kuriam mirtinai įgriso dykuma, ašutinė, rykštės, meditacijos, samanų guolis. Atsiskyrėlis, kuris nueina į didelį miestą ir prisimena, kad jo namų rūsy tebeužkasti auksiniai pinigai. Ir jis užkalbina jauną merginą.

Esu lietuvis kaukas, susiradęs sau draugą moteriškos giminės. Ir mudu susirasime šeimniną, kuris už nudirbtus darbus padovanos mudviem linines kelnytes.

Esu 87-asis žmogėnukas aštuoniamilijoniniame New Yorke.

* Antrosios Senojo Testamento knygos.

* Ak, Siuzan van Duzan, mano išrinktoji, ji limpa man prie krūtinės kaip klijai... (Angl.)

Esu laimingas.

Penkios minutės po pirmos. Garšva palieka hotelį. Naktis šilta. Užgeso reklaminės šviesos. Žingsniai kaukši lyg Kaune. Ta pati vėsuma, žvaigždės, reti praeiviai. Kaunas pasistiebė iki debesų. Siūbuoja dangorėžių bokštai, nutilo bažnyčios varpai pelkių miestelyje, senas vaiduoklis įsikišo užantin karklo dūdelę ir nuėjo miegoti į Third Avenue. Nebeošia nurimęs okeanas. Vilikikai ir laivai prigludo prie atkrančių. Jūreiviai miega apsikabinę pigias mylimąsias. Ryt dvi šviesiaplaukės merginos nušoks į mėlyną Baltiją. Tamsios stiklinės „Gimbels“ konfekciono durys. Laiptai, laiptai, laiptai. Miega stovėdami, lyg arkliai, manekenai, ir aidai požeminiai. Prie „Men“ durų svirduliuoja girtutėlis vyras ir šnekasi su savimi. „Aš gudrus. Ryt aš jam parodysiu, kalės vaikui!“ Perone laukia traukinio naktiniai darbininkai, pastatų valytojos, jaunuoliai, grįžtą iš pasimatymų, Antanas Garšva. Triukšmas ryškėja, iš posūkio išnyra traukinys. Dvi žalios akys, dvi raudonos, baltas langas. Girgžda stabdžiai, atsiveria durys. Už jų pinti suolai, mieguisti veidai, sugrįžimas. Namu, namu. B. M. T., Broadway line. Ryt. Poryt. Ryt ir poryt – magiški žodžiai.

Antanas Garšva atsikelia devintą valandą. Jįs nusiskuta, išsiprausia, suvalgo du kiaušinius, išgeria kavos puodelį. Tada nueina į krautuvenę ir skambina daktarui Ignui.

„Labas. Norėčiau patį matyti“.

„Seniai reikėjo. Kaip savijauta?“ , priekaištingai atsako daktaras Ignas.

„Puikiausia. Vakar viskas apsvirtė aukštyn kojomis. O, atleisk. Viskas atsistojo ant kojų. Vis dėlto norėčiau patį matyti“.

„Jei tavo savijauta gera, atvyk apie antrą. Dabar važiuoju lankyti pacientų“.

„Tvarkoj. Būsiu antrą. Iš tavęs keliausiu į darbą. Iki pasimatymo“.

„Iki“.

Garšva grįžta namu. Sėda prie stalo. Susiranda popieriaus lakštą. Ima plunksnakotį.

Šį rytą jauku Garšvos kambaryje. Saulės spindulys, įsmukęs pro langą, apšviečia Chagallo moters debesinius plaukus. Kyla knyginės dulkės ir susijungia su cigaretės dūmais. Skaidri mėlyna kambario spalva. Girgžda krėslas, čerška plunksna. Ritmingas rašančiojo alsavimas.

Pagaliau tikroji ramybė aplankė mane. Esu objektyvus, esu mediumas, nenoriu būti absoliučiai originalus. Mano dvasia rado santykį su pasauliu. Aš būsiu nežinomas, lyg senobinis japonų tapytojas. Seksiu pėdomis didžiųjų meistrų. Ir aš dėkoju savo Dievui už pamirštus gyvenimo gabalus: vaikiškas mišias, rungtynes, pamestinuką. Dėkoju už ruselį. Buvau tikras, kai meldžiausi, plaukiau, svajojau apie vaiką, užmušiau žmogų. Buvau kūno ir dvasios sintezė. Esu Chin Shengt'an, kuris po ilgo lietaus, skaidrų rytą, vėl girdi paukščių balsus, praskleidžia užuolaidas ir mato išsimaudžiusią saulę, ji šviečia virs miško.

Mano retortos suvirino mano gyvenimą, mano stebėjimą, mano galvojimus. Keletas grūdelių. Keletas eilėraščių. Vienintelė, apčiuopiama tiesa.

Aš pamiršau, kad gyvenu tik vieną kartą. Gyvenau, lyg ruoščiausi naujiems gyvenimams. Ir praradau daug laiko. Nors – – – life begins at forty*, paskelbė tūlas amerikietis. Vyras susiformuoja

* Gyvenimas prasideda sulaukus keturiasdešimties (angl.).

keturiasdešimties metų, tvirtino romėnai. Man keturiasdešimt metų, ir aš pradėsiu gyventi. Ir kai atsilankys mirtis, ramiai ją pasveikinsiu: Ave Caesar, vivans te salutat!

Lioj, ridij, augo, lepo, leputeli – suokia lakštingala. Klampios pelkės. Švilpia ore aitvarai. Išgaubtomis akimis stebi visatą rupūžės. Lietuviškų šventyklų bokštai, trikampės eglės, kyla į žvaigždes. Gimti, gyventi, mirti. Susėsti aukštuose suoloeliuose. Du apdriskę kaukai atveda Kristų. „Padovanok mudviem kelnytes, paversk pelkių vandenį raudonu vynu“. Medaus koriuose, rugių varpose, rūtose ir lelijose, gumbuotų stuobrių susikabinimuose, šakų raizgynėje, vandenų tekėjime – Tu.

Lioj. Ridij. Augo.

Aš supratau save. Skeveldros susidėstė. Vaikas stebi peizažą. Kelias, upelis, kalnai, stirna. Žaltys, prie žemės prisiglaudęs. Laumės, kasas šukuojančios. Slidinėja ūkanos. Dumbluoja dienele, dumbluoja giedrioji. Pempių sparnai, varpų dūžiai, dominus vobiscum.

Antanas Garšva užsidega kelintąją cigaretę. Jis pajunta skausmą viršugalvyje. „Aš persirūkiu“, galvoja jis. Garšva suglamžo cigaretę peleninėje. Jis neryžtingai sukinėja plunksnakotį. Skausmas neįkyrus. Jis dings. Kaip ir niūri praeitis. Antrą valandą daktaras Ignas. Ryt Elena. Poryt? Prašysiu atostogų poryt. Ir, galimas daiktas, keisiu hotelį. Viskas atsinaujins. Meilė, poezija, žmonės, gatvės.

Nebereikės – Mano Keltuve, išgirsk mane. Mano Vaikyste, išgirsk mane. Mano Mirtie, išgirsk mane, credo gloria ir confiteor gloria. Nebereikės – Mano Nuodėme, Mano Beprotybe, išgirsk mane. Dumbluoja dienele, dumbluoja giedrioji. Kaukų, Žemėpačių, Lauksargių choras. Lioj.

Aš spėsiu. Aš prižadau. Aš padovanosiu tau. Karneolio žiedą. Vagoną Queens aikštėje. Savo meilę.

Elena maudosi vonioje. Baltos putas čiuožia jos kojomis, ir sprogs vaivorykštiniai burbulai. „Jis bučiuos mano kojas. Iš lėto. Kai jis bučiuoja riešus, aš tikiu Savo laime. Aš neužkankinsiu jo. Būsiu santūresnė“.

Ji atsikelia, pilkoji Afroditė skardinėje vonioje, įjungia švirkštą, ir drungnos vandens čiurkšlės nuplauna putas.

„Aš spustelsiu skambutį, ir durys atsidarys. Greičiau nei atitrauksiu pirštus. Ryt“.

Skausmas įkyrus. Viršugalvis dega. Nėra baimės. Bet ir ramybė nyksta. Skausmas ir abuojumus. Staigūs dūriai ir vėliau kurtus kamuolio ridenimasis. Kamuolys auga, tuoj jis išsiverš. Plunksna nebečirška. Aš nebeturiu tablečių. Garšva atsikelia, eina į virtuvę ir grįžta su stikline. Jis išgeria *White Horse*. Vėl sėda. Vėl ima plunksnakotį.

Balta moteris skambina. O felix culpa quae talem ac tantum meruit habere redemptorem. Dvi vėlės ir klavesinas. Bėga paaukuotos statulos granitiniiais laiptais. Užgeso deglai jų rankose. Ir džiaugiasi skulptūrinės bajorų galvos. Ė, ridij augo! Ė, felix culpa! Aš myliu melsvas gysleles tavo kojose. Sudrėkusius blakstienus. Tristano ir Izoldos kardą, apgamą tavo kakle. Lioj.

Šliaužia smėliu gintariniai vabzdžiai. Į mėlyną Baltiją. „Vai žydėk, žydėk, balta obelėle“, dainuoja vėlė, balta drobule apsisiautusi. O felix culpa! Mano vaikyste, gyvenime, mirtie. Lioj.

Skausmo nėra. O kamuolys didžiulis. Jis nebetelpa smegenyse ir jis negali išsiveržti pro galvos kaulus. „Reikia važiuoti pas daktarą Igną“, švysteli kovojanti mintis. Garšva skubiai velkasi kostiumu.

Pirštai neklauso. Užspringo kelnių ziperis, bet jį pasiseka išlaisvinti. Kaklaraištis? Nereikalingas. Pinigai? Ant stalo aštuoni doleriai. Užteks taksiui.

Rudas žmogus keltuve. Staiga jį prisiminiau. Jis – mirtis? Jis – Dievo įspėjimas?

Dieve, Tu matai, koks aš nelaimingas.

Aš žinau, aš per vėlai, bet gelbėk mane.

Aš prižadu.

Aš sudraskysiu savo užrašus, eilėraščius.

Aš nebegalvosiu, kaip Tu nenori.

Aš melsiuos.

Aš eisiu į vienuolyną.

Dieve, nors mirštant padėk man.

Aš tikiu, Tu atleidi paskutiniąją minutę.

Už visą gyvenimą.

Dieve, Dieve, į Tavo rankas – – –

O ne, aš žmogėnukas, žmogėnukas, Dieve.

Dieevee! – – –

„Zoori, zoori“, šnabžda Garšva.

Kur yra zoori? Kas yra zoori? Kodėl yra zoori? Aš pamečiau zoori. Padėkite man jį surasti! Gal jis išskrido? Gelbėkit! Antanas Garšva unksčia. Jis rėkia. Ir kumščiais daužo sienas. Iššoksta smeigtukai. Chagallo reprodukcija apsiverčia ir pakimba atvirksčia.

Tiltu eina Stanley. Jis kiek svyruoja, *Seagram's* butelį jis įmetė į East River. Stanley baigia rūkyti cigaretę, nusviedžia ją ir apsidairo. Tiltas tuščias. Pačiame jo gale tolsta žmogus. Stanley atsiremia į turėklus ir stebi Didįjį New Yorką. Ant uolų pastatė uolas. Dangorėžius. Plaukia laivai ir vilkikai. Tolumoje kyšo kaminai. Atidunda traukinys, drebindamas bėgius. Greit artėja triukšmas.

Stanley atsargiai perkelia kojas per turėklus. Jis nežiūri į vandenį. „Idž srać“, sako jis ir smunka žemyn tylėdamas.

Kelios minutės iki dvyliktos. Garšva sėdi ant gėlėto linoleumo. Jis sėdi rojuje. Prie mėlynų kalnų. Aplinkui žydi gėlės ir didelės plaštakės tingiai mojuoja sparnais vėduoklėmis. Garšvai vėsu ir gera. Jo rankoje rožė. Mirusios moters veidas. Jos lapeliai minkšti kaip užuolaidos. Garšva laiko popieriaus lakštą ir plėšo jį į siauras juostas. Jo veidas laimingas. Ramaus idioto. Jis uosto popierių. Jo veidas šinšilo.

Tebekyla į viršų knyginės dulkės. Saulės spindulys apšviečia nuogą sieną, nes reprodukcija karo šešėlyje. Skaidri mėlyna spalva. Jauku.

1952–1954